

Förslag till riksdagen 1999/2000:RR12

Riksdagens revisorers förslag angående statligt bildade stiftelser m.m.

1 Revisorernas granskning

Riksdagens revisorer har på eget initiativ genomfört en granskning av stiftelser bildade efter utskiftningen av löntagarfondsmedel. Granskningen har dels omfattat generella frågor rörande tillsyn och kontroll av statliga stiftelser, dels mer specifika frågor rörande de s.k. löntagarfondsstiftelserna.

Under granskningen har ett omfattande intervjuarbete genomförts, främst med företrädare för stiftelserna, berörda myndigheter och Regeringskansliet. En enkät har även ställts till ett stort antal av stiftelsernas stödmottagare.

En stiftelse är ett privat rättssubjekt. Det medför att staten avsäger sig ägandet och till viss del inflytandet över den egendom som avskiljs. Styrelsen har till uppgift att förvalta stiftelsens tillgångar i enlighet med stiftelsens stadgar. Stiftelsen som verksamhetsform begränsar Riksdagens revisorers möjligheter att presentera mer långtgående förslag som direkt rör de aktuella stiftelserna.

De löntagarfondsbildade stiftelserna tillkom under åren 1993–1994. Vid tillkomsten avsattes drygt 17 miljarder kronor av löntagarfondsmedel som stiftelsekapital (vilket inkluderar den kulturvetenskapliga donationen till Riksbankens Jubileumsfond). Hösten 1999 värderades stiftelsernas kapital till drygt 32 miljarder kronor. Stiftelserna har blivit alltmer betydelsefulla som finansörer främst på forskningsområdet. Under år 1998 bidrog stiftelserna med knappt 2 miljarder kronor till forskning och utveckling.

Resultatet av granskningen har redovisats i *Stiftelser bildade med löntagarfondsmedel* (rapport 1999/2000:9) samt i separata bilagor till nämnda rapport. Rapporten och bilagorna återfinns som bilaga 1 till denna skrivelse. Rapporten har remissbehandlats. En sammanfattning av remissvaren finns i bilaga 2.

I det följande redovisar revisorerna sina slutgiltiga överväganden och förslag med anledning av granskningen.

2 Revisorernas överväganden

2.1 Tillsyn över stiftelser

Rapporten

Stiftelselagen (1994:1220) innehåller bestämmelser om tillsyn över stiftelser. Tillsynen vilar på tre centrala begrepp: kontroll, ingripande och service.

Länsstyrelsen är i regel tillsynsmyndighet över stiftelser och har skyldighet att utöva återkommande kontroller av vissa stiftelser genom en granskning av de handlingar som årsredovisningsskyldiga stiftelser ska sända till länsstyrelsen. I granskningen framkom att denna kontroll främst avser prövning av om årsredovisningarna uppfyller formella krav samt en prövning av räkenskaperna, vilket inkluderar frågan om stiftelsens placeringar av tillgångar är godtagbara. Riksdagens revisorer påtalar att det är svårt att skilja tillsynen från de uppgifter som ryms inom revisionen av stiftelser. Därmed tenderar gränsen mellan tillsyn och revision att bli otydlig.

Regeringen har inte utarbetat några gemensamma riktlinjer för hur länsstyrelsernas tillsyn ska bedrivas. Några mål för tillsynsverksamheten har inte formulerats. Revisorerna föreslår att regeringen utifrån lagstiftningens intentioner utformar gemensamma riktlinjer för tillsynen över stiftelser i syfte att få till stånd en mer enhetlig tillsynsverksamhet. Tillsynsverksamheten bör vila på gemensamma antaganden. I sådana riktlinjer bör även tillsynsbegreppet renodlas i förhållande till den kontroll som genomförs av stiftelsernas revisorer.

Länsstyrelsernas tillsynsverksamhet har i granskningen betecknats som förhållandevis passiv. Sedan stiftelselagens tillkomst har en stor del av länsstyrelsernas resurser gått åt till att registrera och lägga upp ett gemensamt stiftelseregister. Antalet registrerade stiftelser uppgår i dag till ca 14 000 för hela landet. En stark koncentration finns till storstadslänen. Få tillsynsärenden kan medföra svårigheter att upprätthålla och utveckla kompetensen. Flertalet länsstyrelser har i sin tillsynsverksamhet tillgång till juridisk kompetens. Därutöver har vissa länsstyrelser uttryckt ett behov av att stärka den ekonomiska kompetensen, särskilt i fråga om tillsyn över näringsdrivande stiftelser. Enligt Riksdagens revisorer bör regeringen pröva om den nuvarande tillsynsorganisationen är ändamålsenlig. En sådan prövning bör innehålla frågan om hur verksamheten ska vara organiserad, vilket bör inkludera frågan om var tillsynsfunktionen lämpligen bör placeras. Om länsstyrelsen fortsatt bör vara tillsynsmyndighet över stiftelser, bör behovet av att koncentrera tillsynen till ett färre antal länsstyrelser prövas. Översynen bör även innehålla en prövning av vilka kompetensbehov tillsynsorganisationen bör ha samt vad tillsynen ska innehålla i syfte att bedriva en aktiv tillsyn över stiftelser.

I rapporten föreslår revisorerna att regeringen närmare analyserar tillsynsverksamhetens kostnader samt prövar gällande avgiftssättning. Av den redovisning som revisorerna tagit del av från Finansdepartementet framgår att kostnaderna för tillsynsverksamheten år 1998 klart översteg intäkterna. Kostnaderna för perioden uppgick till 19 miljoner kronor medan intäkterna av tillsyns- och registerhållningsavgifter för samma period uppgick till 7 miljoner kronor.

Riksdagens revisorer har i sin granskning inte funnit några egentliga skäl för eller godtagbara förklaringar till att en mer begränsad tillsyn ska utövas över offentligt bildade stiftelser. Att exempelvis staten en gång bildat en stiftelse utgör inte en tillräcklig garanti för att tillsynen och därmed kontrollen av stiftelsen är tillräcklig. Revisorerna föreslår att regeringen tar initiativ till en begränsad översyn av stiftelselagen för att pröva om även offentligt

Remissinstanserna

Justitiedepartementet utesluter inte att det kan finnas behov av särskilda riktlinjer. Mycket talar för att de helst bör utarbetas inom eller i anslutning till en översyn av stiftelselagens regler. Inför departementets arbetsplanering för åren 2001 och 2002 ingår att utröna behovet av en sådan ändring av stiftelselagen. Redan nu står det klart att utvärderingen bör innefatta några av de frågor revisorerna behandlar i rapporten. Vidare uppger departementet att man har inlett en diskussion med Ekonomistyrningsverket angående tillsynsavgifternas storlek.

Riksrevisionsverket (RRV) delar revisorernas uppfattning om behovet av en översyn av länsstyrelsernas tillsyn över stiftelser. I översynen bör även ingå att pröva att centralisera både tillsyn och registrering till en myndighet, lämpligen Patent- och registreringsverket som har ansvaret för registrering av aktiebolag, handelsbolag m.m. I fråga om att vidga tillsynen över stiftelser anser RRV att det i nuläget inte finns skäl till detta, mot bakgrund av att länsstyrelserna för närvarande har svårigheter att klara av tillsynen samt att regelsystemet redan i dag garanterar en offentlighet vad gäller offentlighetsligt bildade stiftelser. För de löntagarfundsbyggda stiftelserna anser verket att kontrollen och insynen är väl tillgodosedda, varför det bör räcka med en s.k. begränsad tillsyn från länsstyrelsernas sida.

Länsstyrelserna i Stockholms län, Västra Götaland samt Västernorrlands län har inget att invända mot förslaget om mål och riktlinjer för tillsynen. *Länsstyrelsen i Skåne län* menar att inga riktlinjer från regeringen behövs utan att varje länsstyrelse själv torde kunna bedöma hur tillsynen ska bedrivas. Länsstyrelsen i Stockholm tillstyrker också förslaget om en översyn av tillsynsfunktionen och framför att det är angeläget att frågan utreds. Såväl Länsstyrelsen i Skåne som Länsstyrelsen i Stockholm förordar en koncentration av tillsynen till ett färre antal länsstyrelser. Länsstyrelsen i Västra Götaland anser att den nuvarande tillsynsorganisationen både är ändamålsenlig, effektiv och inte passiv men att registreringsarbetet har tagit stora resurser i anspråk. Någon koncentration av tillsynen av kompetensskäl anses inte nödvändig. Man menar att registrering och tillsyn är svåra att särskilja och därför bör skötas av samma myndighet. Länsstyrelsen i Västernorrland menar att skillnaden mellan olika länsstyrelser mer är en fråga om prioriteringar och resurser än om kompetens. Vidare anser man att den nya organisationen bör verka under ytterligare några år innan en eventuell översyn görs.

Länsstyrelsen i Stockholm instämmer i uppfattningen att det är angeläget att tillsynsmyndigheten bedriver en aktiv tillsyn i den mening revisorerna lägger i detta begrepp. En övervägande del av tillgängliga resurser måste för närvarande ägnas åt passiv tillsyn i form av hantering av inkommande löpande ärenden. Enligt länsstyrelsen är det uppenbart att intäkterna för tillsynsverksamheten måste öka. Systemet med sju olika avgiftsklasser är svåröverskådligt och svårhanterligt. Därmed tenderar arbetet med att hantera avgifterna att bli onödigt administrativt och kostnadsfylligt krävande. Be-

hovan av tillsynsmyndigheternas insatser varierar kraftigt, vilket borde påverka avgifternas storlek. En avgiftsmodell bör utarbetas som beaktar såväl stiftelsernas skiftande betalningsförmåga som vilka tillsynsinsatser som behövs samt ser till att hanteringen vid länsstyrelserna blir så enkel och rationell som möjligt. Enligt Länsstyrelsen i Västra Götaland var intäkterna i länet små under år 1998 eftersom många stiftelser inte hunnit registreras och därmed avgiftsbeläggas. Under kommande år förutspås intäkterna bli betydligt högre men sannolikt inte komma att helt täcka kostnaderna för registrering och tillsyn. Länsstyrelsen i Västernorrland har också uppgivit att eftersläpningar i registreringarna har förelegat.

Samtliga länsstyrelser delar revisorernas förslag om att en begränsad översyn av stiftelselagen bör göras för att pröva om även offentligt bildade stiftelser bör underkastas en fullständig tillsyn. Länsstyrelsen i Stockholm framhåller att det inte finns någon myndighet som med stöd av stiftelselagen kan ingripa mot statligt bildade stiftelser. Ur demokratisk synpunkt är det motiverat med en oinskränkt tillsyn av stiftelser vars förmögenhet härrör från offentliga medel. Förslaget kräver en ändring i årsredovisningslagen samt att inskränkningarna i stiftelselagen tas bort. Genom ändringen skulle tillsynsmyndighetens allmänna skyldighet att ingripa slås fast och allmänheten skulle lättare kunna ta del av årsredovisningarna. Länsstyrelsen i Skåne påtalar att det finns ett stort antal stiftelser som förvaltas av statliga myndigheter, exempelvis universitet, som endast är föremål för en begränsad tillsyn. Det gäller även de löntagarfonsbildade stiftelserna som hanterar utomordentligt stora belopp. Länsstyrelsen i Västra Götaland anser dock att man bör undersöka om inte tillsyn över de löntagarfonsbildade stiftelserna uppnås genom att RRV utnyttjar sin rätt att utse revisorer samt ges möjligheter att effektivitetsgranska även dessa stiftelser. Länsstyrelsen i Västernorrland uppger att i de fall staten bildat stiftelser med annan stiftare bör möjligheten lämnas öppen att föreskriva om begränsad tillsyn.

Stiftelsen för vård- och allergiforskning (Vårdalstiftelsen) anser inte att det finns skäl för att ytterligare utöka länsstyrelsernas granskning och tillsyn. *Stiftelsen för miljöstrategisk forskning (MISTRA)* uppger att länsstyrelsernas tillsyn bör övervägas med hänsyn till optimalt användande av de statliga resurserna för tillsyn och revision. Länsstyrelsernas tillsyn bör enligt stiftelsen samordnas med revisionen från de auktoriserade revisorerna och från de av RRV utsedda revisorerna. *Stiftelsen för strategisk forskning (SSF)* menar att stiftelsen inte har någon invändning mot att länsstyrelserna ökar sin tillsyn av stiftelser. En granskning av SSF skulle dock inte tillföra något som står i proportion till de nya insatser som detta skulle medföra. Länsstyrelserna torde i dagsläget sakna kompetens och resurser för att uppmärksamma forskningsfinansieringsfrågor vid universitet och högskolor.

Revisorernas överväganden

En väl fungerande tillsyn kan motiveras av såväl demokratiska skäl och rättssäkerhetsskäl som krav på ekonomisk effektivitet. Tillsyn ska ses som en kontinuerlig, förebyggande verksamhet som bedrivs oberoende av vilka risker och brister som för tillfället tilldrar sig allmänhetens intresse. Statlig

tillsyn är därmed ett viktigt instrument i arbetet med att uppnå att lagar och andra föreskrifter efterlevs. Riksdagen har, genom konstitutionsutskottet, framhållit betydelsen av att regelbildningen är ändamålsenlig och att detta förutsätter att riksdagen får information om konsekvenserna av sin lagstiftning. Tillsynen över stiftelser är viktig. Enligt uppgifter från länsstyrelsen uppgår den samlade förmögenheten hos landets stiftelser till drygt 210 miljarder kronor i bokförda värden.

Enligt Riksdagens revisorer förstås med en aktiv tillsyn att tillsynsmyndigheten själv fångar upp potentiella problem, finner riskgrupper och pekar ut kritiska arbetsmoment. En aktiv tillsyn förutsätter bl.a. möjligheter för tillsynsmyndigheten att exempelvis genomföra inspektioner. Med passiv tillsyn avses att tillsynsmyndigheten först på förekommen anledning gör ett ingripande. Riksdagens revisorer har i granskningen angett att länsstyrelsernas tillsyn över stiftelser är förhållandevis passiv. Sedan stiftelselagens tillkomst har en stor del av tillsynsverksamhetens resurser gått åt till registrering av stiftelserna i det s.k. stiftelseregistret. Detta har rimligen inneburit svårigheter för länsstyrelserna att kunna bedriva en aktiv tillsyn.

Resultatstyrning ställer krav på mål som möjliggör en uppföljning och utvärdering av verksamheten i syfte att avgöra om statens medel använts på avsett sätt. Som ett generellt mål för länsstyrelsernas tillsynsverksamhet har regeringen i regleringsbrevet angivit att tillsynsverksamheten ska vara effektiv. Därutöver har inte mer preciserade eller kvantifierbara mål för tillsynsverksamheten angivits. Som en jämförelse kan nämnas att regeringen i regleringsbrevet för Nämnden för offentlig upphandling (NOU) angett tydliga mål för nämndens tillsynsverksamhet. Riksdagens revisorer föreslår att uppföljningsbara mål utarbetas för tillsynen över stiftelser. Därutöver föreslår revisorerna att regeringen utarbetar riktlinjer för tillsynen över stiftelser i syfte att åstadkomma en mer enhetlig tillsynsverksamhet.

Frågan om hur tillsynen ska vara organiserad och var den ska vara placerad har behandlats i revisorernas rapport. Remissinstansernas uppfattning i frågan är delad. Justitiedepartementet uppger att frågan torde komma att prövas inom ramen för den planerade utvärderingen av stiftelselagen. Såväl Riksrevisionsverket som Länsstyrelsen i Stockholm tillstyrker revisorernas förslag om behovet av en översyn av länsstyrelsernas tillsyn över stiftelser. Länsstyrelsen i Västra Götaland uppger däremot att den nuvarande tillsynsorganisationen både är ändamålsenlig och effektiv. Av kompetensskäl förordar länsstyrelserna en lösning som skulle innebära att tillsynen även i fortsättningen hanteras av länsstyrelserna. Riksrevisionsverket anför att regeringen bör pröva att centralisera både tillsyn och registrering till en myndighet, lämpligen Patent- och registreringsverket.

Riksdagens revisorer föreslår att regeringen ser över tillsynsverksamhetens framtida organisation och placering. Mot argumentet att frågan skulle vara för tidigt väckt vill revisorerna framföra att länsstyrelserna även innan stiftelselagen trädde i kraft den 1 januari 1996 bedrev tillsyn över stiftelser enligt då gällande lagstiftning. Tillkomsten av stiftelselagen har dock inneburit att tillsynsarbetet utvidgats bl.a. genom att flera stiftelser i dag är föremål för fullständig tillsyn. Enligt Länsstyrelsen i Stockholm har antalet stiftelser i

stiftelseregistret inte ökat nämnvärt under de senaste åren. Antalet registrerade stiftelser uppgår till ca 14 200 för hela landet. Av dessa står omkring 11 000 under fullständig tillsyn medan resterande, ca 3 000, står under begränsad tillsyn. De registrerade stiftelserna är starkt koncentrerade till storstadslänen. Enligt uppgifter från Länsstyrelsen i Stockholm finns nära 70 % av de registrerade stiftelserna i Stockholms län, Västra Götaland samt Skåne län.

Under förutsättning att regeringen finner att länsstyrelsen ska vara tillsynsmyndighet över stiftelser, bör regeringen från effektivitets- och resursynpunkt pröva om tillsynsverksamheten kan koncentreras till ett färre antal länsstyrelser. Dessa behov bör dock vägas mot värdet av att nyttja länsstyrelsernas regionala kännedom.

I granskningen har revisorerna funnit att kostnaderna för länsstyrelsens tillsyn över stiftelser kraftigt översteg intäkterna. Enligt Länsstyrelsen i Stockholm behöver intäkterna öka. Länsstyrelsen kritiserar gällande avgiftsmodell och anser att den är onödigt administrativt omfattande och kostnadskrävande. Behovet av tillsynsmyndighetens insatser varierar kraftigt, vilket skulle påverka avgifternas storlek. Enligt länsstyrelsen bör en avgiftsmodell utarbetas som beaktar såväl stiftelsernas skiftande betalningsförmåga som omfattningen av de tillsynsinsatser som erfordras samt att hanteringen vid länsstyrelserna blir så enkel som möjligt. Av remissvaren har även framgått att eftersläpningar i registreringen och därmed avgiftsuttaget medfört att intäkterna under år 1998 blivit låga. Under kommande år förutspås intäkterna bli betydligt högre, men sannolikt inte helt täcka kostnaderna för registrering och tillsyn. Enligt Länsstyrelsen i Västernorrland är intäkterna från tillsynsavgifter inte avsedda att täcka kostnaderna för tillsynen av de stiftelser som inte är skyldiga att lämna årsredovisningar till länsstyrelsen. Länsstyrelsen uppger att det är en tung och resurskrävande uppgift att lämna råd och service till dessa stiftelser. Riksdagens revisorer välkomnar att Regeringskansliet inlett en diskussion med Ekonomistyrningsverket om tillsynsavgifternas storlek. Enligt revisorernas bedömning bör dessa diskussioner även innehålla frågan om ändamålsenligheten med de nuvarande avgiftsklasserna samt frågan om för vilka delar av tillsynen full kostnadstäckning ska gälla.

Revisorerna angav i rapporten att man inte har funnit några egentliga skäl eller förklaringar till att en mer begränsad tillsyn ska utövas över offentligt bildade stiftelser. Remissinstansernas uppfattning i frågan är delad. Länsstyrelserna stöder i stort förslaget. Som argument framförs bl.a. att det inte finns någon myndighet som med stöd av stiftelselagen kan ingripa mot sådana stiftelser. En ändring skulle innebära att den allmänna skyldigheten för tillsynsmyndigheten att ingripa slogs fast och att det skulle bli lättare för allmänheten att ta del av årsredovisningar. Vidare har angetts att tillsynen över samtliga stiftelser torde bli mer likartad. Enligt RRV finns det i nuläget inte något skäl för en utökad tillsyn mot bakgrund av länsstyrelsernas svårigheter att klara av tillsynen samt att regelsystemet redan i dag garanterar en offentlighet vad gäller dessa stiftelser. Riksdagens revisorer föreslår att frågan om behovet av en utökad tillsyn över offentligt bildade stiftelser behandlas av regeringen i samband med den aviserade översynen av stiftelselagen.

- att regeringen formulerar mål för tillsynen över stiftelser som möjliggör en uppföljning och utvärdering av verksamheten. Vidare bör regeringen utarbeta riktlinjer för tillsynen över stiftelser för att åstadkomma en mer enhetlig tillsyn.
- att regeringen gör en översyn av tillsynsverksamhetens framtida organisation och placering. Under förutsättning att regeringen finner att länsstyrelsen i fortsättningen ska vara tillsynsmyndighet över stiftelser, bör regeringen från effektivitets- och resurssynpunkt pröva om tillsynsverksamheten kan koncentreras till ett färre antal länsstyrelser. Dessa behov bör dock vägas mot värdet av att nyttja länsstyrelsernas regionala kännedom.
- att frågan om en utökad tillsyn över offentligt bildade stiftelser behandlas av regeringen i samband med den aviserade översynen av stiftelselagen.

2.2 Revision av stiftelser

Rapporten

Riksrevisionsverkets (RRV) effektivitetsrevision av bolag och stiftelser regleras i särskild lagstiftning (1987:519). Här anges att RRV får granska den verksamhet som staten bedriver i form av aktiebolag eller stiftelse, om verksamheten är reglerad i lag eller någon annan författning eller om staten som ägare eller genom tillskott av anslagsmedel eller genom avtal eller på annat sätt har ett bestämmande inflytande över verksamheten. Verkets granskningsrätt omfattar exempelvis inte de löntagarfundsbyggda stiftelserna. Vilka bolag och stiftelser som RRV får granska framgår av förordningen (1993:958). Listan över vilka bolag och stiftelser som RRV får granska har inte varit föremål för omprövning och uppdatering sedan år 1995.

Riksdagens revisorer konstaterar att verket i begränsad omfattning utnyttjat sin möjlighet att effektivitetsgranska de stiftelser som anges i förordningen. Enligt företrädare för RRV har sådana granskningar på grund av resurs-skäl givits förhållandevis låg prioritet. Enligt Riksdagens revisorer bör dock regeringen göra en genomgång av vilka bolag och stiftelser som bör finnas upptagna i förordningen. Revisorerna anser att det borde finnas en bättre överensstämmelse mellan de bolag och stiftelser RRV har rätt att utse revisorer i och de verket har rätt att effektivitetsgranska. Häri ingår bl.a. att pröva om de stiftelser som inrättades med löntagarfundsmedel bör finnas upptagna i förordningen i syfte att stärka den statliga kontrollmöjligheten.

Remissinstanserna

Få remissinstanser har kommenterat denna fråga. RRV delar revisorernas uppfattning om att förordningen är föråldrad och behöver ses över. Enligt RRV bör man i detta sammanhang analysera sambandet mellan lagen om RRV:s granskning av statliga bolag och stiftelser och nämnda förordning.

Enligt verket finns inte skäl att inskränka revisionsmandatet till de i förordningen uppräknade bolagen och stiftelserna.

Medicinska forskningsrådet (MFR) menar att revisionen av stiftelsernas arbete i möjligaste mån bör efterlikna den revision som forskningsråden utsätts för. Detta skapar tilltro till systemet hos forskarna och allmänheten. *Teknikvetenskapliga forskningsrådet (TFR)* ställer sig avvaktande till den förordade översynen. Sedvanlig redovisningsrevision kan lämpligen utföras eller initieras av RRV och innefatta en kontroll att stiftelserna eller akademierna i tillfredsställande omfattning låter genomföra oberoende utvärderingar.

Revisorernas överväganden

Vilka bolag och stiftelser som RRV får granska framgår av förordningen (1993:958). I granskningen konstaterar Riksdagens revisorer att Riksrevisionsverket i begränsad omfattning nyttjat sin rätt att effektivitetsgranska de stiftelser som är upptagna i förordningen. Revisorerna är dock av den uppfattningen att regeringen bör göra en genomgång av vilka bolag och stiftelser som bör finnas upptagna i den förordning som reglerar Riksrevisionsverkets rätt att effektivitetsgranska bolag och stiftelser. Gällande förordning är föråldrad och har inte uppdaterats sedan år 1995. Vidare anser revisorerna att det borde finnas en bättre överensstämmelse mellan de bolag och stiftelser RRV har rätt att utse revisorer i och de verket har rätt att effektivitetsgranska.

Revisorerna föreslår

- att regeringen gör en genomgång av vilka bolag och stiftelser som bör finnas upptagna i den förordning som reglerar Riksrevisionsverkets rätt att effektivitetsgranska bolag och stiftelser.

2.3 Stiftelsernas verksamhet

Rapporten

De löntagarfundsbyggda stiftelserna har sinsemellan olika uppgifter, flertalet med någon form av forskningsanknytning. Universitets- och högskolesektorn är den dominerande mottagaren. Stiftelsernas uppgifter framgår av stadgarna. Omfattningen av stödet varierar från stora mångmiljonprogram till mindre stöd på några tiotusentals kronor. Riksdagens revisorers granskning visar också att stiftelserna i hög grad är huvudfinansiärer av de projekt man stöder. Vidare har i granskningen framkommit att mottagarnas omdömen om stiftelserna överlag är goda. Av enkätsvaren i revisoremas studie framgår att drygt hälften av stödmottagarna uppgett att projektet inte hade genomförts utan stöd från stiftelsen. Flertalet mottagare har även uppgett att man har positiva erfarenheter av kontakterna med stiftelserna.

Riksdagens revisorer konstaterar i sin granskning att stiftelserna har utvecklade former för beredning och bedömning av ansökningar. Beredningsförfarandet mellan stiftelserna skiljer sig åt. Avgörande för valet av beredningsform är också om det är ett enskilt projektstöd eller ett mer omfattande programstöd som avses. Stiftelsernas ändamålsparagrafer är styrande och

avgörande för beviljande av stöd. Dessa paragrafer har givits en vid definition och innehåller inte närmare kriterier för beviljande av stöd. Hos merparten av stiftelserna finns dock inom stadgarna mer preciserade riktlinjer för stiftelsernas verksamhet och vilka som bör få stöd.

Revisorerna har uppmärksammat frågan om stiftelsernas livslängd. Vid stiftelsernas bildande angavs att den finansiering stiftelserna bidrar med inte är något staten avser att överta ansvaret för, sedan stiftelserna i vissa fall slutfört sitt uppdrag. Flera av stiftelserna har fattat beslut om att begränsa utdelningarna. En av stiftelserna, Innovationscentrum, kommer dock efter år 2004 inte att dela ut nya medel. Enligt stiftelsen, som i stort sett är den enda externa finansiären av stöd till enskilda innovatörer, behöver ca 140 miljoner kronor per år avsättas för att upprätthålla dagens nivå på innovationsfrämjande åtgärder. Detta väcker enligt revisorerna frågan om hur dessa behov tillgodoses i framtiden.

Sedan den 1 januari 1997 utser regeringen samtliga ledamöter i de löntagarfundsbyggda stiftelsernas styrelser. Enligt revisorerna har regeringen genom sin utnämningssmakt ansvaret för att informera nya styrelseledamöter om det ansvar som är förknippat med styrelseposten. Regeringen bör därför utarbeta riktlinjer för information till styrelseledamöter i statligt byggda stiftelser, vilket möjliggör att en systematisk information ges inför nyutnämningar. På stiftelsernas styrelser ankommer att i första hand se till att verksamheten bedrivs utifrån stiftelsernas stadgar. Av stadgarna framgår att stiftelsen ansvarar för att förmögenheten förvaltas på ett betryggande sätt så att riskerna begränsas och möjligheter till god avkastning ges. Styrelserna har att förvalta ett omfattande kapital. Stiftelserna har valt olika lösningar för sin kapitalförvaltning. Flertalet har upphandlat privata tjänster. I granskningen har framkommit att man i en styrelse ansåg att man tidigare inte hade en sådan sammansättning att behovet av tillräckligt god ekonomisk kompetens tillgodosågs. Enligt Riksdagens revisorer är det viktigt att utnämningar av nya styrelseledamöter föregås av en dialog mellan regeringen, styrelsen och även stiftelsernas tjänstemän. Genom ett sådant förfaringsätt kan regeringen ta till vara erfarenheter och inhämta synpunkter på exempelvis vilken kompetens som ytterligare behöver tillföras styrelsen.

I granskningen framkom exempel på en koppling mellan verksamhet och beredning genom att stödmottagare i projekt i några enskilda fall också ingår i stiftelsernas beredningsgrupper. Detta ställer krav på tydliga och skriftliga jävsbestämmelser för att klargöra att samma regler gäller för styrelseledamöter som för medlemmar av beredningsgrupp. Samtliga stiftelser ser hantering av jävsfrågor som något självklart. Flera av stiftelserna har också utarbetat skriftliga riktlinjer för hur jävsfrågor ska hanteras. Revisorerna rekommenderar dock samtliga stiftelsers styrelser att utarbeta och anta skriftliga bestämmelser angående jäv som även omfattar externt anlitade experter i beredningsgrupper.

På uppdrag av Riksdagens revisorer har en konsult genomfört en granskning av stiftelsernas administrativa kostnader. En sammantagen bild visade att det finns kostnadsposter som förefaller höga. Konsulten utarbetade ett antal nyckeltal för att beskriva stiftelsernas kostnader över tiden men också för att möjliggöra en jämförelse mellan stiftelserna. En tydlig tendens är att

de administrativa kostnaderna inte ökar i samma takt som storleken på de anslag som beviljas. Konsulten påtalade att man funnit avsevärda skillnader vad gäller stiftelsernas verksamhetskostnader som kan förklaras av att stiftelserna har olika redovisningsmetoder och skillnader i den verksamhet stiftelserna bedriver.

Remissinstanserna

Flera remissinstanser har tillstyrkt Riksdagens revisorers förslag att regeringen bör utarbeta riktlinjer för information till styrelseledamöter i statligt bildade stiftelser i syfte att klargöra ledamöternas ansvar. *RRV* påtalar att även den stiftelseförvaltning som ankommer på myndighet eller annan juridisk person vid s.k. anknuten förvaltning måste känna till ansvaret i enlighet med stiftelselagen. Informationen bör därför vara generell och inte begränsas till statliga stiftelser. Det bör ankomma på tillsynsmyndigheterna att förmedla sådan information. *Naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR)* anser att sådana riktlinjer även bör omfatta statliga myndigheter för forskningsfinansiering. Såväl *MISTRA* som *KK-stiftelsen* menar att information om ledamöternas ansvar i stiftelsernas styrelser bör ges innan en styrelseledamot utses.

RRV tillstyrker förslaget att samtliga stiftelser utarbetar skriftliga jävsbestämmelser. *Länsstyrelsen i Skåne* understryker att de jävsproblem som kan uppstå måste motverkas och stöder därmed förslaget. *Östersjöstiftelsen* meddelar att stiftelsens styrelse har för avsikt att fastställa riktlinjer för hantering av jäv. *KK-stiftelsen* menar att skriftliga riktlinjer är av största vikt. Stiftelsen avser att inom kort formellt besluta om sådana riktlinjer på styrelsenivå.

I fråga om den jämförelse av stiftelsernas verksamhetskostnader konstaterar *RRV* att dessa kostnader är beroende av ambitionsnivån i stiftelsernas prövning och uppföljning av bidragsverksamheten. Den nyckeltalsjämförelse som redovisas kan enligt verket inte ligga till grund för slutsatsen att vissa verksamhetskostnader är för höga. Även flera av stiftelserna har uttryckt tveksamheter. *Innovationscentrum* anser att en mer rättvisande bild av kostnaderna erhållits om de faktiska kostnaderna hade redovisats eller om redovisningen innehållit ett resonemang kring olikheterna mellan stiftelserna och deras verksamhet. *Stiftelsen för strategisk forskning* anger att nyckeltal av det slag som redovisats bör användas med stor försiktighet. Vissa storheter kan ha olika innebörd för olika stiftelser. Samtidigt menar stiftelsen att nyckeltal kan vara ett utmärkt hjälpmedel. Stiftelsens styrelse har i en policy fastställt avsikten med att utforma olika operationella kvantitativa resultatmått. *Vårdalstiftelsen* efterfrågar en närmare analys av kostnadsjämförelsen. *Medicinska forskningsrådet* menar att stiftelsernas kostnader i de flesta fall är betydligt högre än jämfört med det arbete forskningsråden åläggs inom ramen för sina mycket begränsade resurser. *Naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR)* påtalar att skillnader i löneläget mellan stiftelserna och råden medför en risk för att forskningsråden förlorar nyckelpersoner på grund av att stiftelserna har ett betydligt högre löneläge. I stiftelsernas uppdrag ligger inte enligt *NFR* något ansvar för kontinuiteten i forskningsmiljöerna. Därmed finns en betydande risk att finansieringen av olika verksamheter blir ryckig när de områden som anses som strategiskt viktiga skiftar. Även om

Revisorernas överväganden

Flertalet av stiftelsernas stadgar innehåller bestämmelser som innebär möjligheter att på sikt förbruka inte bara avkastningen utan också själva grundkapitalet. Flera av stiftelserna har beslutat att begränsa utdelningen och därmed sträcka ut stiftelsens livslängd. Därmed har frågan om vad som händer den dag stiftelserna förbrukat sitt kapital delvis skjutits på framtiden. För en av stiftelserna, Stiftelsen Innovationscentrum är dock frågan relevant inom de närmaste åren. Stiftelsen uppger att motsvarande ca 140 miljoner kronor per år behöver avsättas för att upprätthålla samma nivå på de innovationsfrämjande åtgärderna, även efter det att stiftelsen upphört med sin verksamhet. Vid stiftelsernas bildande angavs att den finansiering av olika verksamheter som stiftelserna bidrar med inte är något som staten avser att överta ansvaret för, sedan stiftelserna i vissa fall slutfört sitt uppdrag. Enligt Riksdagens revisorer reser detta redan i dag frågan om hur de framtida eventuella behoven ska finansieras och hanteras även efter det att stiftelsen upphört med sin verksamhet.

Riksdagens revisorer anser att nyutnämningar av styrelseledamöter i stiftelserna bör föregås av en dialog mellan regeringen, styrelsen samt stiftelsernas tjänstemän i syfte att ta till vara erfarenheter och synpunkter exempelvis i fråga om vilken kompetens som behöver tillföras styrelsen.

Flera remissinstanser tillstyrker revisorernas förslag att låta regeringen utarbeta riktlinjer för information till styrelseledamöter i statligt bildade stiftelser för att klargöra ledamöternas ansvar. Sådana riktlinjer bör vara generella och även omfatta exempelvis myndigheter med stiftelseförvaltning.

De granskade stiftelserna bedöms ha ändamålsenliga former för beredning och bedömning av ansökningar. I granskningen framkom dock exempel på en koppling mellan verksamhet och beredning genom att stödmottagare i några enstaka fall också ingår i stiftelsernas beredningsgrupper. Flera av stiftelserna har utarbetat skriftliga jävsbestämmelser. Revisorer rekommenderade dock samtliga stiftelsers styrelser att utarbeta och anta skriftliga bestämmelser om jäv som även omfattar externt anlitade experter i beredningsgrupper. Riksdagens revisorer välkomnar att Östersjöstiftelsen och KK-stiftelsen har för avsikt att låta stiftelsernas styrelser fatta beslut om sådana jävsbestämmelser.

Beredningsförfarandet skiljer sig åt mellan stiftelserna. Avgörande för valet av beredningsform är även vilken typ av stöd som avses. Riksdagens revisorer kan konstatera att flera remissinstanser ställt sig tveksamma till den jämförelse av verksamhetens kostnader som redovisas i rapporten. Redan i rapporten konstaterades att skillnader mellan stiftelserna kan förklaras av olika redovisningsmetoder och av de skillnader som finns mellan stiftelserna och deras verksamhet. Dessa olikheter försvårar en jämförelse och måste givetvis beaktas. Enligt Riksdagens revisorer bör utarbetandet av nyckeltal som grund för en jämförelse både inom och mellan verksamheter ses som en kontinuerlig process för att utveckla lämpliga resultatmått. Resultatet av

sådana mätningar kräver sedan att verksamhetsansvariga närmare analyserar noterade förändringar över tiden. I detta sammanhang välkomnar revisorerna det initiativ Stiftelsen för strategisk forskning har tagit för att utarbeta kvantitativa resultatmått för verksamheten.

Riksdagens revisorer föreslår

- att regeringen utarbetar riktlinjer för information till styrelseledamöter i statligt bildade stiftelser i syfte att klargöra ledamöternas ansvar. Sådana riktlinjer bör även omfatta annan verksamhet med ansvar i enlighet med stiftelselagen. Som exempel kan nämnas myndigheter med s.k. anknuten förvaltning.

2.4 Utvärdering

Rapporten

Vid stiftelsernas tillkomst angav regeringen att verksamheten regelbundet borde bli föremål för kvalificerad utvärdering och uppföljning bl.a. för att ge stiftelserna underlag för omprövning och omprioritering. För samtliga stiftelser, utom Framtidens kultur, framgår av stadgarna att någon eller några av vetenskapsakademierna har rätt att granska verksamheten. I stadgarna för Riksbankens Jubileumsfond har inte några utvärderingskrav formulerats. Stiftelsen har inte heller varit föremål för någon oberoende utvärdering.

Stiftelserna har i skiftande grad varit föremål för akademiernas utvärderingar. Akademierna har inte utarbetat några riktlinjer för hur valet av utvärderingsinsatser ska göras. I granskningen framkom dock att flera stiftelser själva tagit initiativ till att låta externa oberoende utvärderare följa upp verksamheten.

Riksdagens revisorer understryker betydelsen av att stiftelsernas verksamhet systematiskt följs upp och utvärderas av oberoende utvärderare. Även om det är stiftelsernas styrelser som avgör vad av eventuell kritik man ska ta till sig, anser revisorerna att det är viktigt att oberoende utvärderingar görs för att följa upp i vilken mån stiftelserna uppnått avsett resultat utifrån de intentioner statsmakterna uttalade vid stiftelsernas bildande.

Remissinstanserna

Riksrevisionsverket delar revisorernas uppfattning att det är viktigt att en oberoende utvärdering görs. Vetenskapsakademierna fyller en viktig funktion att ur strikt vetenskaplig synpunkt bedöma kvaliteten i den forskning som finansieras med stöd av löntagarfondsstiftelserna. Enligt verket bör dock denna kompletteras med en effektivitetsrevision som granskar måluppfyllelsen utifrån statsmakternas intentioner.

Teknikvetenskapliga forskningsrådet rekommenderar att regeringen med stöd av stiftelselagen ändrar löntagarfondsstiftelsernas stadgar så att det tydligt framgår att verksamheten ska utvärderas med avseende på kvalitet och relevans. Den nuvarande formuleringen att någon eller några av vetenskapsakademierna har rätt att granska verksamheten är inte tillräcklig.

Innovationscentrum anger att det kan vara av värde att med jämna mellanrum studera några aspekter på stiftelsens verksamhet mer ingående. *KK-stiftelsen* instämmer i värdet av att stiftelsernas verksamhet utvärderas regelbundet.

Revisorernas överväganden

Riksdagens revisorer anser att det är betydelsefullt att verksamheten inom de löntagarfonsdbildade stiftelserna är föremål för en regelbunden oberoende utvärdering. Detta är väsentligt för att avgöra i vilken mån stiftelserna uppnått avsett resultat satt i relation till de ambitioner statsmakterna hade vid stiftelsernas bildande. För stiftelserna, förutom Stiftelsen Framtidens kultur, gäller att vetenskapsakademierna i enlighet med stiftelsernas stadgar har möjlighet att granska verksamheten. Dessa utvärderingar syftar bl.a. till att granska om stiftelserna finansierar verksamhet som kan anses vara i överensstämmelse med stiftelsernas ändamål. Stiftelserna har dock i skiftande grad varit föremål för akademiernas utvärderingar. Några tydliga riktlinjer för akademiernas val av utvärderingsinsatser finns inte. Revisorerna ser positivt på att flera stiftelser själva tagit initiativ till att låta externa oberoende utvärderare följa upp verksamheten. I likhet med vad Teknikvetenskapliga forskningsrådet har anfört föreslår revisorerna att regeringen med stöd av stiftelselagen prövar om kraven på utvärdering av de löntagarfonsdbildade stiftelsernas verksamhet ytterligare behöver förtydligas i stiftelsernas stadgar.

Riksdagens revisorer föreslår

- att regeringen med stöd av stiftelselagen prövar om kraven på utvärdering av de löntagarfonsdbildade stiftelsernas verksamhet behöver förtydligas i stiftelsernas stadgar.

2.5 Samverkan mellan forskningsfinansiärer

Rapporten

Riksdagens revisorer konstaterar att stiftelserna i varierande men ökande grad samverkar med andra forskningsfinansiärer. Detta gäller bl.a. universitet och högskolor, forskningsråd, sektorsmyndigheter och näringsliv. En stor del av samarbetet omfattar beredning av insatser. I granskningen inhämtade revisorerna i första hand forskningsrådets erfarenheter av samarbetet med stiftelserna. Råden anger att samarbetet i huvudsak fungerar väl. I granskningen har flera stiftelser påtalat ett behov av att delta i ett mer formaliserat samarbete med andra forskningsaktörer i syfte att diskutera gemensamma frågor. Samtidigt som stiftelsernas betydelse och självklara roll i det svenska forskningssystemet i olika sammanhang understryks, har formerna för ett formaliserat samarbete inte utvecklats. Revisorerna välkomnade i detta sammanhang förslaget om ett forskningsforum som i november 1999 presenterats av arbetsgruppen för myndighetsorganisation för forskningsfinansiering (Ds 1999:68 Att finansiera forskning och utveckling). Enligt revisorerna bör regeringen ta initiativ till en mer formaliserad samverkan. Stiftelserna utgör

ett betydande inslag i den svenska forskningsfinansieringen och det finns frågor som är gemensamma. Som exempel kan nämnas frågor i anslutning till EU:s forskningsprogram. Ett gemensamt forum kan också utgöra en grund för vidare diskussioner om former för samarbete mellan olika finansierare i syfte att bl.a. minska risken för överlappningar och dubbelarbete.

Remissinstanserna

Medicinska forskningsrådet påpekar att det är viktigt med en dialog och viss samordning mellan olika finansierare. Den nuvarande samarbetsnämnden utgör ett bra forum för detta. *Naturvetenskapliga forskningsrådet* konstaterar att en högre grad av samordning skulle kunna bedrivas under samma paraply. Ett föreslaget forum för finansieringssamverkan fyller i viss mån denna funktion, dock fortfarande på frivillig basis. *Teknikvetenskapliga forskningsrådet* anser att initiativet till en ökad samverkan är positivt men lämpligen bör anstå mot bakgrund av den av regeringen nyligen tillsatta organisationskommittén med uppgift att förbereda och genomföra en ny organisation för forskningsfinansiering. Kommittén har bl.a. till uppgift att lämna förslag om former för samverkan. Därmed bör man invänta kommitténs förslag och något års erfarenheter av den nya myndighetsorganisationen. *MISTRA* anser att det är synnerligen angeläget att det skapas en instans, i vilken samtliga stora forskningsfinansierare finns permanent representerade. Genom erfarenhetsutbyte, samråd och samverkan i en sådan instans skulle det samlade resultatet av de totala forskningsinsatserna öka. *Vårdalstiftelsen* hänvisar till att framgångsrik samverkan uppnåtts inom flera områden. Långsiktig strategisk samverkan kan enligt stiftelsen inte dirigeras fram från statsmakterna utan sköts bäst utifrån ett lokalt perspektiv. Däremot är det viktigt att regeringen initierar överläggningar med samtliga berörda forskningsfinansierare i form av "runda bords samtal", i de fall initiativ kräver full styrka och slagkraft.

Revisorernas överväganden

Regeringen har under våren 2000 föreslagit att ett forskningsforum inrättas med uppgift att verka för en dialog och samverkan mellan forskare, forskningsfinansierare, allmänhet och andra som direkt berörs av forskningen (prop. 1999/2000:81 Forskning för framtiden – en ny organisation för forskningsfinansiering). Regeringen föreslår att ett samarbetsorgan, Forskningsforum, inrättas för att stärka samverkan mellan finansierare på områden där det ordinarie myndighetssamarbetet behöver förstärkas. Härigenom ska kontakt och dialog mellan forskare, forskningsfinansierare, avnämare, den offentliga sektorn, föreningsliv m.fl. stärkas. Ett sådant forum bör även utgöra en arena för dialog mellan de statliga forskningsfinansierarna. Vidare framförs i förslaget att de löntagarfondsbildade forskningsstiftelserna bör inbjudas eftersom de spelar en strategisk roll. Samverkansformen bör utvärderas efter fyra år innan beslut om fortsatt verksamhet fattas. Utbildningsutskottet tillstyrker förslaget (bet. 1999/2000:UbU17).

Enligt revisorerna bör en god samverkan mellan olika offentliga forskningsfinansiärer främjas. En sådan samverkan skapar en förutsättning för att resurser nyttjas effektivt. Det finns också frågor som omfattar flera aktörer. Som exempel kan nämnas frågor i anslutning till EU:s forskningsprogram. I överensstämmelse med Riksdagens revisorers tidigare framförda uppfattning välkomnas därför förslaget om inrättandet av ett forskningsforum. Ett gemensamt forum kan bl.a. utgöra en grund för vidare diskussioner om former för samarbete mellan olika finansiärer i syfte att bl.a. minska risken för överlappningar och dubbelarbete. Enligt revisorerna bör man invänta resultatet av ett förslaget forskningsforum, innan ytterligare initiativ till en mer formaliserad samverkan mellan stiftelserna och andra aktuella forskningsfinansiärer tas. Enligt regeringen ska verksamheten utvärderas efter fyra år. Revisorerna utgår från att en sådan utvärdering innehåller frågan om hur samverkan mellan stiftelserna och andra forskningsfinansiärer har utvecklats över tiden samt att regeringen återkommer till riksdagen med resultatet av en sådan utvärdering.

3 Revisorernas förslag

Riksdagens revisorer föreslår

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad revisorerna anfört i avsnitt 2.1 om tillsyn över stiftelser,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad revisorerna anfört i avsnitt 2.2 om revision av stiftelser,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad revisorerna anfört i avsnitt 2.3 om stiftelsernas verksamhet,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad revisorerna anfört i avsnitt 2.4 om utvärdering.

Detta ärende har avgjorts av revisorerna i plenum.

I beslutet har deltagit revisorerna Ingemar Josefsson (s), Anders G Högmark (m), Per Rosengren (v), Bengt Silfverstrand (s), Anita Jönsson (s), Kenneth Lantz (kd), Margit Gennser (m), Agneta Lundberg (s), Ingvar Eriksson (m), Conny Öhman (s), Ann-Kristine Johansson (s) och Rolf Olsson (v).

Vid ärendets slutliga handläggning har vidare närvarit kanslichefen Åke Dahlberg, utredningschefen Margaretha Stålfors och revisionsdirektören Tina Ekedahl Küchen (föredragande).

Stockholm den 8 juni 2000

På Riksdagens revisorers vägnar

Ingemar Josefsson

Tina Ekedahl Küchen

Stiftelser bildade med löntagarfondsmedel

Förord

2000-03-09

Riksdagens revisorer har på eget initiativ genomfört en granskning av stiftelser bildade efter utskiftningen av löntagarfondsmedel. Granskningen har dels omfattat generella frågor rörande tillsyn och kontroll av statliga stiftelser, dels mer specifika frågor rörande de s.k. löntagarfondsstiftelserna.

Inom ramen för granskningen har ett omfattande intervjuarbete genomförts främst med företrädare för stiftelserna, berörda myndigheter och Regeringskansliet. En enkät har även ställts till ett antal stödmottagare.

Revisionsbyrån Lindebergs Grant Thornton har på Riksdagens revisorers uppdrag genomfört en särskild granskning av stiftelsernas kostnader för åren 1995–1998. Detta inkluderar en kostnadsjämförelse över tiden såväl inom stiftelserna som stiftelserna emellan.

Granskningen har bedrivits inom Riksdagens revisorers första avdelning. I första avdelningen ingår riksdagsledamoten Ingemar Josefsson (s), ordförande, f.d. riksdagsledamoten Karl-Gösta Svenson (m) vice ordförande, riksdagsledamöterna Ann-Marie Fagerström (s), Agneta Lundberg (s), Ingvar Eriksson (m), Gunilla Tjernberg (kd) och Alice Åström (v) samt f.d. riksdagsledamoten Ronny Korsberg (mp).

Inom revisorernas kansli har Tina Ekedahl Küchen, revisionsdirektör, haft ansvaret för utredningsarbetet. Även kanslichefen Åke Dahlberg och utredningschefen Margaretha Stålfors har deltagit i arbetet. Under hösten 1999 har Jessica Persson, praktikant, Uppsala universitet, deltagit i granskningen.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

•
Bilaga 1

Sammanfattning

Riksdagens revisorers granskning har dels omfattat generella frågor rörande tillsyn och kontroll av stiftelser dels mer specifika frågor rörande de stiftelser staten bildade efter utskiftningen av löntagarfondsmedel. En stiftelse är ett privat rättssubjekt. Det är stiftelsens styrelse som har till uppgift att förvalta styrelsens tillgångar i enlighet med stiftelsens stadgar. Stiftelsen som verksamhetsform medför naturligen speciella förutsättningar för en granskning och därmed begränsningar i Riksdagens revisorers möjligheter att presentera mer långtgående förslag som direkt rör de aktuella stiftelserna.

Efter riksdagens principbeslut hösten 1991 om en avveckling av löntagarfonderna bildades nio stiftelser (samt en kulturvetenskaplig donation till Riksbankens Jubileumsfond) under åren 1993-1994. Beslutsunderlaget arbetades fram under en kort period. Totalt avsattes drygt 17 miljarder kronor av löntagarfondsmedel som stiftelsernas kapital. Hösten 1999 uppgick värdet av stiftelsernas kapital till drygt 32 miljarder kronor. Stiftelsernas kapitalplaceringar har gynnats av den starka börsutvecklingen och stiftelserna har därmed blivit alltmer betydelsefulla som finansiärer av i första hand forskning.

Sverige är det land inom OECD som avsätter störst andel av bruttonationalprodukten, nära 4 %, till forskning och utveckling. De samlade forsknings- och utvecklingsresurserna uppgick till ca 58 miljarder kronor år 1998. Den största delen av svensk forskning och utveckling finansieras och utförs inom enskild sektor. De samlade statliga insatserna för FoU uppgick år 1998 till ca 15 miljarder kronor. De löntagarfondsbildade stiftelserna (inklusive den kulturvetenskapliga donationen till Riksbankens jubileumsfond) bidrog därutöver med nära 2 miljarder kronor.

Riksdagens revisorer kan konstatera att stiftelserna i varierande men ökande grad samverkar med andra forskningsfinansiärer. I granskningen har flera stiftelser påtalat ett behov av att delta i ett mer formaliserat samarbete. Regeringen bör ta initiativet till ett forum som kan utgöra en grund för vidare diskussioner om former för samarbete mellan olika finansiärer i syfte att bl.a. minska risken för överlappningar och dubbelarbete.

Frågan om stiftelsernas livslängd kommer på ett påtagligt sätt inom en snar framtid att göra sig gällande. Stiftelsen Innovationscentrum kommer efter år 2004 inte längre att anslå medel. Samtidigt är stiftelsen i dag i stort sett den enda externa finansiären till enskilda innovatörer. Enligt stiftelsen kommer ca 140 miljoner kronor per år att behöva avsättas för att upprätthålla samma nivå på innovationsfrämjande åtgärder, även efter att stiftelsens verksamhet har upphört. Enligt revisorerna väcks därmed frågan om hur detta finansieringsbehov tillgodoses i framtiden.

Tillsyn

Länsstyrelserna utövar tillsyn över stiftelser. Utöver vad som framgår av stiftelselagen har regeringen inte utarbetat några mål eller riktlinjer för verk-

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

samheten. Tillsynen varierar mellan olika länsstyrelser. Riksdagens revisorer föreslår att regeringen utifrån lagstiftningens intentioner utformar gemensamma mål och riktlinjer så att verksamheten vilar på gemensamma antaganden och att tillsynsbegreppet renodlas i förhållande till den kontroll som genomförs av stiftelsernas revisorer.

För de stiftelser som bildats med offentliga rättssubjekt som exempelvis staten är länsstyrelsernas tillsyn begränsad. Revisorerna har inte funnit några egentliga eller godtagbara förklaringar till detta. Regeringen bör göra en begränsad översyn av stiftelselagen för att pröva om även offentligt bildade stiftelser bör lämna årsredovisning till länsstyrelserna och därmed bli föremål för en fullständig tillsyn.

Samtidigt är den tillsyn länsstyrelserna bedriver att betrakta som förhållandevis passiv. Sedan stiftelselagens tillkomst har merparten av resurserna gått åt till att registrera och lägga upp ett gemensamt stiftelseregister. Länsstyrelserna har byggt upp tillsynsfunktionen med skiftande kompetens och resurser i övrigt. Stiftelserna är främst koncentrerade till storstadslänen. Det medför en risk för att länsstyrelser med relativt få tillsynsärenden, förutom ekonomisk kompetens, även kan ha svårt att upprätthålla och utveckla en god stiftelsejuridisk kompetens. Riksdagens revisorer föreslår att regeringen prövar om den nuvarande tillsynsorganisationen är ändamålsenlig. Detta inkluderar frågan om hur verksamheten ska vara organiserad och placerad. Om regeringen anser att länsstyrelserna ska handha frågan bör behovet av att koncentrera tillsynen till färre antal länsstyrelser prövas. Därutöver bör en prövning av kompetensbehoven göras.

Länsstyrelsernas kostnader för tillsynen över stiftelser överskrider klart intäkterna. För år 1998 uppgick kostnaderna till 19 miljoner kronor medan intäkterna uppgick till 7 miljoner kronor. Revisorerna föreslår att regeringen närmare analyserar tillsynsverksamhetens kostnader samt prövar gällande avgiftssättning.

Kontroll

För samtliga löntagarfonsdbildade stiftelser gäller att styrelsen utser revisorer. Därutöver har Riksrevisionsverket, genom stiftelsernas stadgar, rätt att för var och en av stiftelserna utse revisorer. Temagranskningar, dvs. granskningar som berör flera stiftelser kan aktualiseras. Sådana granskningar har varit av ringa omfattning. Mot bakgrund av de oklarheter som har gällt rörande stiftelsernas tillämpning av lagen om offentlig upphandling anser Riksdagens revisorer att det hade varit lämpligt att de av RRV utsedda revisorerna hade tagit initiativ till en temagranskning om lagens tillämpning.

RRV:s rätt att effektivitetsgranska statliga bolag och stiftelser framgår av en förordning (1993:958).¹ Listan över bolag och stiftelser har inte varit föremål för omprövning och uppdatering sedan år 1995. Riksdagens revisorer anser att regeringen bör göra en genomgång av vilka bolag och stiftelser som bör

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

¹ 1995:968 Ändring i förordning

finnas upptagna i förordningen. Enligt revisorerna borde det finnas en bättre överensstämmelse mellan de bolag och stiftelser som RRV har rätt att utse revisorer i och de som verket har rätt att effektivitetsgranska. Häri ingår bl.a. att pröva om de stiftelser som inrättades med löntagarfondsmedel bör finnas upptagna i förordningen i syfte att stärka den statliga kontrollmöjligheten.

Styrelsen

Sedan stiftelsernas tillkomst har förändringar i lagstiftningen gjorts. Förändringarna i stiftelselagen (1994:1220) från den 1 januari 1997 möjliggör att regeringen, med undantag av vad som gäller stiftelsernas ändamål, kan ändra eller upphäva stadgar för de stiftelser som staten har bildat. Regeringen utser numera samtliga ledamöter i stiftelsernas styrelser.

Enligt Riksdagens revisorer har regeringen genom sin utnämningssmakt ansvaret att informera styrelsernas ledamöter om det ansvar som sammanhänger med rollen som styrelseledamot. Regeringen har inte utarbetat eller tagit initiativ till att ge styrelsernas ledamöter sådan information. Revisorerna föreslår att regeringen utarbetar riktlinjer för information till styrelseledamöter i statligt bildade stiftelser vilket möjliggör att en systematisk information ges inför nyutnämningar.

Riksdagens revisorer understryker också betydelsen av att utnämningar föregås av en dialog mellan regeringen, styrelsen och även stiftelsernas tjänstemän i syfte att inhämta erfarenheter och synpunkter i övrigt. Mot bakgrund av att stiftelsernas styrelser har att förvalta ett omfattande kapital bör behovet av god kompetens rörande kapitalförvaltning tillgodoses för att möjliggöra en effektiv styrning och kontroll av förvaltningen.

Stiftelsernas verksamhet

I granskningen har framkommit att en sammantagen bild av stiftelsernas verksamhetskostnader visar att det finns kostnadsposter som förefaller höga och närmare bör analyseras.

Mottagarnas omdömen om stiftelserna är i huvudsak goda. Stiftelsernas stöd är oftast en förutsättning för att verksamhetens ska kunna bedrivas. Riksdagens revisorer konstaterar att stiftelserna har utvecklade former för beredning och bedömning av ansökningar. Beviljandegraden varierar. Flertalet stiftelser uppger dock att kvaliteten på ansökningarna i allmänhet är god och att kvaliteten har förbättrats över tiden.

Stiftelserna anlitar externa bedömare. Detta ställer krav på tydliga och skriftliga jävsbestämmelser. Revisorerna rekommenderar därför samtliga stiftelsers styrelser att utarbeta och anta skriftliga jävsbestämmelser.

I Riksdagens revisorers enkätstudie har framkommit att stödmottagare inte alltid känner till vilka krav på ekonomisk redovisning och krav på återrapportering som stiftelserna ställer. Revisorerna rekommenderar att stiftelserna klargör och tydligare informerar om dessa krav.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

Utvärdering

Riksdagens revisorer vill understryka betydelsen av att stiftelsernas verksamhet systematiskt följs upp och utvärderas av oberoende utvärderare. Även om det är stiftelsernas styrelser som avgör vad av eventuell kritik man ska ta till sig, anser revisorerna att det är viktigt att oberoende utvärderingar görs i syfte att bedöma uppnått resultat utifrån de intentioner statsmakterna uttalade vid stiftelsernas tillkomst.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

.
Bilaga 1

1 Granskningens bakgrund och inriktning

Riksdagens revisorer har på eget initiativ genomfört en granskning av de stiftelser som bildades efter utskiftningen av löntagarfondsmedel. Granskningens förslaget var bl.a. föranlett av att massmedierna hösten 1998 uppmärksammat ekonomiska oegentligheter i en av stiftelserna. Detta reste frågor om möjligheter till statlig insyn, kontroll och tillsyn av statligt bildade stiftelser. Våren 1999 fattade revisorerna beslut om att genomföra en granskning (förstudie 1998/99:12 *Vad hände med löntagarfondspengarna?*)

Granskningen har dels omfattat generella frågor rörande tillsyn och kontroll av statligt bildade stiftelser, dels mer specifika frågor rörande de s.k. löntagarfondsstiftelserna mot bakgrund av den ekonomiska betydelse dessa stiftelser har.

Inrättandet av stiftelserna gjordes i två omgångar åren 1993 och 1994. Härigenom bildades de s.k. forskningsstiftelserna, en stiftelse för kulturstöd, stiftelsen för innovationsstöd samt två stiftelsehögskolor (Stiftelsen Chalmers tekniska högskola och Stiftelsen Högskolan i Jönköping). Granskningen innefattar dock inte dessa högskolor. Vidare tilldelades Riksbankens Jubileumsfond den kulturvetenskapliga donationen. Sammantaget svarar stiftelserna för ett betydande kapital. De samlade tillgångarna i dessa stiftelser uppgick hösten 1999 till drygt 32 miljarder kronor. Forskningsstiftelserna har inneburit att betydande belopp ställts till förfogande för svensk forskning. Frågan om hur stiftelsernas insatser samordnas med andra forskningsinsatser är därmed av betydelse. I granskningen har i första hand stiftelsernas respektive forskningsrådets erfarenheter från samverkan inhämtats.

Enligt revisorerna är det av intresse att granska hur stiftelserna fördelar sina medel. Detta har inkluderat frågan om inriktningen på och omfattningen av stiftelsernas verksamhet. Stiftelsernas berednings- och beslutsförfarande har också studerats. Ett viktigt led i granskningen har varit att inhämta synpunkter från dem som fått stöd. Ett slumpmässigt urval har gjorts av 250 mottagare som fått någon form av stöd (bidrag eller stipendier) under år 1998. Bl.a. har frågor ställts om stödgivningen, erfarenheter från kontakten med stiftelserna, vilka återrapporteringskrav stiftelserna ställer på bidragsmottagarna samt hur beviljade bidrag följs upp.

Granskningen innehåller en redogörelse av vilka kostnader som är förknippade med stiftelsernas verksamhet. Revisionsbyrån Lindebergs Grant Thornton har på Riksdagens revisorers uppdrag genomfört en särskild granskning av stiftelsernas kostnader för åren 1995–1998. Detta inkluderar en kostnadsjämförelse över tiden såväl inom stiftelserna som stiftelserna emellan.

Av stiftelsernas stadgar framgår att stiftelserna ska se till att den verksamhet som man stöder utvärderas regelbundet. Formerna för utvärderingar skiljer sig åt. I granskningen har även ingått att studera hur och i vilken omfattning stiftelserna varit föremål för utvärdering. Slutligen har stiftelsernas samverkan med andra aktörer studerats.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

2 Stiftelser

2.1 Vad är en stiftelse?

Stiftelsen som juridisk företeelse har gamla anor i Sverige. Under en lång tid fanns dock inte någon generell lagstiftning om stiftelser. Den 1 januari 1996 trädde stiftelselagen (1994:1220) i kraft. Genom lagen fick stiftelsen som verksamhetsform en tydligare innebörd.

En stiftelse bildas genom att egendom enligt förordnande av en eller flera stiftare avskiljs för att varaktigt förvaltas som en självständig förmögenhet för ett bestämt ändamål.² Med bestämt ändamål avses att ändamålet måste vara angivet med en sådan grad av bestämdhet att det går att verkställa.

Bestämmelserna i stiftelselagen ställer också krav på att stiftarens avsikt med stiftelseförordnandet är att skapa en självständig förmögenhet av varaktig natur.

Stiftelsen är en juridisk person och för dess förpliktelser svarar bara stiftelsens tillgångar.³ En stiftelse har ingen ägare och den karakteriseras som en självständig och självägande förmögenhet. Stiftaren har inte rätt att bestämma över förvaltningen utöver vad som föreskrivits i stiftelseförordnandet. Avgörande blir vad stiftelseurkunden innehåller om stiftelsens ändamål och förvaltning. Inte heller har mottagarna av stiftelsernas stöd (destinatärerna) något inflytande över förvaltningen. Kontrollen görs i stället bl.a. genom den offentliga tillsyn som stiftelselagen föreskriver.⁴

I en stiftelse finns inte heller medlemmar som i en ekonomisk eller ideell förening.⁵ Det beslutsfattande som i aktiebolag och föreningar ligger på bolagsstämman respektive fullmäktige har för stiftelsernas del lagts på ledningsorganen eller på myndigheter eller andra som finns utanför stiftelserna.

Aktiebolagets bolagsordning motsvaras av stiftelsens stiftelseförordnande. Bolagsstämman i ett aktiebolag har rätt att ändra bolagsordningen. I stiftelselagen finns bestämmelser om ändring m.m. av föreskrifter i ett stiftelseförordnande (permutation).⁶ För stiftelser tillkommer rätten att göra ändringar i stiftelseförordnandet i hög grad Kammarkollegiet. Kammarkollegiet kan medge tillstånd till ändringar endast om bestämmelserna på grund av ändrade förhållanden inte längre kan följas, har blivit uppenbart onyttiga eller uppenbart strider mot stiftarens avsikter. (Särskilda bestämmelser gäller de stiftelser som bildats av staten se avsnitt 2.2.)

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

² Stiftelselagen 1 kap. 2 §

³ 1 kap. 4 §

⁴ Stiftelselagen 9 kap.

⁵ SOU 1994:147, Former för statlig verksamhet

⁶ Stiftelselagen 6 kap.

När det gäller stiftelsers ledningsorganisation skiljer man mellan stiftelser med egen förvaltning och stiftelser med anknuten förvaltning. Stiftelser med egen förvaltning förvaltas av egna styrelser medan stiftelser med anknuten förvaltning förvaltas av en annan juridisk person. Exempelvis kan universitet och högskolor förvalta en stiftelses kapital.

Av vanliga stiftelser finns det två huvudslag; avkastningsstiftelser och verksamhetsstiftelser. Vanligast förekommande är avkastningsstiftelserna. Typiskt för denna stiftelseform är att den har en förmögenhet som är placerad i värdepapper och att den delar ut avkastningen på denna förmögenhet till dem som enligt stiftelsens ändamålsbeskrivning ska vara mottagare. Verksamhetsstiftelsen däremot driver näringsverksamhet.⁷

En stiftelse är, som tidigare nämnts, en varaktigt bestående självständig förmögenhet. Så länge dess förmögenhet finns kvar finns det i regel ingen anledning varför den skulle upphöra. Det finns därmed i stiftelselagen inte någon motsvarighet till bolagslagarnas regler om bolags frivilliga upphörande. En stiftelse med mycket begränsade tillgångar kan ges rätten att förbruka dessa.⁸

Stiftelsens styrelse

Styrelsen för en stiftelse med egen förvaltning kan bestå av en eller flera ledamöter. Enligt tvingande bestämmelser i stiftelselagen gäller att styrelsen bl.a. ska svara för att föreskrifterna i stiftelseförordnandet följs, att förmögenheten är placerad på ett godtagbart sätt i den mån det inte följer av stiftelseförordnandet hur den ska vara placerad och att styrelsen fullgör sin bokförings- och årsredovisningsskyldighet.⁹

Det finns inget som hindrar att det i stiftelseförordnandet föreskrivs att något annat organ än styrelsen fattar beslut om t.ex. användningen av den löpande avkastningen, men det yttersta juridiska ansvaret för hur stiftelsens tillgångar är placerade och för hur dess tillgångar används ligger alltid hos styrelsen.¹⁰

Om inget annat följer av stiftelseförordnandet är det styrelsen som utser och entledigar ledamöterna i styrelsen. Uppgiften att utse ledamöter kan av stiftaren ha lagts på någon utanför stiftelsen. Exempelvis utser regeringen ledamöter för de stiftelser som bildats med löntagarfondsmedel. För Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond utser riksdagen styrelsens ledamöter.

Protokoll ska föras över styrelsens beslut. En styrelseledamot som är jävig i en särskild fråga får inte delta i beslutsfattandet.

⁷ Carl Hemström, Bolag, föreningar, stiftelser – en introduktion

⁸ Stiftelselagen 6 kap. 5 § och 7 kap.

⁹ Stiftelselagen 2 kap.

¹⁰ se prop. 1993/94:9 s. 117 f.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

En styrelseledamot eller förvaltare som missköter sitt uppdrag kan bli skadeståndsskyldig i förhållande till stiftelsen. Skadeståndsansvaret avser även stiftelsens revisor. Förutsättningen för att skadestånd ska kunna utdömas är dock att stiftelsen kan bevisa att styrelseledamoten med avsikt eller av oakt-samhet har skadat stiftelsen ekonomiskt.¹¹

Tillstyrkande av ansvarsfrihet

En stiftelse har som tidigare nämnts inte någon ägare. Ett särdrag för stiftel-ser är att varken den som tillskjutit egendomen eller någon annan har någon rätt till stiftelsens förmögenhet. Stiftelsen utgör en självägande förmögenhet. En följd blir att det i en stiftelse inte finns någon som, på motsvarande sätt som bolagsstämman i ett aktiebolag, kan uttala sig om ansvarsfrihet för sty-relseledamöter eller förvaltare. Därmed saknar lagstiftaren någon som natur-ligen kan anförtros uppgiften att besluta om ansvarsfrihet.

Frågan om ansvarsfrihet har behandlats av lagutskottet med anledning av en motion. I den yrkades att revisionsberättelsen obligatoriskt skulle innehålla ett uttalande om ansvarsfriheten. Utskottet avstyrkte dock bifall till motion-en. Utskottet angav att det i normalfallet inte finns anledning för revisorer i en stiftelse att uttala sig i frågan om ansvarsfrihet. I förslaget till stiftelselag framgår dock att det finns en möjlighet att i stiftelseförfordnandet föreskriva att revisorerna ska uttala sig i denna fråga.¹² I förordnandena för de löntagar-fondsbildade stiftelserna har detta inte föreskrivits. I årsredovisningarna gör dock revisorerna uttalande om att styrelseledamöterna inte har handlat i strid med stiftelselagen eller stiftelseförfordnandet.

2.2 Stiftelser bildade av staten

Antalet stiftelser som bildats av staten (benämns fortsättningsvis statliga stiftelser) ökade markant under 1980-talet och i början av 1990-talet. Det är dock svårt att få en klar uppfattning om det exakta antalet. Exempelvis ur-skiljer länsstyrelsens stiftelseregister inte statligt bildade stiftelser från andra stiftelser.¹³

Statsmakterna har under 1990-talet i olika sammanhang uttryckt en restriktiv inställning till att använda stiftelseformen för statlig verksamhet.¹⁴ Samtidigt har nya stiftelser tillkommit.

¹¹ Stiftelselagen, 5 kap.

¹² Bet. 1993/94:LU12, s.21

¹³ se Stiftelser för statlig verksamhet, RRV dnr 1989:422 och Riksdagens revisorer-Styrningen av bolag under myndigheter och stiftelser bildade av myndigheter, Förstu-die 1998/99:3

¹⁴ Prop. 1990/91:100, bil. 1, prop. 1991/92:100, bil. 1

Frågan om i vilken associationsform staten ska bedriva sin verksamhet har vid flera tillfällen varit föremål för prövning. I utredningen om verksamheter som är beroende av statligt stöd angavs att en utgångspunkt är att statlig verksamhet i så stor utsträckning som möjligt bör bedrivas i myndighetsform. I utredningen angavs vidare att stiftelseformen inte kunde anses vara lämplig för statlig verksamhet eftersom en stiftelses ändamål inte går att anpassa till omvärldsförändringar och nya behov i samhället och att en stiftelse sällan kan upplösas, vilket innebär att förmögenheten är inlåst. Vidare påtalades i utredningen att insynen och kontrollen av den verksamhet som bedrivs i en stiftelse är begränsad.¹⁵ Regeringen föreslog att myndighetsformen i första hand ska användas för statlig verksamhet.¹⁶ Regeringen konstaterade bl.a. att sådan verksamhet som tidigare skulle organiserats som anslagsstiftelse i fortsättningen antingen ska bedrivas som myndighet, bolag eller ideell förening. Riksdagen biföll regeringens förslag.¹⁷ Lagutskottet konstaterade dock, mot bakgrund av ett särskilt yttrande från kulturutskottet, att regeringen inte fört fram förslag om hur man skulle göra med de stiftelser som är beroende av statliga anslag och som bildats innan stiftelselagen tillkommit.

I den förvaltningspolitiska propositionen framförde regeringen att anslagsberoende statlig verksamhet ska bedrivas i myndighetsform och att bolag eller ideell förening bara undantagsvis kan vara aktuell, vilket tillstyrktes av riksdagen.¹⁸

Från och med den 1 januari 1998 innehåller kapitalförsörjningsförordningen (1996:1188) en bestämmelse som innebär att det är otillåtet för myndigheter (inkl. affärsverk) att bilda bolag, stiftelser, föreningar eller liknande rättssubjekt. Regeringen har möjligheter att göra undantag från regeln. Denna möjlighet ska dock användas mycket restriktivt. För att driva verksamheten i privaträttslig form krävs det att regeringen har riksdagens bemyndigande.

Ändrade bestämmelser för statliga stiftelser

Efter regeringsskiftet hösten 1994 inledde den socialdemokratiska regeringen samtal med företrädare för de sju forskningsstiftelser som inrättats med löntagarfondsmedel, bl.a. för att få löfte om att dessa skulle bidra med medel för att kompensera kommande nedskärningar i den statliga forskningsbudgeten. Regeringen uttryckte också önskemål om att stiftelserna skulle tillämpa offentlighetsprincipen samt att sättet att utse styrelseledamöter i stiftelserna skulle ändras så att de utsågs på samma sätt som styrelserna i de statliga forskningsråden. Forskningsråden är statliga myndigheter. Rådets styrelse

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

¹⁵ se SOU 1994:147 Former för statlig verksamhet

¹⁶ Prop. 1995/96:61 Former för verksamhet som är beroende av statligt stöd, m.m.

¹⁷ Bet. 1995/96:LU7, rskr. 1995/96:79

¹⁸ Prop.1997/98:136, bet. KU31, rskr. 294

består av ordförande och ytterligare tio personer. Regeringen utser ordförande och tre av ledamöterna samt tre ersättare.

I januari 1995 inkom samtliga berörda stiftelser med svar till regeringen. Stiftelserna förklarade sig vara villiga att tillmötesgå regeringens önskemål i fråga om principer om offentlighet. Ingen av stiftelserna förklarade sig dock villig att ansöka om permutation i avsikt att ändra reglerna för styrelsens förnyelse. Stiftelserna ville inte heller i något fall tillmötesgå regeringens önskemål om en formell överenskommelse om avsättning av medel i enlighet med regeringens förslag. Detta skulle i enlighet med stiftelserna strida mot de stadgar som styrelserna hade åtagit sig att följa.¹⁹

Regeringen angav att en principiell invändning mot utformandet av stiftelseförordnandena för forskningsstiftelserna var att verksamheten undandrogs riksdagens, regeringens och forskarsamhällets inflytande. Medlen borde i stället hanteras i sådana former att offentlig insyn i verksamheten och påverkan från statsmakternas sida möjliggjordes i så stor utsträckning som möjligt.²⁰

Regeringen remitterade ett förslag till Lagrådet som avsåg ändring i stiftelselagen.²¹ I Justitiedepartementets promemoria framfördes att det från demokratiska utgångspunkter är rimligt att förvaltningen och användningen av medel som varit allmänna i någon mån kan styras fortlöpande av de riktlinjer som anges av staten eller en kommun också sedan medlen avskilts för att bilda en självständig stiftelse.²²

Lagrådet anförde att förslaget i allt väsentligt var motiverat av en önskan att åstadkomma en förändring av de s.k. forskningsstiftelserna, men som förslaget var utformat skulle det emellertid komma att gälla även andra stiftelser bildade av staten, liksom kommunala stiftelser. Vidare anförde lagrådet att lagrådsremissen inte innehöll någon närmare analys beträffande behovet av att införa särregler även för andra statliga stiftelser än forskningsstiftelserna. De föreslagna förändringarna skulle ge regeringen möjligheter till långtgående åtgärder i fråga om såväl en stiftelses förmögenhet och avkastning som dess förvaltning. Även om stiftelseändamålet inte kan ändras så att stiftelsernas avkastning direkt tillfaller staten, kan stiftelsemedlen dirigeras så att de indirekt blir till nytta för statskassan, exempelvis genom att de används för ändamål som annars skulle ha bekostats av staten.²³

Hösten 1996 presenterade regeringen ett förslag till riksdagen om ändring av stiftelselagen.²⁴ Propositionen innehöll ett förslag om att införa särskilda

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

¹⁹ Ds 1995:62, Justitiedepartementet, Statliga och kommunala stiftelser

²⁰ Prop. 1996/97:5

²¹ Lagrådsremiss den 23 maj 1996 (Justitiedepartementet)

²² se Ds 1995:62

²³ Protokoll vid Lagrådets sammanträde 1996-06-04

²⁴ Prop. 1996/97:22

bestämmelser om ändring eller upphävande av föreskrifter i stiftelseförordnanden för stiftelser som hade bildats av staten. Regeringen påtalade att en ofrånkomlig följd av förslaget är att stiftelser bildade av offentliga rättssubjekt i vissa hänseenden kommer att vara mindre självständiga i förhållande till stiftaren än vad de flesta andra stiftelser är. Avsikten är dock inte att ge staten eller kommunen ägarbefogenheter över stiftelserna. Samtidigt innehåller stiftelselagen inte några bestämmelser som generellt begränsar stiftarens inflytande över förvaltningen av stiftelsen. Riksdagen biföll regeringens lagförslag.²⁵

Förändringarna som trädde i kraft den 1 januari 1997 omfattar endast stiftelser som bildats av staten. Regeringen kan därmed – med undantag för sådana föreskrifter som avser stiftelsens ändamål – ändra eller upphäva föreskrifter i stiftelseförordnanden som gäller alla de övriga frågor som enligt stiftelselagen dels förutsätter ändrade förhållanden, dels kräver särskilt tillstånd.²⁶ Regeringens befogenheter omfattar således ändringar i föreskrifter om hur stiftelsens förmögenhet ska vara placerad, om stiftelsen ska ha en egen eller anknuten förvaltning, av vem en styrelseledamot eller förvaltaren utses eller entledigas eller hur styrelsen ska vara sammansatt, styrelsens beslutsföret eller omröstningsförfarande. Vidare kan regeringen utan styrelsens eller förvaltarens samtycke ändra eller upphäva bestämmelser avseende arvode till styrelsens ledamöter eller förvaltaren, räkenskaper eller årsredovisning för stiftelsen, revision samt rätten att föra talan om skadestånd för stiftelsen eller om entledigande av styrelseledamot eller förvaltare.

Regeringen utser styrelseledamöter

Efter ändringarna i stiftelselagen utser regeringen ledamöterna i samtliga styrelser för de stiftelser som bildats av löntagarfondsmedel. För Stiftelsen Framtidens kultur och Innovationscentrum har dock regeringen utsett styrelseledamöter alltsedan stiftelserna bildades. För vissa av de löntagarfondsbildade stiftelserna har årliga förändringar av styrelsernas sammansättning gjorts. Därmed kan regeringen sägas utöva en informell styrning av dessa stiftelser genom sin utnämningssmakt.²⁷

I stiftelsernas styrelser ingår bl.a. forskare, företrädare för statliga myndigheter, representanter för näringslivet, företrädare för intresseorganisationer samt riksdagsledamöter. I styrelsen för Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond, som väljs av riksdagen, finns riksdagsledamöter, representanter för universitet och högskolor samt ledamöter med särskild kunskap i förmögensförvaltning.

Kommittén Forskning 2000 ansåg att den sammansättning som forskningsstiftelsernas styrelser fått för perioden 1997–1999 måste betraktas som en

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

²⁵ Bet. 1996/97:LU2, rskr. 1996/97:62

²⁶ Stiftelselagen 6 kap. 1 § första stycket 2–9 och Lag 1996:1207

²⁷ Prop. 1996/97:5, bet. 1996/97:UbU3, rskr. 1996/97:99

interimistisk lösning, motiverad av behovet av att få en samlad behandling av vissa akuta resursproblem. Enligt kommitténs mening borde styrelsesammansättningen vara parlamentarisk. Detta motiverades av en önskan att öka den offentliga kontrollen över utnyttjandet av de stora ekonomiska resurser som stiftelserna förfogar över.²⁸ Regeringen bedömde att kommitténs förslag inte borde genomföras. Regeringen anser att det framför allt är väsentligt att forskningsstiftelsernas styrelser även i fortsättningen har en stark representation av forskare som garanterar vetenskaplig kvalitet och trovärdighet. Om styrelserna enbart skulle bestå av politiker skulle de enligt regeringen bli starkt beroende av att ha beredningsorgan där forskningskompetensen finns företrädd. Det finns enligt regeringen inte heller tillräckligt starka skäl för att införa någon särskild procedur för att utse forskare till stiftelsernas styrelser. En jämförelse har därvid gjorts med forskningsrådets nomineringar av styrelseledamöter. Regeringen konstaterar att styrelserna även fortsättningsvis bör ha en allsidig sammansättning som medger insyn och möjliggör en dialog mellan andra än enbart forskare och politiker.²⁹

Nomineringsförfarandet

Inom Regeringskansliet svarar det departement som hanterar berört sakområde för beredningen inför utnämningar av styrelseledamöter i stiftelserna. Några gemensamma riktlinjer för hur dessa nomineringar ska göras finns inte. Dock förs diskussioner om vilka kriterier som bör vara styrande inför nomineringarna av nya ledamöter i den interdepartementala samrådsgrupp som etablerats inom Regeringskansliet för forskningspolitiska frågor. Inför nomineringarna tar departementen även vissa informella kontakter med stiftelserna.

Styrelsens ansvar

Det yttersta juridiska ansvaret för hur stiftelsens tillgångar är placerade och för hur dess tillgångar används ligger alltid hos stiftelsens styrelse. Styrelsens ledamöter har ett personligt skadeståndsansvar vid bristande förvaltning. Informationen till nya ledamöter ombesörjs av stiftelserna och då när styrelsen redan tillträtt.

Regeringen har inte utarbetat eller tagit initiativ till att ge styrelseledamöter information om det ansvar som är förknippat med uppgiften som styrelseledamot i stiftelsernas styrelser. Utbildningsdepartementet har dock angivit att departementet helt nyligen givit rättssekretariatet i uppgift att utarbeta en promemoria angående ansvarsfrågan.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.**

Bilaga 1

²⁸ SOU 1998:128 Forskningspolitik

²⁹ Prop. 1998/99:94. Vissa forskningsfrågor

Handlingsoffentlighet hos vissa stiftelser

När ett organ är definierat som myndighet är offentlighetsprincipen, som den regleras i tryckfrihetsförordningen och sekretesslagen, tillämplig³⁰.

Offentlighetsprincipen innebär bl.a. att vem som helst har rätt att ta del av allmänna handlingar som förvaras hos myndigheterna och som inte omfattas av sekretess. Offentlighetsprincipen tillämpas inte utanför myndigheternas krets om det inte finns ett särskilt stadgande som innebär att principen ska tillämpas för hela eller delar av verksamheten hos organet i fråga. Sekretesslagen (SkrL 1:8) innehåller en hänvisning till en bilaga, där de privaträttsliga organ för vilka offentlighetsprincipen ska tillämpas räknas upp.³¹

Våren 1997 föreslog regeringen att rätten att ta del av allmänna handlingar hos en myndighet i enlighet med tryckfrihetsförordningen också skulle gälla handlingar hos de stiftelser som bildats med medel från de avvecklade löntagarfonderna. Regeringen påtalade att stiftelserna har inrättats av staten och står för ett väsentligt inslag i den offentliga verksamheten. En sådan ordning ansågs väl förenlig med vad som redan i praktiken tillämpades. Genom att allmänheten får rätt att ta del av de handlingar som finns hos stiftelserna, ges en möjlighet för var och en att kritiskt granska stiftelsernas verksamhet och deras förvaltning av ekonomiska medel. Regeringen angav att de skäl som bär upp offentlighetsprincipen vid verksamhet som drivs direkt i statlig regi gör sig lika starkt gällande i fråga om den verksamhet som bedrivs av stiftelserna, dvs. högskoleverksamhet och stöd till utbildning och forskning m.m. Reglerna om handlingsoffentlighet omfattar all verksamhet vid stiftelserna. Beträffande stiftelsehögskolorna gäller även offentlighetsprincipen de till stiftelserna knutna bolagen. Riksdagen tillstyrkte regeringens förslag.³² De nya bestämmelserna trädde i kraft den 1 januari 1998.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.**

Bilaga 1

³⁰ Sekretesslagen 1980:100

³¹ se SOU 1997:38 Myndighet eller marknad. Statsförvaltningens olika verksamhetsformer

³² Prop. 1996/97:142, bet. 1997/98:KU2, rskr. 1997/98:17

3 Tillsyn och kontroll av stiftelser

3.1 Tillsyn

Allmänt

En väl fungerande tillsyn kan motiveras av såväl demokratiska skäl och rättssäkerhetsskäl som effektivitetsskäl. Tillsyn har debatterats i många sammanhang och förslag om förbättringar av den statliga tillsynsverksamheten har bl.a. presenterats av Riksdagens revisorer.³³

Revisorerna angav att tillsyn ska ses som en kontinuerlig, förebyggande verksamhet som bedrivs oberoende av vilka risker eller andra brister som för tillfället tilldrar sig allmänhetens intresse. Tillsyn innebär i första hand kontroll av att lagar, förordningar och myndighetsföreskrifter efterlevs. I sitt förslag betonade revisorerna också vikten av expertkunnande som en förutsättning för att över huvud taget utöva oberoende tillsyn.

Tillsynen kan bedrivas passivt eller aktivt. En aktiv tillsyn kräver bl.a. att tillsynsmyndigheterna själva fångar upp potentiella problem, finner riskgrupper samt pekar på kritiska arbetsmoment. På så sätt blir det möjligt för dem att genom sin tillsyn inte bara fastställa vad som i ett enskilt fall är rätt eller fel utan också att bidra till att likartade brister uppmärksammas på ett samlat sätt. En passiv tillsyn innebär bl.a. att tillsynsmyndigheten först på förekommen anledning efter anmälan, besvär eller uppmärksamhet i massmedierna genomför inspektioner eller andra kontrollåtgärder. Tillsynen i form av kontroll av regelefterlevnad har fått stå tillbaka för andra aktiviteter.

Många tillsynsmyndigheter har också en rådgivande, informerande och tillståndsprövande roll. Å ena sidan kan sådana uppgifter ge myndigheterna information och kunskaper om sina tillsynsområden. Å andra sidan riskerar uppgifterna att inkräkta på den uppmärksamhet som ägnas tillsynsuppgiften. Därutöver finns en risk för att myndigheterna genom sina råd och tillstånd själva inskränker sina framtida möjligheter till aktiva tillsynsinsatser. Riksdagens revisorer konstaterade att sanktionsmöjligheterna mot bristande eller utebliven tillsyn varierade. Revisorerna fann även att befintliga sanktionsmöjligheter i praktiken hade utnyttjats dåligt. Vid riksdagsbehandlingen av revisoreernas förslag konstaterade konstitutionsutskottet att statlig tillsyn är ett viktigt instrument i arbetet med att uppnå att lagar och andra föreskrifter efterlevs. Utskottet framhöll betydelsen av att regelbildningen är ändamålsenlig och att detta förutsätter att riksdagen får information om konsekvenserna av sin lagstiftning. Riksdagen beslutade i enlighet med revisoreernas förslag.³⁴

I den förvaltningspolitiska propositionen förordar regeringen en generell översyn av den statliga tillsynen i syfte att få till stånd en mer ändamålsenlig

Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap

Bilaga 1

³³ 1994/95:RR9, Riksdagens revisorers förslag angående tillsyn – innebörd och tillämpning

³⁴ Bet. 1994/95:KU27, rskr. 193

statlig tillsyn av myndigheter, kommuner och företag.³⁵ En sådan översyn ska bl.a. enligt regeringen skapa förutsättningar för att lägga fast vissa riktlinjer för den statliga tillsynen. I sammanhanget bör även möjligheterna till verkningfulla sanktioner övervägas. I början av år 2000 har inga direktiv för översynen utarbetats.

Länsstyrelsens tillsynsfunktion över stiftelser

I stiftelselagen återfinns regler om tillsyn.³⁶ Enligt lagen är länsstyrelserna i regel tillsynsmyndighet över stiftelser och ska ingripa om det kan antas att stiftelsens förvaltning eller revision inte bedrivs i enlighet med stiftelseförordnandet eller bestämmelserna i stiftelselagen.

Länsstyrelserna har att följa stiftelselagens bestämmelser om tillsyn. Därutöver finns inga mål och riktlinjer utvecklade för tillsynsverksamheten.

I enlighet med stiftelselagen vilar tillsynen över stiftelser på tre centrala begrepp nämligen *kontroll*, *ingripande* och *service*. Tillsynsmyndigheten har skyldighet att utöva återkommande kontroller av vissa stiftelser. Länsstyrelserna har nämligen till uppgift att granska de handlingar som en årsredovisningsskyldig stiftelse varje år ska sända till myndigheten. Kontrollen kan utövas stickprovvis.

Tillsynsmyndigheten har både en rätt och en skyldighet att ingripa om det kan antas att förvaltningen eller revisionen av stiftelsen inte utövas i enlighet med stiftelseförordnandet eller bestämmelserna i stiftelselagen. Ett ingripande kan utmynna i att länsstyrelsen (vid vite) förelägger en eller flera av stiftelsens styrelseledamöter eller stiftelsens förvaltare att fullgöra sina åligganden. Ett annat alternativ är att länsstyrelsen förbjuder styrelseledamöterna eller förvaltaren att verkställa ett beslut. Tillsynsmyndigheten kan även kalla till sig och delta vid sammanträde med stiftelsens styrelse eller förvaltare samt utföra inspektioner. Vidare har tillsynsmyndigheten både rätt och skyldighet att ingripa om det kan antas att stiftelsens förvaltning eller revisionen av stiftelsen inte utövas i enlighet med stiftelseförordnandet eller bestämmelserna i stiftelselagen. Därutöver har tillsynsmyndigheten till uppgift att ge stiftelserna råd och upplysningar.³⁷

Vid stiftelselagens tillkomst angav regeringen att det var rimligt att staten får full kostnadstäckning för kontrollen av stiftelser.³⁸ Stiftelser som kontrolleras återkommande, dvs. avlämnar årsredovisning till länsstyrelsen, ska betala en tillsynsavgift som uppgår till mellan 400–600 kr per år. Därutöver ska stiftelser som är registrerade i stiftelseregistret betala en årlig registerhållningsavgift på motsvarande belopp.

³⁵ Prop. 1997/98:136

³⁶ SFS 1994:1220, 9 kap.

³⁷ se Henning Isoz, Stiftelselagen en kommentar

³⁸ Prop. 1993/94:9

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.**

Bilaga 1

I årsredovisningarna för år 1998 lämnade länsstyrelserna en särskild redovisning av tillsynsverksamheten över stiftelser. Den sammanställning Riksdagens revisorer tagit del av visar att tillsynens kostnader klart överstiger intäkterna från tillsyns- och registerhållningsavgifter. Enligt sammanställningen uppgick de totala intäkterna för år 1998 till 7 miljoner kronor medan kostnaderna uppgick till drygt 19 miljoner kronor. Enligt Finansdepartementet kompenseras länsstyrelserna inte för sina kostnader.

En begränsad tillsyn över statligt bildade stiftelser

För de stiftelser som är bildade av eller tillsammans med staten, en kommun, eller ett landsting är länsstyrelsernas tillsyn begränsad.³⁹ Begränsningen avser också stiftelser som förvaltas av en statlig myndighet. Någon rätt för tillsynsmyndigheten att väcka talan om skadestånd för stiftelsens räkning finns exempelvis inte. Länsstyrelserna har dock vissa befogenheter att ingripa om sådan stiftelse inte skulle följa bestämmelserna i stiftelselagen. Detta gäller t.ex. om stiftelsen åsidosätter lagens bestämmelser om årsredovisning och revision. De offentligt bildade stiftelserna har dock ingen skyldighet att lämna årsredovisning till länsstyrelsen.

I stadgarna för några av stiftelserna bildade med löntagarfondsmedel framgår att stiftelserna efter avslutad revision ska överlämna kopia av årsredovisning och revisionsberättelse till regeringen. Detta gäller dock inte samtliga stiftelser. För Stiftelsen för strategisk forskning (SSF) och Stiftelsen för miljöstrategisk forskning (MISTRA) finns inte någon sådan bestämmelse angiven. För vissa av stiftelserna anges dock att redovisningen ska tillställas dem som har rätt att utvärdera stiftelsernas verksamhet, t.ex. Kungl. Vetenskapsakademien och Ingenjörsvetenskapsakademien. Kungl. Vetenskapsakademien har i enlighet med stadgarna för Östersjöstiftelsen rätt att granska stiftelsens verksamhet. Det föreligger dock inga krav på stiftelsen att överlämna kopia av årsredovisning och revisionsberättelse dit.

Tillsyn i praktiken – erfarenheter från några länsstyrelser

Följande avsnitt bygger på de intervjuer som gjorts i granskningen med ett antal företrädare för länsstyrelsernas tillsynsverksamhet.

Även före stiftelselagens tillkomst bedrev länsstyrelserna tillsyn över stiftelser i enlighet med då gällande lagstiftning.⁴⁰ Tillkomsten av stiftelselagen har dock inneburit att tillsynsarbetet utvidgats genom att flera stiftelser numera är föremål för en fullständig tillsyn, dvs. ska inkomma med årsredovisningar till länsstyrelsen. Det finns inte några för länsstyrelserna gemensamma riktlinjer för hur tillsynen ska bedrivas. Justitiedepartementet har dock vid ett par tillfällen kallat till en hearing för att diskutera aktuella stiftelsejuridiska frågor.

³⁹ SFS 1994:1220, 9 kap. 10 §

⁴⁰ SFS 1929:116, Lag om tillsyn över stiftelser

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

Sedan stiftelselagen trädde i kraft (den 1 januari 1996) har mycket av tillsynsenheternas tid och resurser gått åt till att föra in uppgifter om stiftelserna i det s.k. stiftelseregistret. Antalet registrerade stiftelser uppgår i dag till ca 14 000 för hela landet. En stark koncentration finns till storstadslänen. Exempelvis återfinns 5 000 av de aktuella stiftelserna i Stockholms län. Länsstyrelserna påtalar att informationen i registret utgör ett underlag för att genomföra mer systematiska uppföljningar.

Den kontroll länsstyrelserna utövar avser främst genomgång av stiftelsernas årsredovisningar. Vid dessa kontroller avgörs om årsredovisningarna uppfyller formella krav som exempelvis att handlingarna är underskrivna. Därutöver görs en materiell prövning av räkenskaperna vilket bl.a. inkluderar frågan om stiftelsens tillgångar är placerade på ett godtagbart sätt och att medlen används för rätt ändamål.

Omfattningen och kvaliteten av denna kontrollverksamhet skiftar mellan länsstyrelserna. En förklaring härtill kan vara att länsstyrelserna inte alltid har tillräcklig kompetens. Några länsstyrelser pekar därför, förutom den juridiska kompetensen, på behovet av ekonomisk kompetens i syfte att kunna göra relevanta bedömningar vid granskningar av stiftelsernas årsredovisningar. Avsaknaden och bristen på ekonomisk kompetens kan också göra sig gällande vid kontrollen av näringsdrivande stiftelser.

Vissa länsstyrelser gör systematiska granskningar medan andra länsstyrelser påtalar att kontrollen blir eftersatt och otillräcklig i brist på resurser. Inspektioner förekommer sällan. Det medför att inte någon aktiv tillsyn kan bedrivas utan att man måste reagera utifrån inkomna anmälningar. Merparten men inte alla länsstyrelsernas tillsynsfunktioner har juridisk kompetens. Hos länsstyrelser med färre stiftelser utgör dock tillsynsarbetet bara en mindre del av arbetsuppgifterna. Därmed kan det även vara svårt att upprätthålla en hög kompetens rörande stiftelsejuridik.

Samtliga länsstyrelser som har kontaktats anger att de ger stiftelserna service i form av råd och stöd. Rådgivningsverksamheten sköts oftast per telefon.

Enligt stiftelselagen har tillsynsmyndigheten både rätt och skyldighet att ingripa om det kan antas att en stiftelse inte följer stiftelseförförordnandet eller lagstiftningen. Ett ingripande kan leda till att länsstyrelsen ger ett vitesföreläggande. De sanktionsmöjligheter som står till buds har av länsstyrelserna ansetts vara tillräckliga. Länsstyrelserna ger flera exempel där sanktionsinstrumentet använts exempelvis då redovisningshandlingar inte kommit in i tid. I de allra flesta fall har dock hotet om vitesföreläggande haft ett preventivt syfte.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

3.2 Revision

Allmänt

En stiftelse ska ha minst en revisor. Om inte annat föreskrivs i stiftelseförordnandet utses och entledigas revisorn i en stiftelse med egen förvaltning av styrelsen.

För en stiftelse som är skyldig att upprätta årsredovisning krävs att minst en revisor ska vara auktoriserad eller godkänd. Lagen ställer krav på auktorisation bl.a. om stiftelsen är moderstiftelse eller om stiftelsens värde överstiger ett visst gränobelopp.^{41 42}

Revisorerna ska avge en revisionsberättelse för varje räkenskapsår. För de stiftelser som är skyldiga att upprätta årsredovisning enligt bokföringslagen, ska revisionsberättelsen innehålla ett uttalande om årsredovisningen har gjorts upp enligt lagen.⁴³ I revisionsberättelsen ska det också bl.a. anmärkas om revisorerna vid sin granskning har funnit att stiftelsens tillgångar har använts i strid med stiftelsens ändamål eller att dess förmögenhet är placerad i strid med stiftelseförordnandet eller bestämmelserna enligt stiftelselagen.

Granskningens inriktning kan variera. Revisorerna ska dock oberoende av stiftelsens karaktär granska dels räkenskaperna, dels hur förvaltningen sköts. Till detta kommer att revisorerna ska granska årsredovisningen i de stiftelser där sådan finns.

Kontroll av stiftelser bildade av staten

Av bokföringslagen framgår att en stiftelse som bildats av eller med staten är bokföringsskyldig och därmed ska upprätta årsredovisning.⁴⁴ I överensstämmelse med vad som angivits ovan ska årsredovisningen granskas av revisor som ska avge revisionsberättelse i enlighet med stiftelselagens krav.

Statsmakterna har vid flera tillfällen slagit fast att Riksrevisionsverket ska utse eller ges rätten att utse revisorer i statliga bolag och stiftelser. I kompletteringspropositionen år 1993 angav regeringen att ”även då staten medverkar vid stiftelsebildningar bör RRV utses som statens revisor”.⁴⁵

Samtliga stiftelser bildade med löntagarfondsmedel ska utse revisor och suppleanter för dessa. Vidare förekommer att stiftelsernas styrelser utser sakrevisorer med uppgift att särskilt granska verksamhetens ändamål. Exempelvis är en av Vårdalstiftelsens revisorer från Svenska Läkaresällskapet.

⁴¹ SFS 1994:1220, 4 kap.

⁴² Gränobeloppet motsvarar de stiftelser som de två senaste räkenskapsåren haft ett värde som motsvarar 1000 gånger det basbelopp enligt lagen om allmän försäkring som gällde vid utgången av respektive räkenskapsår

⁴³ Bokföringslagen 1999:1078

⁴⁴ SFS 1999:1078

⁴⁵ Prop. 1992/93:150

Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap

Bilaga 1

Därutöver har Riksrevisionsverket *rätt* att för var och en av stiftelserna utse en revisor med personlig suppleant. För uppdraget kan RRV välja att utse en revisor från en revisionsbyrå eller en revisor anställd av verket. Det bör understrykas att det inte är RRV som *myndighet* som reviderar verksamheten, utan det ankommer på den av RRV utsedda revisorn att självständigt och på eget ansvar fullgöra revisionsuppdraget. Riksdagens revisorer ska enligt lag granska Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond.⁴⁶ I samtliga fall där RRV utser revisor, granskas verksamheten också av en auktoriserad revisor utsedd av styrelsen i enlighet med stiftelselagen. Vanligtvis utförs en större del av detaljgranskningen av byrårevisorerna. Revisionsuppdraget är gemensamt och revisorerna ansvarar gemensamt för revisionen.

Riksrevisionsverket har utarbetat interna riktlinjer för revisorer utsedda av verket som deltar i gemensam revision av aktiebolag och stiftelser.⁴⁷ Målsättningen är att medverka vid revision av bolag och stiftelser som representerar ett betydande samhällsintresse. Relevanta motiv anger verket bl.a. vara om väsentliga samhällsåtaganden berörs samt om RRV:s specifika kompetens kan innebära ett värdefullt bidrag till den samlade revisionen av respektive objekt. Enligt RRV:s interna riktlinjer ska RRV-revisorerna bevaka att granskningen även fokuseras på frågor som rör de samhälleliga perspektiven, även om detta utgör en mindre del av granskningen. Exempelvis kan temagranskningar, dvs. granskningar som berör flera stiftelser, aktualiseras. Tillämpligheten av lagen om offentlig upphandling för statligt bildade stiftelser kan utgöra ett exempel på ett sådant tema. Temagranskningar har för löntagarfondsstiftelserna varit av liten omfattning. Under stiftelsernas första verksamhetsår gjordes en jämförelse mellan stiftelserna vad avsåg arvoden till styrelseordförande och övriga ledamöter.

En annan utgångspunkt för att utse revisor kan vara om RRV bedömer att en stark anknytning finns till myndigheter som granskas av RRV.⁴⁸ Av riktlinjerna framgår också att de av RRV utsedda revisorerna ska "tillföra ett mervärde för varje uppdrag". För att kunna skapa ett mervärde behöver revisorn, jämfört med de minimikrav som krävs enligt god revisionssed dels beakta ytterligare aspekter, t.ex. samhälleliga åtaganden, dels vid behov genomföra mer omfattande insatser än vad som enbart motiveras av uttalandet i revisionsberättelsen.

Utifrån motiven och de resurser som står till förfogande, gör RRV en prövning från fall till fall om man anser det vara befogat att utse en revisor. Valet att medverka avgörs både utifrån resursskäl men också med hänsyn till om verksamheten, ur ett statligt perspektiv, är strategiskt viktig. T.o.m. räkenskapsåret 1998 har RRV utsett revisor i samtliga löntagarfondsbildade stiftelser. Från år 1999 har RRV dock, utifrån de ovan angivna kriterierna, för Vårdalstiftelsen, Östersjöstiftelsen och Stiftelsen Framtidens kultur valt att inte utse revisorer i dessa stiftelser. Frågan prövas dock kontinuerligt.

⁴⁶ Lag 1988:46 om revision av riksdagsförvaltningen m.m.

⁴⁷ RRV Dnr 30-95-3337

⁴⁸ RRV Dnr 30-1998-0215 (Bolagsenheten, utgångspunkter)

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

För varje stiftelse som bildats med löntagarfondsmedel upprättar revisorerna en gemensam revisionsberättelse liksom revisionsplan. Dessa planer är inte att betrakta som allmän handling och är därmed inte offentliga.

I aktiebolag finns bolagsstämman som ett forum för att ta ställning till frågan om styrelsens ansvarsfrihet. För stiftelser finns inte motsvarande organ och frågan om att ta ställning till ansvarsfrihet för styrelsen prövas inte heller. Avrapporteringen görs dels formellt genom revisionsberättelsen och revisionspromemorior dels muntligt. Mottagare av revisionsberättelse och väsentliga synpunkter från revisionen är alltid stiftelsens styrelse. I övrigt kan revisionspromemorior även tillställas den operativa ledningen.

Effektivitetsrevision

Våren 1993 angav regeringen i kompletteringspropositionen att det är angeläget att de statliga revisionsorganen kan granska statlig verksamhet som är av väsentligt samhällsintresse.⁴⁹

Statsmakternas möjlighet till insyn i verksamhet som bedrivs av bolag och stiftelser regleras i lagen (1987:518) med instruktion för Riksdagens revisorer och i lagen (1987:519) om Riksrevisionsverkets granskning av statliga aktiebolag och stiftelser. Av förstnämnda lagstiftning framgår att Riksdagens revisorer har rätt att granska all statlig verksamhet som bedrivs i form av aktiebolag eller stiftelser, om verksamheten är reglerad i lag eller någon annan författning eller om staten som ägare eller genom tillskott av statliga anslagsmedel eller genom avtal eller på något annat sätt har ett bestämmande inflytande över verksamheten. Motsvarande rätt gäller enligt lag även RRV. Samtidigt begränsas RRV:s granskningsrätt av en förordning som bl.a. föreskriver vilka bolag och stiftelser RRV får granska.⁵⁰ Riksrevisionsverkets granskningsrätt omfattar inte någon av de stiftelser som bildats av löntagarfondsmedel. Listan över de bolag och stiftelser som är upptagna i förordningen, har inte varit föremål för omprövning sedan år 1995. Verket har dock i begränsad omfattning utnyttjat sin möjlighet att granska de stiftelser som för närvarande är upptagna i förordningen. Enligt företrädare för RRV har sådana granskningar på grund av resursskäl givits förhållandevis låg prioritet.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

⁴⁹ Prop. 1992/93:150, bil.

⁵⁰ SFS 1993:958

4 Stiftelser inrättade med löntagarfondsmedel

I följande kapitel ges motivet till inrättandet av de stiftelser som bildades efter utskiftningen av löntagarfonderna. Vidare ges en kortfattad beskrivning av stiftelserna. En mer ingående beskrivning av varje stiftelse återfinns i bilaga 1.

4.1 Motiv för inrättandet

Senhösten 1991 tog riksdagen ett principbeslut om en avveckling av löntagarfonderna.⁵¹ I regeringens förslag anfördes bl.a. att de medel som inte användes för sparstimulerande åtgärder borde användas för andra åtgärder som stimulerade tillväxten i den svenska ekonomin.

Bildandet av stiftelserna gjordes i två omgångar. Våren 1992 föreslog den dåvarande borgerliga regeringen hur utskiftningen av löntagarfondernas tillgångar borde göras.⁵² I förslaget angavs att de resurser som skulle frigöras genom avvecklingen i stor utsträckning borde användas för att stärka Sveriges konkurrenskraft genom ökade långsiktiga investeringar i grundforskning och forskarrekrytering. Dessa resurser skulle i betydande utsträckning koncentreras till kraftfulla insatser inom ett begränsat antal områden. Hit hör den miljöstrategiska och medicinska forskningen. Riksdagen biföll regeringens förslag.⁵³ Våren 1994 föreslog regeringen att ytterligare sju stiftelser skulle bildas av de kvarvarande medlen i avvecklingsstyrelsen, Fond 92-94.⁵⁴

Inrättandet av de första stiftelserna föregicks av en beredningsprocedur, där bl.a. förslag inhämtades från forskningsråd och akademier. Inför de senare besluten företogs våren 1994 en snabb beredning som huvudsakligen gjordes inom Regeringskansliet.⁵⁵

Någon politisk enighet kring förslagen fanns dock inte. Såväl Socialdemokraterna som Vänsterpartiet motsatte sig vid båda tillfällena regeringens förslag. Man hänvisade till de genomgripande förändringar det svenska pensionssystemet stod inför och de finansiella behoven i pensionssystemet. Därmed ansågs att löntagarfondsmedlen borde varit kvar i Allmänna pensionsfonden. Som andrahandsyrkande angav Socialdemokraterna att medlen i Fond 92-94 skulle delas upp i två fonder, en kompetensutvecklingsfond och en forskningsfond. Vänsterpartiet angav som andrahandsyrkande att medlen borde lyftas in i den normala forskningspolitiska beredningsprocessen. Fördelningen borde därmed bli föremål för riksdagens prövning i vanlig ordning.⁵⁶

Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap

Bilaga 1

⁵¹ Prop. 1991/92:36, bet. FiU9, rskr. 92

⁵² Prop. 1991/92:92

⁵³ Bet. 1991/92:FiU21, rskr. 339

⁵⁴ Prop. 1993/94:177

⁵⁵ SOU 1996:29 s.183

⁵⁶ se bl.a. mot. 1993/94:Ub75(s), mot. 199/94:Ub(v)

Varför valdes stiftelselösningen?

Vid bildandet av den första omgången av stiftelser angavs ett syfte med de nya forskningsresurserna vara att de skulle skilja sig från vad som gäller för t.ex. forskningsråden och universiteten och vad som normalt gäller för näringslivets forskning och utveckling. Enligt regeringens bedömning behövde sannolikt särskilda organisatoriska former skapas. Stiftelser ansågs vara en sådan form som gav möjligheter till flexibel verksamhet med stor rörelsefrihet för direkt berörda. Ytterligare ett argument som framfördes var att stiftelsen är en beprövad organisationsform för förvaltning och fördelning av forskningsresurser. Möjligheterna ansågs goda att i stiftelseförordningar skapa organisatoriska ramar som anpassas till respektive ändamål.⁵⁷

Vid den andra omgången, då resterande stiftelser bildades, uppgav regeringen att stiftelser framstod som en sällsynt väl lämpad organisationsform. Genom stiftelsernas oberoende ställning förenad med stiftelseförvaltningens bundenhet till de av stiftaren givna ändamålen, skulle en stabilitet och långsiktighet i verksamheten uppnås.⁵⁸

4.2 Stiftelsernas verksamhet

Av nedanstående tabell framgår stiftelsernas kapital vid bildandet samt uppskattat marknadsvärde på stiftelsernas kapital hösten 1999.

Tabell 4.2. Sammanställning av stiftelser bildade med löntagarfondsmedel (Mkr)

Namn	Bildande	Stiftelskapital	Marknadsvärde
SSF	1993	6 000	12 000
MISTRA	1993	2 500	4 000
KK-stiftelsen	1994	3 599	7 000
STINT	1994	1 057	1 600
Vårdal	1994	529	780
Östersjöstiftelsen	1994	1 269	2 900
Stiftelsen för Internat. Inst. För miljöek. Vid Lunds universitet	1994	208	260
Framtidens kultur	1994	529	550
Innovationscentrum	1994	529	520
RJ (Kulturvetenskapliga donationen)	1993	1 500	3 200

Källa: Stiftelserna

Stiftelsen för strategisk forskning och Stiftelsen för miljöstrategisk forskning

Riksdagen beslutade i enlighet med regeringens förslag att huvuddelen (60 %) av de ca 10 miljarderna av löntagarfondsmedlen skulle tilldelas en stiftelse för strategisk forskning med naturvetenskaplig, teknisk och medicinsk inriktning. Därmed bildades Stiftelsen för strategisk forskning (SSF). Stiftelsen ska främja ”utvecklingen av starka forskningsmiljöer av högsta internationella klass med betydelse för utvecklingen av Sveriges framtida

Fel! Okänt namn på dokumentegenskap
Fel! Okänt namn på dokumentegenskap
Fel! Okänt namn på dokumentegenskap

Bilaga 1

⁵⁷ Prop. 1992/93:171 och prop. 1991/92:92

⁵⁸ Prop. 1993/94:177

konkurrenskraft”.⁵⁹ Bortsett från staten genom Utbildningsdepartementet, är SSF i dag den i särklass största finansiären av svensk naturvetenskaplig, teknisk och medicinsk forskning. Redan då verksamheten inleddes beslöt stiftelsens styrelse att man skulle stödja sådan naturvetenskap och teknik som är stark i landet och som är starkt kopplad till inhemsk industri eller är mindre utvecklad men av stort samhällsintresse.

Vidare beslöt riksdagen att en stiftelse för stöd till miljöstrategisk forskning (25 % av medlen) skulle inrättas. Med riksdagens godkännande bildades Stiftelsen för miljöstrategisk forskning (MISTRA). Även här angavs syftet vara att stärka Sveriges konkurrenskraft. Stiftelsen ska stödja forskning av strategisk betydelse för en god livsmiljö. Forskningen ska ha betydelse för ”lösandet av viktiga miljöproblem och för en miljöanpassad samhällsutveckling”.⁶⁰ Med miljöstrategisk forskning avses att forskning ska bedrivas utifrån ett långsiktigt perspektiv och vara inriktad på att lösa viktiga miljöproblem.

De båda stiftelsernas verksamhet skulle byggas upp successivt på grundval av stiftelsernas egna självständiga bedömningar. Enligt riksdagen innebar regeringens förslag att en sammanlagd resurs om ca 1 miljard kronor per år i 1993 års penningvärde borde kunna ställas till forskningens förfogande efter en uppbyggnadsperiod. En framgångsrik förmögenhetsförvaltning borde kunna medföra att stiftelsernas verksamhet utsträcktes på obestämd tid.⁶¹ Stiftelsernas sammantagna årliga bidrag uppgår i dag till ca 1,25 miljarder kronor.

Donationen till Riksbankens Jubileumsfond

Regeringen föreslog också att en stiftelse för kulturvetenskaplig forskning i anslutning till Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond (RJ) skulle inrättas (motsvarande 15 % av medlen). Enligt riksdagens beslut tillfördes dessa medel i stället Jubileumsfonden direkt i form av en donation motsvarande 1,5 miljarder kronor. Medlen skulle användas i enlighet med vad regeringen förordat och fördelas efter förslag av ett organ som under Jubileumsfondens styrelse är skilt från fondens övriga verksamhet. Inom RJ har man inrättat en särskild beredningsgrupp för den kulturvetenskapliga forskningen. Denna grupp avger ett samlat förslag om vilka medel som ska avsättas till vilka projekt. Beredningsgruppen består av ledamöter från styrelsen samt externa experter. Förstärkningen till den kulturvetenskapliga forskningen syftar bl.a. till att stödja projekt som är gränsöverskridande mellan discipliner och att stödja forskarrörlighet internationellt, nationellt mellan universitet, högskolor och andra verksamheter.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

⁵⁹ Stiftelsens stadgar 1§, bilaga till regeringsbeslut 1993-12-02

⁶⁰ Stiftelsens stadgar 1§, bilaga till regeringsbeslut 1993-12-02

⁶¹ Bet. 1992/93:UbU16, rskr. 387

Ytterligare fem forskningsstiftelser

Under senhösten 1993 och våren 1994 framstod det som allt klarare att medlen från löntagarfonderna, som förvaltades i Fond 92-94, stigit i värde och att det efter utskiftningen av medel till forskningsstiftelser och stiftelsehögskolor skulle finnas ett flertal miljarder kvar. Hösten 1993 beslöt regeringen, med bemyndigande av riksdagen, att även överföra två högskolor till privaträttslig form. Därmed bildades Stiftelsen Chalmers tekniska högskola och Stiftelsen Högskolan i Jönköping. Som stiftelsekapital och reservfond användes medel från de tidigare löntagarfonderna motsvarande högst 1,7 miljarder kronor.⁶²

I mars 1994 uppgick kvarvarande medel till 8,4 miljarder kronor.⁶³ Regeringen föreslog att medel skulle avsättas till ytterligare sju stiftelser. Av dessa föreslogs fem stiftelser ha till uppgift att främja forskning och utbildning. Stiftelsernas ändamål skulle gälla kompetensutveckling, högre utbildning och forskning i Stockholm, projekt med ett internationellt miljöuniversitet, vårdforskning samt internationalisering av forskning och högre utbildning. Riksdagen delade regeringens uppfattning att forskning och forskarkrytering skulle främjas och godkände därmed förslaget.⁶⁴

Stiftelsen för särskild kompetensutveckling

En stiftelse för särskild kompetensutveckling inrättades, Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling (KK-stiftelsen). Ett stiftelsekapital motsvarande ca 3,6 miljarder kronor avsattes. Stiftelsen gavs tre ansvarsområden, nämligen profilforskning vid de mindre och medelstora högskolorna, främjande av användning av informationsteknologi samt näringslivets kunskaps- och kompetensutbyte med universitet, högskolor och institut. Stiftelsen betonar att verksamheten inte är fokuserad på forskning utan att stiftelsen i första hand har en uppgift att få till stånd en samverkan mellan t.ex. näringsliv och universitet och högskolor när det gäller forskarutbildning och utbyggnad av forskningsprofiler vid nya högskolor. KK-stiftelsens stadgar innebär även ett åtagande för stiftelsen att vid omstrukturering av industriforskningsinstitut liksom vid nybildning av industriforskningsinstitut tillskjuta aktiekapital samt att täcka vissa direkta kostnader vid omstrukturering av instituten. Vidare kan stiftelsen finansiera forskartjänster vid instituten och tvärvetenskapligt inriktade projekt som bedrivs i samarbete mellan institut. Tio procent av stiftelsens tillgångar får användas för industriforskningsinstitutet.⁶⁵

⁶² Prop. 1992/93:231, bet. 1992/93:UbU18, rskr. 1992/93:405

⁶³ Ds 1995:62 Statliga och kommunala stiftelser

⁶⁴ Prop. 1993/94:177, bet. UbU12, rskr. 399

⁶⁵ Ungefär hälften av industriforskningsinstitutet har bolagiserats. Stiftelsen bidrar under 2000–2002 med 165 miljoner kronor för långsiktig kompetensuppbyggnad vid instituten. Därutöver har stiftelsen finansierat institutets verksamhet med ca 600 miljoner kronor.

Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap

Bilaga 1

Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning

Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning (STINT) har till uppgift att främja internationaliseringen av högre utbildning och forskning. Inledningsvis tilldelades stiftelsen drygt 1 miljard kronor i stiftelsekapital.

Stiftelsens verksamhet ska inriktas på finansiering av svenska och utländska postdoktorers vistelser vid utländska respektive svenska universitet och högskolor. Vid stiftelsens bildande påtalade regeringen att stiftelsen i dessa avseenden bedriver en verksamhet som ansluter nära till den verksamhet som Svenska institutet och Kungl. Vetenskapsakademien bedriver. Därför avsåg regeringen att utforma stadgar och arbetsordning för stiftelsen så att synnergieffekterna dem emellan togs till vara. Enligt stiftelsen förekommer i praktiken en arbetsfördelning mellan institutionerna.

Vidare ska stiftelsens verksamhet inriktas på stipendiering av unga akademiker från länder i dynamisk utveckling för att dessa ska kunna studera i Sverige. Stiftelsen har därutöver som särskild uppgift att övergångsvis och vid behov medverka i finansieringen av Sveriges deltagande i EU:s fjärde ramprogram för forskning. Inom ramen för detta har ca 310 miljoner kronor fördelats. Största mottagaren är Närings- och teknikutvecklingsverket (NU-TEK), vars andel av stödet uppgår till 50 %. Forskningsråden utgör exempel på andra mottagare. Våren 1998 fattade stiftelsen beslut om att inte medverka med finansiering i projekt som får stöd från EU:s femte ramprogram, annat än efter bedömningar från fall till fall.

Stiftelsen för vård- och allergiforskning

Stiftelsen för vård- och allergiforskning (Vårdalstiftelsen) har till uppgift att främja forskning och forskarutbildning med inriktning på allergier och annan överkänslighet. Vid riksdagsbehandlingen anförde utbildningsutskottet att det vore till fördel om de medel som anvisas av stiftelsen delas upp i två lika stora delar för respektive område, för att säkerställa en jämbördig behandling av de båda områdena.⁶⁶ Proportionellt sett har allergiforskningen i praktiken fått en större andel av de fördelade medlen. Stiftelsen påtalar att fördelningen av anslag i första hand har utgått från ansökningstryck, kvalitet på ansökningar och bedömning av från samhällets synpunkt viktiga forskningsprojekt. Stiftelsens verksamhet ska utmärkas av att insatser koncentreras så att forskargrupper med hög kvalitet främjas och att projekt och program som innebär gränsöverskridanden mellan discipliner befordras. Stiftelsens verksamhet ska också utmärkas av samverkan och samfinansiering med övriga organ som stöd till forskning och forskarutbildning inom stiftelsens verksamhetsområde. Dessutom ska de behov av forskning som den förändrade strukturen för vårdutbildningarna föranleder beaktas.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

⁶⁶ Bet. 1993/94:UbU12

Stiftelsen för forskning med anknytning till Östersjöregionen och Östeuropa

Stiftelsen för forskning med anknytning till Östersjöregionen och Östeuropa (Östersjöstiftelsen) har till uppgift att stödja forskning och utbildning med denna inriktning vid en ny struktur för högre utbildning i Södra Stockholmsregionen (Södertörns högskola) utan begränsningar till vissa discipliner. Stiftelsen ska vid uppfyllandet av sitt ändamål bidra till uppbyggnad och finansiering av forskning och forskarutbildning vid Södertörns högskola och den akademiska infrastrukturen därtill.

Stiftelsen för Internationella institutet för industriell miljöekonomi vid Lunds universitet

Stiftelsen har till ändamål att stödja internationellt inriktad forskning och utbildning vid Internationella institutet för industriell miljöekonomi vid Lunds universitet. Institutet har till uppgift att bedriva forskning och utbildning inom miljöområdet, särskilt inom området industriell miljöekonomi.⁶⁷ Stiftelsen ska bidra till finansiering av forskning och utbildning och se till att verksamheten är internationellt inriktad och av högsta kvalitet samt främjar en hållbar utveckling. Stiftelsen ska också eftersträva samfinansiering med internationella intressen och svenskt näringsliv. Enligt stiftelsens styrelse har frågan om samfinansiering först nu börjat diskuteras. Verksamheten har hittills varit inriktad mot att klargöra stiftelsens uppdrag, beakta frågor om kapitalplacering samt att utvärdera verksamhetens kvalitet.

Stiftelsen Framtidens kultur

Förutom de fem forskningsstiftelserna beslutade regeringen att inrätta en stiftelse för att främja ett vitalt kulturliv, Stiftelsen Framtidens kultur. Det gjordes för att främja kulturlivet i Sverige som helhet och på skilda orter. Som motiv till inrättandet angav regeringen bl.a. att den kreativa kraft som kulturen representerar kan öka orters och regioners attraktionskraft för t.ex. turistverksamhet, men även för utlokalisering och etablering av annan verksamhet. Vidare angav regeringen att Sveriges närmande till det övriga Europa gjorde det viktigare att utveckla den svenska kulturtraditionen. Enligt stiftelseförordnandet ska stiftelsen stödja långsiktiga och nyskapande kulturprojekt. Stödet ska stimulera det regionala kulturlivet och stärka tillväxt och utveckling.

Stiftelsen Innovationscentrum

Våren 1994 presenterade den dåvarande borgerliga regeringen en proposition rörande innovationsstöd.⁶⁸ Regeringen ansåg att en stiftelse borde bildas för att öka det finansiella stödet till innovationer. Riksdagen beslöt i enlighet med regeringens förslag.⁶⁹ Därmed inrättades Stiftelsen Innovationscentrum.

⁶⁷ SFS 1994:1173, 2 §

⁶⁸ Prop. 1993/94:206

⁶⁹ Bet. 1993/94:NU25, rskr. 1993/94:398

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

Stiftelsen har till uppgift att ge ekonomiskt stöd till innovationer i tidiga utvecklingsstadier som antas kunna kommersialiseras samt på andra sätt verka för främjandet av innovationer. Innovationsstödet ska i första hand rikta sig till enskilda personer eller nystartade företag.

4.3 Stiftelsernas organisation

Små kansliresurser

Stiftelserna har byggt upp förhållandevis små kanslier för att administrera verksamheten. Enligt MISTRA har stiftelsen ett kansli som är dimensionerat för att hantera ett tiotal program. För att klara av projektansökningar har man tillfälligt fått köpa in tjänster från Naturvårdsverket och Skogs- och jordbrukets forskningsråd. Även Vårdal uppger att man tar in extra personal vid hög arbetsbelastning. KK-stiftelsen har dock jämfört med övriga löntagarfondsstiftelser ett stort kansli. På kansliet arbetar ca 20 personer, därutöver finns ca 10 personer anställda som arbetar med informationsspridning. Den miljöekonomiska stiftelsen i Lund däremot har inga egna kansliresurser. Stiftelsens administration hanteras av MISTRA.

Kapitalförvaltningen

Enligt stadgarna har stiftelsernas styrelser ansvaret för att förmögenheten förvaltas på ett betryggande sätt, så att riskerna begränsas och möjligheter till god avkastning tillvaratas.

Stiftelserna har valt olika lösningar för sin kapitalförvaltning. För närvarande låter Framtidens kultur Kammarkollegiet förvalta stiftelsens kapital i enlighet med vad styrelsen beslutat. Östersjöstiftelsen anlitar såväl Kammarkollegiet som privata fondförvaltare. Kammarkollegiet är också rådgivande till stiftelsen vid fastställande av riktlinjer för kapitalplacering. KK-stiftelsen har en egen kapitalförvaltare anställd av stiftelsen. Övriga stiftelser anlitar privata fondförvaltare. För Riksbankens Jubileumsfond gäller dock att en mindre del av stiftelsens aktieportfölj förvaltas av extern förvaltare.

För att följa förvaltarnas arbete har också olika lösningar valts. Under SSF:s styrelse ansvarar ett kapitalutskott för den direkta styrningen av förvaltningen. Såväl MISTRA som Vårdalstiftelsen har en kommitté utsedd av styrelsen som följer förvaltarnas arbete. STINT har en av styrelsen utsedd planeringsdelegation som bereder och beslutar i kapitalförvaltningsärenden. För Riksbankens Jubileumsfond gäller att två ledamöter med särskild kunskap i förmögenhetsförvaltning ingår i styrelsen. Därutöver har stiftelsen en särskild finanskommitté där bl.a. dessa ledamöter ingår. Den miljöekonomiska stiftelsen vid Lunds universitet använder också en privat fondförvaltare. Stiftelsen påtalar att man besitter ett brett miljökunskande. Däremot har stiftelsen själv ställt frågan om den ekonomiska kompetensen skulle behöva förstärkas med tanke på att stiftelsen uppfattar att en huvudsaklig uppgift är att förvalta stiftelsens kapital. Företrädare för Miljödepartementet påtalar att man inför nomineringen av den nya styrelsen tagit hänsyn till detta behov.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

4.4 Stiftelsernas livslängd

Vid bildandet av stiftelserna bedömde regeringen den totala tiden för stiftelsernas livslängd till ca 15 år. Enligt regeringen var en tidsbegränsad men i gengäld kraftigare förstärkning av forskningen att föredra framför mindre insatser under lång tid.⁷⁰ Riksdagen ansåg att de tidsramar regeringen angivit skulle betraktas som riktmärke och att stiftelsernas verksamhet med en framgångsrik förmögenhetsförvaltning borde kunna utsträckas på en obestämd tid.⁷¹

Kommittén för översyn av den svenska forskningspolitiken (Forskning 2000) föreslog att stiftelserna endast borde dela ut den långsiktiga realavkastningen av sitt kapital. Därmed skulle verksamheten kunna permanentas.⁷² Detta skulle i princip ge stiftelserna evig livslängd. Enligt regeringen påverkar stiftelsernas utdelningstakt och livslängd förutsättningarna för den nationella forskningspolitiken. Regeringen påtalar att man därför avser att noggrant följa stiftelsernas beslut vad gäller dessa frågor.⁷³

De samlade tillgångarna för samtliga löntagarfonsdbildade stiftelser (inklusive den kulturvetenskapliga donationen) uppgick hösten 1999 till drygt 32 miljarder kronor (se tabell 4.2). Flertalet av stiftelsernas stadgar innehåller bestämmelser som ger dem möjligheter att på sikt förbruka inte bara avkastningen på sitt kapital utan också själva grundkapitalet. Ett undantag är Östersjöstiftelsen vars kapital inte får förbrukas. Därmed avgör stiftelsernas styrelse i de flesta fall frågor om utdelningstakt och livslängd. I något fall har även stiftelsens revisorer haft synpunkter på omfattningen av en stiftelses utdelningar.

För flera av stiftelserna begränsas dock styrelsens handlingsutrymme av att en minsta tidsperiod inom vilken kapitalet får förbrukas har lagts fast i stadgarna. Stiftelsen Innovationscentrum utgör ett sådant exempel. Av stadgarna framgår att huvuddelen av kapitalet bör förbrukas under de första fem åren. Resten bör förbrukas under efterföljande femårsperiod. KK-stiftelsen är ett annat exempel. Stiftelsens stadgar innehåller vissa bestämmelser om i vilken omfattning medel ska delas ut för olika ändamål. Stadgarna anger att kapitalet för respektive ändamål inom stiftelsens ansvarsområde ska disponeras utifrån skilda förutsättningar även i fråga om varaktighet. I dag har stiftelsen t.ex. fördelat ut det mesta av de 30 % av kapitalet som avser främjande av informationsteknologi.

Flera av stiftelsernas styrelser har fattat beslut om att begränsa utdelningen, bl.a. SSF och Vårdalstiftelsen. Styrelsen för SSF beslöt 1998 att man skulle förbruka kapitalet till år 2015. Nu har ett nytt styrelsebeslut tagits som innebär att utdelningstakten kommer att reduceras från ca 1 miljard kronor per år till ca 650 miljoner kronor per år, räknat från år 2005. Med rimliga antaganden om kapitaltillväxten bedömer stiftelsen att kapitalet kommer att räcka till

⁷⁰ Prop. 1992/93:171

⁷¹ Bet. 1992/93:UbU16

⁷² SOU 1998:128

⁷³ Prop. 1998/99:94

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

år 2025. Vårdalstiftelsen har också fattat ett beslut om att begränsa utdelningarna i syfte att kunna fördela forskningsstöd under en period av minst 20 år.

I kontakter med Regeringskansliet framgår att frågan om stiftelsernas livslängd i högsta grad är intressant. Vid bildandet av stiftelserna framhöll regeringen att den finansiering av olika verksamheter som stiftelserna bidrar med inte är något som staten avses överta ansvaret för, sedan stiftelserna i vissa fall slutfört sina uppdrag.⁷⁴ Näringsdepartementet, som handlägger frågor om Innovationscentrum, anger dock att man kommer ställas inför ett påtagligt behov av att lösa frågan om vad som händer efter år 2004, då stiftelsen inte längre anslår medel. Innovationscentrum utgör i dag i stort sett den enda externa finansiären av stöd till enskilda innovatörer. Detta väcker i sin tur frågan om vem som i framtiden ska tillgodose detta behov och hur detta då ska finansieras och administreras. Departementet anger att avsikten är att frågan ska lösas inom en befintlig struktur.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

·
Bilaga 1

⁷⁴ Prop. 1993/94:177, s. 131

5 Verksamhetens inriktning och omfattning

Stiftelsernas uppgifter framgår av stadgarna, som är fastställda av regeringen med utgångspunkt i de beslut riksdagen fattade vid bildandet.

Forskningsfinansieringsutredningen gjorde år 1996 en genomgång av stiftelsernas ändamål och resurser som underlag för bedömning av hur de skulle komma att påverka balansen i det svenska forskningssystemet. Utredningen konstaterade att forskningsstiftelserna inneburit förstärkningar över i princip hela forskningsfältet men särskilt förstärkningar inom miljöforskning, vårdforskning och probleminriktad naturvetenskaplig-teknisk forskning.⁷⁵

SCB:s undersökning av FoU för verksamhetsåret 1997 visar att forskningsstiftelsernas dominerande mottagare av FoU-medel var universitetssektorn med 95 %.⁷⁶ Av SCB:s redovisning (se tabell 5.1) framgår att syftet med stiftelsernas FoU-verksamhet till största delen (75 %) avser allmän kunskapsutveckling. Med främjande av allmän kunskapsutveckling menas FoU-verksamhet som syftar till att höja kunskapsnivån inom ett ämnesområde och som inte omedelbart har betydelse för eller kan hänföras till ett speciellt ändamål.

Stiftelserna har sinsemellan olika uppgifter. Några stiftelser har en tydlig forskningsinriktning som SSF, MISTRA, Vårdalstiftelsen och den kulturvetenskapliga donationen till Riksbankens Jubileumsfond. Vid bildandet av SSF och MISTRA angav statsmakterna att forskningsinsatserna kan avse såväl grundforskning som tillämpad forskning samt, inte minst, områden däremellan. De tvärvetenskapliga aspekterna underströks också. Av Riksdagens revisorers enkätstudie framgår att tyngdpunkten ligger på den tillämpade forskningen.

Andra stiftelser med forskningsinriktning, men med en mer avgränsad uppgift, är Östersjöstiftelsen som stödjer forskning och utbildning inom områden med anknytning till Östersjöregionen och Östeuropa vid Södertörns högskola. Ett annat exempel är Stiftelsen för det Internationella institutet för industriell miljöekonomi vid Lunds universitet, som har till uppgift att stödja internationellt inriktad forskning och utbildning vid institutet. Institutet svarar för den forskning och utbildning som bedrivs genom de anslag som stiftelsen tilldelar. Båda dessa stiftelser utgör exempel på nysatsningar.

KK-stiftelsen anger att verksamheten i första hand inte är fokuserad på forskning utan att man i första hand har en samverkansuppgift som innebär att bygga upp och skapa förutsättningar för nya samarbetsformer mellan universitet och högskola och näringsliv. Vid bildandet av stiftelsen angav regeringen att högskolornas samarbete med näringslivet borde utvecklas på så sätt att varje högskola skulle ges möjlighet att utveckla en avgränsad forskningsinriktning med större djup. Stiftelsen borde upp till en viss nivå, normalt 50 %, kunna svara för delfinansiering av sådan forskning.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

⁷⁵ SOU 1996:29, Forskning och pengar

⁷⁶ Statistiska meddelanden, Forskning och utveckling inom statliga myndigheter 1997

Vid forskningsstiftelsernas tillkomst betonades bl.a. en koncentration av insatser så att forskningscenter eller forskningsområden med internationell slagkraft kunde etableras och att forskarrekrytering och forskarutbildning stärktes. Enligt Forskningsfinansieringsutredningen är forskarutbildningen föremål för den avgjort mest betydelsefulla balansförskjutningen till följd av stiftelserna.⁷⁷ Revisorerna har i enkäten ställt frågan om vilken nivå forskningen bedrivs på. Av svaren framgår att forskningen i första hand avser postdoktoral och doktorandnivå.

I samtal med forskningsråden framkommer att råden jämfört med stiftelserna har ett nationellt ansvar för grundforskningen i Sverige. I detta ansvar ingår såväl att stimulera bredd i forskningsinsatserna som att bibehålla och utveckla den svenska nationella kompetensen. Stiftelserna, som inte har ett sådant samhällsansvar, kan i stället satsa på för dagen ”heta” områden.

Resultatet av revisorernas enkät och tidigare studier visar att stiftelserna i första hand stödjer projektverksamhet. Omfattningen av stöd varierar, från stora omfattande mångmiljonprogram, inom t.ex. SSF och MISTRA, till betydligt mindre projekt på några tiotusentals kronor. Vidare ges stöd i form av stipendier av olika slag från exempelvis STINT. Stiftelsen Innovationscentrum ger stöd till enskilda eller nyetablerade företag i form av bidrag eller som lån med villkorlig återbetalningsskyldighet.

5.1 Stiftelserna som finansiärer

Eftersom stiftelsernas kapital, verksamhetsinriktning samt stadgebestämmelser varierar uppvisar stiftelserna också olika årliga bidrag. Bidragen varierar från SSF:s årliga anslag på ca 1 miljard kronor till den miljöekonomiska stiftelsen i Lund, som år 1999 delade ut ca 30 miljoner kronor.

Stiftelserna som finansiärer av forskning

Sverige är det land inom OECD som avsätter störst andel av bruttonationalprodukten, nära 4 %, till forskning och utveckling. De samlade FoU-resurserna i landet uppgick till uppskattningsvis 58 miljarder kronor år 1998. Den största delen av svensk FoU finansieras och utförs inom enskild sektor. De samlade statliga insatserna för FoU uppgår till ca 15 miljarder per år. Utöver de statliga insatserna för FoU tillför forskningsstiftelserna nära 2 miljarder kronor årligen.

Tabellen nedan bygger på den redovisning Statistiska centralbyrån (SCB) gjort av FoU-medel. I tabellen redovisas FoU-medel fördelade på ändamål för år 1998 samt fördelningen av medel via budgetpropositionen och forskningsstiftelserna (exkl. Riksbankens Jubileumsfonds kulturvetenskapliga donation). Den kulturvetenskapliga donationen stöder i första hand humanistisk och kulturvetenskaplig forskning och bidraget för år 1999 uppgår till drygt 200 miljoner kronor.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

⁷⁷ SOU 1996:29, Forskning och pengar

Tabell 5.1: FoU-medel fördelade på ändamål budgetåret 1998 (Mkr)

Ändamål	Totalt	Via bud- getprop.	Via stiftelser	% andel via stiftelser
Jordbruk/skogsbruk/jakt och fiske	275	275	0	0,0
Industriell verksamhet	677	627	50	7,4
Energi/vatten	676	666	10	1,5
Transport/telekom.	753	748	5	0,7
Boende/samhällsplanering	164	164	0	0,0
Fysisk miljö/naturvård	415	130	285	68,7
Hälso och sjukvård	174	144	30	17,2
Socialvård/socialmiljö/omsorg	126	115	11	8,7
Kultur/massmedia/fritid	103	103	0	0,0
Undervisning	400	35	5	12,2
Arbetsmiljö/personalskydd	554	553	1	0,2
Offentlig förvaltning/ Samhällsservice	256	256	0	0,0
Utforskning av jorden/ Atmosfären	191	191	0	0,0
Allmän vetenskaplig utveckling	10 891	9 711	1 180	1,8
Matematik/naturvetenskap	2 291	2 088	202	8,8
Teknik	2 194	1 730	465	21,2
Medicin	3 459	3 296	163	4,7
Lantbruksvetenskap	674	656	17	2,6
Samhällsvetenskap	1 145	983	161	14,1
Humaniora	697	530	166	23,9
Tvårvetenskap	86	86	0	0,0
FoU som inte går att fördela	347	342	5	1,4
Rymdverksamhet	372	372	0	0,0
Försvar	1 122	1 122	0	0,0
Samtliga ändamål	16 789	15 212	1 577	9,4
Civila FoU-ändamål	15 667	14 090	1 577	10,1

Källa: Statistiska meddelanden, Statliga anslag till forskning och utveckling 1999

Av intresse att notera är att stiftelsernas andel av FoU-medel till fysisk miljö utgjorde nära 70 % av de totala statliga anslagen till miljöforskning.

Stiftelserna har tagit över statlig finansiering

Avvecklingen av löntagarfonderna innebar betydande överföringar av medel till stöd för svensk forskning och forskarutbildning. Riksdagen har ställt sig bakom regeringens uppfattning om att det är rimligt att ta hänsyn till stiftelsernas väldiga tillgångar och deras utdelningskapacitet när man gör överväganden om den totala omfattningen av de statliga resurserna för forskning. Därmed ansluter riksdagen sig till vad regeringen har uttalat om möjligheterna att främja en samordning mellan stiftelsernas insatser och statliga insatser.⁷⁸

Hösten 1996 beslöt riksdagen, efter förslag från regeringen, om en neddragning av forskningsrådets och Forskningsrådsnämndens anslag samt anslaget till rymdforskning med i genomsnitt 14 % eller totalt ca 230 miljoner kronor.⁷⁹ Motivet till besparingarna var det statsfinansiella läget och de stora resurser för forskning som tillförts forskningsstiftelserna. Det bedömdes att

⁷⁸ Bet. 1996/97:UbU3, rskr. 99

⁷⁹ Prop. 1996/97:1, bet. UbU1, rskr. 100

Fel! Okänt namn på dokumentegenskap
Fel! Okänt namn på dokumentegenskap
Fel! Okänt namn på dokumentegenskap

Bilaga 1

huvuddelen av besparingarna skulle kunna kompenseras genom medel från stiftelserna.

Även budgetförslaget för år 1998 innehöll besparingskrav, som godkändes av riksdagen. Besparingarna för år 1998 kunde enligt regeringen kompenseras genom en förbättrad samverkan mellan råd och forskningsstiftelser. I enlighet med regeringens förslag beslöt riksdagen om besparingar inom forskningsrådets verksamhet under budgetåret 1998. Forskningssystemet hade enligt regeringen tillförts ytterligare resurser genom stiftelsernas verksamhet.⁸⁰ Som exempel kan nämnas att MISTRA delade ut ca 300 miljoner kronor år 1998. Av detta hänförde sig ca 50 miljoner kronor till kostnader för verksamhet som tidigare finansierats av Naturvårdsverket. Vidare beslöt riksdagen att minska forskningsrådets anslag med 5 miljoner kronor år 1998, vilket bedömdes som möjligt genom att bl.a. STINT kunde svara för finansiering av forskarutbytet med utlandet.⁸¹

Samtidigt bör påpekas att det är upp till varje stiftelse att själv besluta om hur anslag ska fördelas. Flertalet av stiftelsernas stadgar innehåller inga föreskrifter om i vilken omfattning medel faktiskt ska delas ut. I detta sammanhang kan STINT nämnas. I enlighet med sina stadgar hade STINT att ge kompletteringsfinansiering för Sveriges deltagande i EU:s fjärde ramprogram. För det gällande programmet, femte ramprogrammet, har STINT:s styrelse dock fattat ett beslut om en viss kompletteringsfinansiering. Enligt regeringen väckte denna begränsning starka negativa reaktioner från forskare, myndigheter och institut.⁸² I regeringens budgetförslag för år 2000 anger regeringen att man avser att i nästa forskningspolitiska proposition återkomma i frågan om den framtida nationella medfinansieringen.⁸³

5.2 Utvärdering av stiftelsernas verksamhet

Vid stiftelsernas bildande angav regeringen att verksamheten regelbundet borde bli föremål för kvalificerad utvärdering och uppföljning, bl.a. för att ge stiftelserna underlag för omprövning och omprioritering. Riktlinjerna för utvärdering och uppföljning borde därvid anges.⁸⁴

Former för utvärdering

Av stiftelsernas stadgar framgår vem respektive vilka som ska ha rätt att utvärdera verksamheten.

För flertalet av forskningsstiftelsernas stadgar framgår att Kungl. Vetenskapsakademien (KVA) och/eller Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) och/eller Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien har rätt att granska stiftelsernas verksamhet. Dessa utvärderingar syftar bl.a. till att granska om stiftel-

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

⁸⁰ Bet. 1998/99:UbU1

⁸¹ Prop. 1997/98:1, bet. UbU1, rskr. 108

⁸² Prop. 1998/99:1, utgiftsområde 16

⁸³ Prop. 1999/2000:1, utgiftsområde 16

⁸⁴ Prop. 1992/93:171

serna finansierar verksamhet som kan anses vara i överensstämmelse med stiftelsernas ändamål.

Stiftelsernas verksamhet har i skiftande grad varit föremål för utvärdering. Som exempel kan nämnas att MISTRA granskats årligen av akademierna, medan KK-stiftelsen och SSF varit föremål för enstaka utvärderingar. KVA har rätt att granska Östersjöstiftelsen. Någon granskning har dock inte gjorts.

Den miljöekonomiska stiftelsen i Lund har både KVA och IVA rätt att granska. Akademierna har inte heller utvärderat denna stiftelse. Stiftelsens verksamhet har dock nyligen utvärderats av en oberoende utvärderingsgrupp på uppdrag av stiftelsens styrelse. Detta gäller även Stiftelsen Innovationscentrum, som IVA har rätt att granska. En oberoende konsult har på styrelsens uppdrag utvärderat verksamheten.

Enligt företrädare från KVA finns inga tydliga riktlinjer för hur valet av utvärderingsinsatser ska göras. Vid stiftelsernas tillkomst satte akademierna upp höga ambitioner vad gäller granskning. För MISTRA fann KVA, tillsammans med övriga akademier, snabbt en form för att genomföra årliga utvärderingar av verksamheten. För övriga stiftelser har inte någon generellt lämplig utvärderingsform hittats eller utarbetats. Under hösten 1999 har KVA:s styrelse gått igenom de utvärderingsinsatser akademien hittills genomfört och vad man framöver förväntas göra.

En diskussion pågår om vilken inriktning utvärderingarna ska ha. Det gäller exempelvis effekter av och kvaliteten på stiftelsernas verksamhet. I 1998 års utvärdering av MISTRA angav akademierna att ett viktigt inslag i granskningssuppdraget har varit att formulera akademiernas uppgifter vid granskningen samt därmed också dess syfte, inriktning och omfattning. Därvid ansågs att fokus för granskningen ska vara om målformuleringar och graden av måluppfyllelse står i överensstämmelse med stiftelsens stadgar, samhällets intressen och förväntningarna på stiftelsen.

Akademiernas granskningar bekostas av stiftelserna. Akademierna får därmed förhandla med stiftelserna om de ekonomiska villkoren för utvärderingarna. Enligt KVA:s bedömning innebär detta teoretiskt sett en risk för styrning och ett begränsat oberoende i utvärderingsarbetet.

Framtidens kultur ska, i enlighet med sina stadgar, följa upp och utvärdera den verksamhet som stiftelsen stödjer. Till skillnad från de övriga löntagarfonsbildade stiftelserna har, i enlighet med stiftelsens stadgar, inte någon från stiftelsen mer oberoende institution givits rätt att utvärdera verksamheten. Under åren 1999–2000 genomför stiftelsen dock en oberoende vetenskaplig utvärdering av verksamheten. Utvärderingsuppdraget har formulerats på stiftelsens uppdrag. Arbetet utförs av en grupp forskare från Norge. Utvärderingen är i första hand inriktad på att utvärdera stiftelsens verksamhet – dvs. resultatet av stiftelsens arbete satt i relation till stiftelsens uppdrag.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

6 Beredning, bedömning och uppföljning av stöd

6.1 Ansökningsförfarandet

Hur kommer man i kontakt med stiftelserna?

I revisorernas enkät ställdes frågan hur mottagarna kom i kontakt med stiftelsen. Av enkätsvaren framgår att de flesta kom i kontakt med stiftelsen via annons eller utskick. Flera har också uppgivit att man via anslag eller information på arbetsplatsen, på universitetet eller högskolan, eller via Internet kom i kontakt med stiftelsen. Via kolleger och via forskningsråd är andra vanligt förekommande svar. Samtliga stiftelser förutom Östersjöstiftelsen och institutet i Lund har en hemsida där man även kan hämta ansökningshandlingar. Vårdal har också ett nätbaserat ansökningsförfarande.

Ett större antal har även svarat att stiftelsens existens och verksamhet är en allmän kännedom.

Anpassning av ansökan

År 1996 behandlade Forskningsfinansieringsutredningen frågan om anpassning av ansökan. Utredningen framförde att forskaren i olika ansökningar lyfter fram olika aspekter av sin forskning för att visa hur den passar in i den aktuella finansieringsprogram. Som exempel nämns miljörelaterad grundforskning där man i en ansökan om medel från Naturvårdsverket belyser miljörelevansen medan man i en forskningsrådsansökan lyfter fram de inomvetenskapliga kvaliteterna. Om särskilda medel ställdes till förfogande för t.ex. tvärvetenskaplig forskning skulle dessa element särskilt framhållas i en sådan ansökan etc.⁸⁵

I revisorernas enkät ställdes frågan om projektet på något sätt har anpassats för att överensstämma med stiftelsens krav.

Tabell 6.1. Har projektet på något sätt anpassats för att överensstämma med stiftelsens krav?

	Antal
Ja	126
Nej	13
Vet ej/kan ej ange	62
Summa:	201

Av svaren framgår att den övervägande delen mottagare har uppgivit att man har anpassat sitt projekt. På frågan om på vilket sätt denna anpassning har skett, svarar 14 mottagare att anpassning har gjorts genom områdesfokusering och inriktning mot prioriterade målområden. Anpassning har också gjorts för att uppfylla krav på tvärvetenskap, samverkan, ledning etc. 14 mottagare har också nämnt att man som anpassning sänkt ambitionsnivån i och med minskade ekonomiska ramar.

Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap

Bilaga 1

⁸⁵ SOU 1996:29

Samtidigt bör påpekas att anpassning av ansökan kan ses som en självklarhet eftersom stiftelserna eftersträvar att vissa aspekter ska tillgodoseas som exempelvis de strategiska aspekterna i ett forskningsprojekt.

6.2 Former för beredning

Det formella beslutet om vilka som ska beviljas stöd tas av stiftelsernas styrelser. Som nämnts ovan har stiftelserna, med undantag av KK-stiftelsen, små kanslier till sitt förfogande. Stiftelsen för miljöekonomi vid Lunds universitet har inte några egna kansliresurser utan anlitar genom ett avtal MISTRA:s kansli. Östersjöstiftelsens kansli består av en kvarts sekreterartjänst. För dessa båda stiftelser gäller att institutet vid Lunds universitet respektive Södertörns högskola svarar för beredningsförfarandet.

I likhet med forskningsråden anlitar övriga stiftelser externa bedömare i beredningen av ansökningar. Sammansättningen i dessa beredningsgrupper skiljer sig åt mellan stiftelserna. I beredningsgrupperna ingår t.ex. forskare, representanter för sektorsmyndigheter och representanter för forskningsråd.

Avgörande för valet av beredningsform är också om det är ett enskilt projektbidrag eller stipendieansökan eller ett mer omfattande programstöd som avses. En mer detaljerad beskrivning av beredningsförfarandet för respektive stiftelse framgår av bilaga 1.

Inom SSF bereder kansliet medelsansökningar inför behandling i stiftelsens beredningsorgan och styrelse. Programförslaget utvärderas av en internationell granskningsgrupp främst med avseende på det vetenskapliga innehållet. Gruppen ombeds även göra en övergripande strategisk bedömning av programmet. Stiftelsens styrelse beviljar godkända programförslag och, efter rekommendationer från beredningsgrupperna, ett igångsättningsanslag för de första 12–18 månaderna. Stiftelsen har fr.o.m. 1999 övergått till att bevilja totalanslag för programmens hela verksamhetstid om normalt fem år. MISTRA tillämpar ett ansökningsförfarande i två steg för sin programverksamhet.

KK-stiftelsen anlitar externa beredningsgrupper utsedda av styrelsen, med ledamöter från högskola och näringsliv. Även Vårdalstiftelsen anlitar externa bedömare. Stiftelsen har granskningsgrupper bestående av externa granskare nominerade av universitet, högskolor, forskningsråd m.m. De vetenskapliga granskningsgrupperna sammanställer gruppernas förslag som sänds vidare till en särskild samordningsgrupp, med uppgift att väga samman granskningsgruppernas förslag samt att bedöma projektens samhällsrelevans. Styrelsen beslutar om beviljande av stöd respektive avslag. Samordningsgruppen har även till uppgift att på styrelsens uppdrag följa upp och utvärdera program.

STINT har tagit hjälp av forskningsråden. Från år 2000 kommer dock stiftelsen att arbeta med en egen beredningsorganisation i syfte att bl.a. få möjligheter till dialog mellan styrelse och beredningsorganisation samt bättre kontroll över beredningsarbetet.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

Stiftelsen Framtidens kultur arbetar med en parallell kvalitetsprövning. Kvalitetsgranskningen görs genom en ad hoc-grupp. Gruppen utgör även ett stöd vid uppföljning och utvärdering. Kvalitetsprövning görs också med hjälp av sektorsmyndigheter på kulturområdet, dvs. Statens kulturråd, Riksarkivet och Riksantikvarieämbetet, samt även med stöd av företrädare för Konstnärsnämndens arbetsgrupper.

Stiftelsen Innovationscentrum tar för sina bedömningar hjälp av en regional organisation som utgör ett första filter. Stiftelsen tar även hjälp av externa bedömare som lämnar ett beslutsunderlag till stiftelsens kansli. Kansliet bereder frågan inför styrelsens formella ställningstagande. Stiftelsen anlitar såväl privata konsulter som NUTEK för dessa bedömningar.

Riksbankens Jubileumsfond har för den kulturvetenskapliga donationen inrättat en särskild prioriteringsgrupp. För den vetenskapliga bedömningen av projektansökningar tar stiftelsen hjälp av experter såväl inom som utanför Sverige.

Östersjöstiftelsen har ingen egen organisation för beredning av ansökningar utan arbetar genom Södertörns högskola. Högskolan lämnar en samlad ansökan om forskningsstöd till stiftelsen med redovisning av planerade projekt. Stiftelsen beviljar sedan, efter prövning mot ändamålet, ett klumpanslag till högskolan som högskolan sedan fördelar på de olika projekten.

Hantering av jävsfrågor

Sverige är från forskningssynpunkt ett litet land vilket medför en fara för att jävssituationer kan uppstå. Både stiftelserna och forskningsråden anlitar sakkunniga granskare som bedömer ansökningar.

I stiftelselagen regleras förhållandet mellan en stiftelse och dess styrelseledamöter. En styrelseledamot får inte handlägga frågor som rör avtal mellan honom och stiftelsen. Han får inte heller handlägga frågor om avtal mellan stiftelsen och tredje man, om han i frågan har ett väsentligt intresse som kan strida mot stiftelsens.⁸⁶

För myndigheter gäller förvaltningslagens jävsbestämmelser.⁸⁷ Bestämmelserna innebär att den som handlägger ett ärende är jävig bl.a. om saken angår honom själv eller någon närstående (t.ex. make, förälder, barn) eller om ärendets utgång kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för honom själv eller någon närstående. Jäv föreligger också om det i övrigt finns någon särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet till någons opartiskhet i ärendet. Forskningsråden är myndigheter och därmed underkastade förvaltningslagens jävsbestämmelser.

I revisorernas enkät ställdes frågan om någon i projektet har en aktiv roll i stiftelsens arbete. Som exempel angavs expert, konsult eller medlem av beredningsgrupp. Merparten (173 mottagare av 207 svarande) har uppgivit

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

⁸⁶ SFS 1994:1220, kap. 2, 14 §

⁸⁷ SFS 1986:223, 11–12 §§

att man inte har någon sådan aktiv roll. 27 mottagare svarade ja på frågan. Övriga visste inte eller kunde inte ange något svar.

SSF:s styrelse har utarbetat och fastställt en jävspolicy som i stort bygger på förvaltningslagens bestämmelser. En ledamot med egna ansökningar får inte delta i diskussioner eller beslut av ansökningar eller beslut som gäller ansökningar från egen institution. Även MISTRA:s, STINT:s, Innovationscentrums och Vårdalstiftelsens styrelser har fastställt särskilda jävsregler. Vårdals bestämmelser finns som en bilaga till verksamhetsberättelsen. Den miljöekonomiska stiftelsen vid Lunds universitet hänvisar till stiftelselagens bestämmelser.

KK-stiftelsen har i en nyligen utarbetad handbok slagit fast att verksamheten uppvisar starkt drag av offentligt rättslig verksamhet och tillämpar därför förvaltningslagens jävsbestämmelser.

Övriga stiftelser påtalar dock att man inte har formulerat eller antagit några särskilda skriftliga riktlinjer angående jäv. I Östersjöstiftelsen har frågan inte särskilt diskuterats av styrelsen men ses som en självklarhet. Inte heller Riksbankens Jubileumsfond har några skrivningar om jäv men påtalar att jäv diskuteras ingående i varje beredningsomgång.

6.3 Beviljande av stöd

Stiftelsernas ändamålsparagrafer är styrande och avgörande för beviljande av stöd. Hos forskningsråden bedöms den inomvetenskapliga kvaliteten i forskningen i allmänhet genom att andra forskare utvärderar ansökningar. Forskningsråden anger att kvalitetsaspekterna i första hand är styrande för vem som beviljas stöd. För stiftelserna är stadgarna styrande för beviljande av stöd. Ändamålsparagraferna är emellertid vida i sina definitioner och innehåller inte närmare kriterier för beviljande av stöd. Hos flertalet stiftelser finns dock inom stadgarna mer preciserade riktlinjer för stiftelsernas verksamhet och vilka som kan få stöd.

Beviljandegraden

I revisorernas enkät ställdes frågan om projektet beviljats det belopp man ansökt om. 76 av 199 uppgav att projektet beviljats ansökt belopp. Merparten (111 av 199) svarade nej på frågan. Övriga svarade att man inte visste eller inte kunde ange om man beviljats sökt belopp.

Av den konsultstudie Lindebergs Grant Thornton genomfört framgår att Innovationscentrum uppvisar den högsta beviljandegraden av de stiftelser som haft uppgifterna tillgängliga. Den kulturvetenskapliga donationen (RJ) uppvisar en ökande beviljandegrad som beror på att fler ansökningar beviljas. Vårdalstiftelsen har en avtagande beviljandegrad som både beror på färre antal inkomna ansökningar men även färre antal ansökningar som godkänns.

Vid intervjuer med stiftelserna har framkommit att beviljandegraden mellan stiftelserna varierar. SSF påtalar att det finns klara svårigheter att ge en re-

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

presentativ siffra vad gäller programmens beviljandegrad. De stora programmen har vuxit fram efter en process med många steg. Skenbart blir här beviljandegraden mycket hög. Stiftelsens nyare aktiviteter utannonseras på ett annat sätt. Som exempel nämner stiftelsen en utannonsering inom materialforskningsområdet sommaren 1999. Stiftelsen mottog 67 ansökningar med ett sammanlagt sökt belopp på över 400 miljoner kronor per år. Stiftelsen beviljade 8 av dessa med ett anslag av 40 miljoner kronor per år.

Östersjöstiftelsen uppger att nästan alla som söker får stöd men att beloppet som beviljas ibland är lägre än det belopp som söks.

Riksbankens Jubileumsfond anger att konkurrensen om anslag från stiftelsen är mycket hård och att det knappast finns något forskningsfinansieringsorgan som är så "översökt". Av de sökta beloppen för nya projekt kan endast ca 15 % beviljas. Det innebär enligt stiftelsen att ansökningarna måste hålla en mycket hög kvalitet för att kunna ha en chans till stöd. Stiftelsen anger att det i forskarsamhället betraktas som en kvalitetsstämpel att ha erhållit anslag från RJ och därmed är de flesta forskare medvetna om vad som krävs av en ansökan för att den ska komma vidare till beredningsomgången. Av dessa skäl är det stiftelsens bedömning att ansökningarna är av hög kvalitet.

En låg beviljandegrad kan emellertid bero på bristande kvalitet i ansökningarna. Framtidens kultur hänvisar i samtal att kvaliteten i ansökningarna är mycket ojämn och att en stor del inte är på acceptabel nivå. Man uppger att ca 25 % av ansökningarna som kommer in är bra och att man efter kvalitetsprövningens rekommendationer tittar närmare på ca 12 % men att man beviljar endast ca 6 % av dessa. MISTRA anger att man hittills mottagit ca 200 ansökningar till program. Av dessa har man gått vidare och beviljat 22 programstöd. Hälften av ansökningarna förkastades direkt eftersom de inte ansågs vara av tillräckligt god kvalitet. I syfte att få fram bättre kvalitet på ansökningarna anordnar Vårdalstiftelsen kurser i hur man söker bidrag och formulerar ansökningar.

Även beviljandegraden hos forskningsråden varierar. Exempelvis uppger Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) att ca 30 % av ansökningarna beviljas, men att projekten oftast är prutade och att beviljandegraden i pengar därmed är lägre. Naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR) uppger att beviljandeandelen för helt nya ansökningar (från forskare som inte tidigare sökt anslag från NFR) är lägre än 10 %. Flera forskningsråd påtalar också att en för låg beviljandeandel kan skapa problem genom att forskare inte söker anslag eftersom chansen att beviljas medel är så låg. Man pekar på en internationell jämförelse som säger att beviljandeandelen bör vara minst 20–25 % för att säkerställa en god kvalitet för forskning i landet. Någon direkt jämförelse mellan stiftelserna och råden, när det gäller beviljandegraden, är dock inte meningsfull eftersom den i hög grad är beroende av vilken form av stöd som avses.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

Motiveringar till beslut

Exempelvis SSF, KK-stiftelsen, Vårdal och Innovationscentrum har uppgivit att samtliga ansökningar får en motivering till beslutet. Riksbankens Jubileumsfond påpekar emellertid att förfarandet med skriftliga motiveringar gäller för fullständiga ansökningar och inte för enklare skissansökningar. Även STINT meddelar beslut om beviljande respektive avslag skriftligt. I skrivelsen anges dock inte motivet utan detta kan fås på begäran. När det gäller Östersjöstiftelsen motiveras avslag till högskolan som i sin tur har kontakt med de enskilda forskarna.

I kontakter med forskningsråden har framkommit att samtliga beslut hos NFR, MFR och TFR, motiveras och skickas skriftligt till de sökande. HSFR uppger att i flertalet fall kan motivering fås på begäran.

Stiftelsernas stöd – en förutsättning för verksamhet

Överlag är omdömena om stiftelserna goda, inte någon stiftelse utmärker sig när det gäller negativa erfarenheter. Flertalet mottagare uppgav i enkäten att man har positiva erfarenheter av stiftelsen och att kontakterna varit goda. Trevligt bemötande och stort engagemang är andra positiva omdömen. Några mottagare har också uppgivit att man upplevt stiftelsen som byråkratisk. När det gäller ansökningsförfarandet påtalade emellertid ett antal mottagare att man upplevt vissa problem, främst har man haft svårigheter med nätbase-rade ansökningsförfaranden. När det gäller negativa erfarenheter av beredning är det främst handläggningstiderna som har varit i fokus.

I enkäten ställdes frågan om vilka konsekvenserna hade blivit för genomförandet av forskningsinsatserna om stiftelsen inte hade anslagit medel. Enkät-svaren framgår av tabell 6.3.1 nedan.

Tabell 6.3.1. Vad hade det fått för konsekvenser för genomförandet av forskningsinsatserna om stiftelsen inte hade anslagit medel?

Projektet hade:	Antal
Genomförts i motsvarande grad	10
Genomförts men i begränsad omfattning	76
Inte genomförts	112
Summa:	198

De flesta stödmottagare har uppgivit att projektet inte skulle ha genomförts om stiftelsen inte hade anslagit medel. Endast ett fåtal mottagare har uppgivit att projektet skulle ha genomförts i motsvarande grad om inte stiftelsen anslagit medel.

I enkäten uppgav de flesta mottagare att finansieringen från stiftelsen utgör huvudfinansieringen av projektet. Enkätsvaren framgår av tabell 6.3.2.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

Tabell 6.3.2. Hur stor andel av projektets totala finansiering utgör stödet från stiftelsen?

	Antal
0–24 %	37
25–49 %	45
50–74 %	39
75–100 %	78
Summa:	199

Flertalet har också uppgivit att stöd från andra organisationer måste anges i ansökan till stiftelsen. När det gäller samordning av stödgivningen anger de flesta att projektet hade en aktiv roll.

En jämförelse med forskningsråden visar att Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) och Teknikvetenskapliga forskningsrådet (TFR) som regel är huvudfinansiärer för de projekt råden stöder. TFR påtalar att kompletterande finansiering från andra källor (fakultetsanslag etc.) inte är ovanligt. Medicinska forskningsrådet (MFR), som stödjer ca 900 projekt, är huvudfinansiär för ca 10 % av projekten. Naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR) anger att man inom vissa områden är den huvudsakliga finansiären medan det inom andra områden finns flera finansiärer. Allmänt sett bidrar NFR med drygt 30 % av de forskningsmedel som avsätts inom berörda universitets och högskolors matematiska-naturvetenskapliga fakulteter.

6.4 Uppföljning och utvärdering av stöd

I samtliga av stiftelsernas stadgar, förutom Riksbankens Jubileumsfond, framgår att den verksamhet stiftelsen stöder ska utvärderas. Flera av stiftelserna upprättar kontrakt med sina anslagsmottagare, där återrapporteringskrav och ekonomiska redovisningskrav anges. En mer utförlig beskrivning av stiftelsernas återrapporteringskrav och ekonomiska redovisningskrav återfinns i bilaga 1.

Formerna för uppföljning och utvärdering hos stiftelserna liknar i mycket forskningsrådets tillvägagångssätt. Kraven på återrapportering och ekonomisk redovisning skiljer sig i viss omfattning mellan råden. Normalt framgår kraven på ekonomisk redovisning och återrapportering av bestämmelserna mellan råd och bidragsmottagare.

Forskningsråden kräver att ekonomisk redovisning ska inkomma senast 3 månader efter att dispositionstiden för anslaget utgått. Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) kräver att anslagsmottagare lämnar en ekonomisk redovisning och en vetenskaplig slutrapport. Inom Teknikvetenskapliga forskningsrådet (TFR) och Medicinska forskningsrådet (MFR) är kravet en ekonomisk slutredovisning. TFR kräver också en resultatredovisning varje år. Vid förnyad ansökan om fortsättningsbidrag till MFR, bedöms varje ansökan på nytt vad gäller frågeställning, metodik samt sökandes kompetens. Vetenskaplig rapportering ska lämnas vid kontraktsti-

Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap

Bilaga 1

dens slut. En värdering av de vetenskapliga resultat som uppnåtts under bidragsperioden ligger även till grund för mer djupgående utvärderingar av hela ämnesområden. Normalt begär NFR ingen vetenskaplig redovisning. Denna redovisning sker i samband med ansökan om ett nytt anslag. Även TFR anger att det egentliga testet inträffar vid nästa ansökan.

Återrapporteringskrav

Formerna för återrapportering varierar även mellan stiftelserna. Vissa av stiftelserna ställer krav på årlig återrapportering av projekten, medan andra kräver återrapportering efter det att ett projekt har avslutats. Kraven på årlig återrapportering avser naturligen i första hand de mer omfattande projekten.

SSF uppger att mottagare av anslag årligen ska lämna en aktivitetsrapport till stiftelsen. Därutöver gör stiftelsen en kontinuerlig uppföljning av programmen genom att någon från stiftelsens kansli deltar vid programstyrelsernas möten minst en gång per år. Efter tre år genomgår programmen också en halvtidsutvärdering, vars resultat styr programmets fortsatta inriktning eller eventuellt avslut. Inom MISTRA finns också kravet att varje program ska avge en årsrapport. Årsrapporten ska vara utformad för att i första hand informera framtida användare av resultat. Efter tre till fyra år görs en halvtidsutvärdering som sker med hjälp av en internationell utvärderingsgrupp. Även hos STINT är det generella kravet en årsrapport som beskriver vad man gjort, spenderat pengarna på, utgivning av rapporter etc. Efter avslutat projekt är kravet också en slutrapport.

KK-stiftelsen uppger att årlig rapportering (både verksamhet och ekonomi) samt slutrapport krävs för större projekt. Stiftelsen genomför också stickprovsvisa kontroller av projekten. Vårdals anslagsmottagare ska inkomma till stiftelsen med vetenskaplig slutrapportering för projektanslag inom ett år efter anslagsperiodens slut. Stiftelsen gör också s.k. site-visits hos ett antal större forskningsprojekt som fått stöd.

Framtidens kultur uppger att mottagarna är skyldiga att lämna en resultatredovisning, där en sammanfattning av projektet ingår. Den obligatoriska redovisningen kompletteras med att stiftelsen mer aktivt följer upp ett antal utvalda projekt. Jubileumsfondens rutin för uppföljning innebär att styrelsen gör studiebesök vid utvalda projekt för att säkerställa att anslagen används till avsett ändamål.

Östersjöstiftelsen uppger att man har en passiv hållning när det gäller krav på återrapportering i den meningen att någon direkt kommunikation mellan stiftelsen och de enskilda projekten som får stöd inte förekommer.

I revisorernas enkät till anslagsmottagare ställdes frågan om stiftelserna ställer krav på återrapportering.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.**

Bilaga 1

Tabell 6.4.1. Ställer stiftelsen krav på annan form av återrapportering?¹

	Antal
Ja	174
Nej	14
Vet ej/kan ej ange	14
Summa:	202

¹ Med annan form av återrapportering avses återrapporteringskrav utöver krav på ekonomisk redovisning

De flesta mottagare av stöd har i enkäten uppgivit att stiftelsen har krav på återrapportering. I enkäten har 76 mottagare uppgivit vetenskaplig rapport som krav på återrapportering. Årsrapport har 26 svarande uppgivit som återrapporteringskrav. 21 mottagare uppgav lägesrapporter och 17 mottagare uppgav slutrapporter som krav. Ekonomisk redovisning samt redovisning av publikationer är andra typer av krav som nämnts. Även utvärdering har nämnts som krav.

Ekonomisk redovisning

I enkätundersökningen ställdes frågan om stiftelserna kräver en ekonomisk redovisning av stödmottagarna innan nya medel betalas ut. Undersökningens resultat presenteras i tabellen nedan.

Tabell 6.4.2. Kräver stiftelsen ekonomisk redovisning innan nya medel betalas ut?

	Antal
Ja	136
Nej	35
Vet ej/kan ej ange	28
Summa:	199

De flesta anger att stiftelsen kräver någon form av ekonomisk redovisning. Ett stort antal anger dock att man inte vet om ekonomisk redovisning är ett krav eller uppger att ekonomisk redovisning inte är ett krav från stiftelsen.

Vid intervjuer uppger samtliga stiftelser att man ställer krav på ekonomisk redovisning. Formerna för kraven skiljer sig dock åt mellan stiftelserna. Exempelvis SSF och KK-stiftelsen uppger att mottagarna ska lämna en årlig ekonomisk redovisning. I MISTRA redovisas ekonomin i programmen dels kvartalsvis vid rekvisition av förskott, dels årligen i en särskild ekonomisk rapport. STINT och Vårdal har krav på ekonomisk redovisning efter genomförd verksamhet.

Stiftelserna uppger att merparten av all redovisning kommer in i tid. KK-stiftelsen anger emellertid att förseningar av rapporter förekommer.

Kvalitativ utvärdering

På frågan om någon kvalitativ utvärdering av projektet har gjorts svarade i enkäten 82 mottagare ja och 90 mottagare nej. 32 mottagare har uppgivit att

Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap

•
Bilaga 1

man inte vet eller inte kan ange. Här bör påpekas att många av de projekt som har ingått i enkätundersökningen fortfarande pågår, vilket gör att de inte har utvärderats ännu. Flera av mottagarna som har svarat att en kvalitativ utvärdering har gjorts, hänvisar också till den granskning som gjordes av ansökan vid ansökningstillfället.

Användandet av utvärderingar för att följa upp de projekt eller program man stöder skiljer sig åt mellan stiftelserna. SSF och MISTRA gör halvtidsutvärderingar av sina stora program. Andra stiftelser som Vårdal, KK-stiftelsen, Framtidens kultur och Riksbankens Jubileumsfond följer också mer noggrant upp ett antal utvalda projekt. Exempelvis gör Jubileumsfondens styrelse studiebesök vid utvalda projekt för att säkerställa att anslagen används till avsett ändamål.

Vad avser forskningsråden genomför NFR normalt fem utvärderingar varje år, vanligtvis omfattande ett trettiotal individuella forskningsanslag. Utvärderingarna genomförs av en internationell expertgrupp. Förutom den vetenskapliga rapportering som ska lämnas vid kontraktstidens slut, gör MFR mer djupgående utvärderingar inom utvalda ämnesområden. Även HSFR uppger att förutom den granskning som görs av de vetenskapliga slutredovisningarna, genomförs utvärderingar i särskilda fall. TFR hänvisar till att man alltid utvärderar inkomna projektansökningar.

6.5 Verksamhetens kostnader

Lindebergs Grant Thornton har på Riksdagens revisorers uppdrag genomfört en granskning av de nio stiftelser som bildades genom utskiftning av löntagarfondsmedel och den kulturvetenskapliga donationen till Riksbankens Jubileumsfond. Granskningen har omfattat en genomgång av vilka administrativa kostnader som är förknippade med dessa stiftelsers verksamhet. Detta har inkluderat en jämförelse av kostnader för beredning och bedömning av ansökningar.

Syftet med granskningen har varit att göra en sammanställning av stiftelsernas kostnader för verksamheten för åren 1995–1998. Vidare har en bedömning gjorts av vilka poster som bör ingå i en beskrivning av verksamhetens kostnader. Slutligen har relevanta nyckeltal tagits fram för att erhålla en jämförelse över tiden. I bilaga 3 redovisas resultatet av jämförelsen av nyckeltal.

I granskningen har ingått att utreda hur verksamhetskostnaderna förändrats över tiden samt tänkbara förklaringar till dessa förändringar. Granskningen omfattar årsredovisningar för åren 1994/1995–1998 för samtliga stiftelser samt kompletterande information inhämtad från stiftelserna. I tabellen nedan framgår verksamhetens kostnader för år 1998, fördelat på kostnader för beredning och administrativa kostnader i enlighet med den resultatmodell konsulterna utarbetat.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

Fel! Okänt namn
på dokumentegenskap
Fel! Okänt namn
på dokumentegenskap
Fel! Okänt namn
på dokumentegenskap
Bilaga 1

Tabell 6.5.1. Stiftelsernas verksamhetskostnader år 1998 (tkr)

År 1998	Verksamhetens kostnader	Varav adm. kostn. (%)	Varav beredningskostn. (%)	Antal anställda
SSF	25 149	16 770 (67)	8 379 (33)	14
MISTRA	14 406	12 465 (87)	1 941 (13)	6
KK-stiftelsen	24 741	16 332 (66)	8 409 (34)	23
STINT	10 955	7 866 (72)	3 089 (28)	6
Vårdal	11 717	10 502 (90)	1 215 (10)	6
Östersjöstiftelsen ³	708	708 (100)	-	0 ¹
SIIMELU ⁴	538	538 (100)	-	0
Framtidens kultur	8 079	7 379 (91)	700 (9)	4
Innovationscentrum	12 569	7 598 (60)	4 971 (40)	6
RJ(Kulturvet. donationen)	5 124	5 124 ² (100)	-	4

Källa: Lindebergs Grant Thornton. Granskningsrapport Stiftelser bildade genom utskiftning av löntagarfondsmedel

¹ Stiftelsens styrelse har en kvarts sekreterartjänst

² Stiftelsen skiljer ej på beredningskostnader och övriga administrativa kostnader

³ Östersjöstiftelsen har ingen egen beredning

⁴ SIIMELU har ingen egen administration eller beredning. Redovisningen handhas av MISTRA

Skillnaderna mellan stiftelserna beror på olika redovisningsmetoder och på de skillnader som finns mellan stiftelserna och deras verksamhet. Ett viktigt förhållande, som Lindebergs anger, är att det finns skillnader mellan stiftelserna avseende det antal ansökningar som beviljas, vilket ger en följdverkan på verksamhet och kostnader. Vid en jämförelse mellan stiftelserna bör man också ha i åtanke att en del stiftelser bedriver extern verksamhet i form av konferenser, tävlingar och andra aktiviteter (som i föreslagen resultatmodell innefattas under posten administrationskostnader). Exempelvis har STINT bedrivit extern verksamhet under år 1998 med motsvarande ca 1,6 miljoner kronor. Likaså förekommer det att medel anslås till projekt som innefattas i det egna programområdet. Det tydligaste exemplet är Vårdalstiftelsens ombyggnad av den egna lokalen vilket har genomförts som ett forsknings- och utvecklingsprojekt, "Det sunda kontoret". Enligt stiftelsen syftade projektet till att skapa en referensmodell för ett sunt och allergivänligt kontor samt att dokumentera processen i syfte att sprida kunskap och erfarenhet.

Beredningskostnaderna inkluderar bl.a. arvoden för beredningsgrupper, köpta tjänster för beredningsgrupper (konsultkostnader) och övriga hänförliga kostnader (sammanträdeskostnader). I administrationskostnader ingår bl.a. personalkostnader (ex. löner, pension), lokalkostnader, kostnader för information och kostnader för redovisning och revision.

Enligt konsulterna finns det en tydlig tendens att de administrativa kostnaderna inte ökar i samma takt som storleken på de anslag som beviljas. Relationen mellan storleken på kostnaderna och storleken på anslagen är inte linjär, vilket måste anses vara normalt.

De administrativa kostnaderna för respektive stiftelse i förhållande till de medel som beviljats som bidragsanslag varierar kraftigt per stiftelse och år (se tabell 6.5.2).

Tabell 6.5.2. Administrationskostnader i förhållande till beviljade anslag (%)

År	1998	1997	1996
SSF	1,6	0,8	1,0
MISTRA	5,8	9,6	1,8
KK-stiftelsen	1,3	1,2	2,7
STINT	8,2	1,4	3,7
Vårdal	9,1	7,9	8,6
Östersjöstiftelsen ³	1,0	1,3	3,0
SIIMELU	1,7	2,8	4,2
Framtidens kultur	8,1	8,2	5,9
Innovationscentrum	8,1	7,9	8,3
RJ(Kulturvet. donationen)	3,6	4,3	5,9

Källa: Lindebergs Grant Thornton. Granskningsrapport Stiftelser bildade genom utskiftning

Nyckeltalet ”administrativa kostnader/beviljade anslag” visar de administrativa kostnaderna för respektive stiftelse i förhållande till de medel som beviljats som bidrag eller lån (Innovationscentrum). Östersjöstiftelsen och den miljöekonomiska stiftelsen vid Lunds universitet (SIIMELU) får låga värden på nyckeltalet, eftersom man inte har egna kansliresurser.⁸⁸ De två största stiftelserna, SSF och KK-stiftelsen, beviljar de största anslagen per år. Detta ger dessa stiftelser låga värden på detta nyckeltal.

Om administrationskostnaderna däremot sätts i relation till antalet ansökningar uppvisar SSF det högsta värdet. Detta kan naturligen förklaras av storleken på de beviljade anslagen, som har ett högre snittvärde för SSF än övriga stiftelser.

Nyckeltalet beredningskostnader i förhållande till beviljade anslag ger en bild av kostnader för beredning satt i relation till beviljade anslag (se tabell 6.5.3).

Tabell 6.5.3. Beredningskostnader i förhållande till beviljade anslag (%)

År	1998	1997	1996
SSF	0,8	0,3	0,6
MISTRA	0,9	0,8	0,5
KK-stiftelsen	0,6	0,4	0,9
STINT	3,2	0,1	0,2
Vårdal	1,1	1,0	1,2
Östersjöstiftelsen ¹	-	-	-
SIIMELU ²	-	-	-
Framtidens kultur	0,8	0,8	0,6
Innovationscentrum	5,3	6,0	6,6
RJ(Kulturvetenskapliga Donationen) ³	-	-	-

Källa: Lindebergs Grant Thornton. Granskningsrapport Stiftelser bildade genom utskiftning

¹ Stiftelsen har ingen egen beredning

² Stiftelsen har ingen egen beredning

³ Stiftelsen särskiljer ej beredningskostnader och övriga administrativa kostnader

Beredningskostnader i relation till beviljade anslag påverkas om dessa kostnader fullt ut tas ut av stiftelsen i fråga eller om experter har ersättning från annan organisation eller institution. Innovationscentrum uppvisar ett värde som klart överstiger de övriga stiftelserna. Enligt Lindebergs står orsaken bl.a. att finna i att kostnaderna för beredningen, som utförs av externa experter, bärs fullt ut av stiftelsen själv.

⁸⁸ Östersjöstiftelsen har en fjärdedels sekreterartjänst

Fel! Okänt namn på dokumentegenskap
Fel! Okänt namn på dokumentegenskap
Fel! Okänt namn på dokumentegenskap
Fel! Okänt namn på dokumentegenskap

Bilaga 1

Lindebergs påtalar att man vid en genomgång av de olika stiftelsernas kostnader för respektive verksamhet har funnit avsevärda skilljaktigheter. MISTRA uppvisar enligt konsulterna generellt höga administrativa kostnader. För SSF påtalar man att lokalkostnader ökat avsevärt och uppgår till 14 % av de totala administrationskostnaderna. Dessa kostnader, tillsammans med övriga kontorsomkostnader, förefaller därmed ligga på en jämförelsevis hög nivå. Vidare påtalar konsulterna att lokalkostnader, köpta tjänster och beredningskostnader för KK-stiftelsen för vissa år förefaller höga. En ytterligare analys krävs dock för att avgöra om de är motiverade eller ej.

Enligt Lindebergs visar en sammantagen bild av stiftelsernas kostnadsnivå att det finns kostnadsposter som förefaller höga. Utifrån tidigare erfarenhet från revision av organisationer av liknande slag anser Lindebergs att de granskade stiftelsernas kostnader för redovisning och revision i vissa fall kan ifrågasättas. Exempelvis uppvisar MISTRA, Innovationscentrum, Vårdalstiftelsen och KK-stiftelsen samtliga förhållandevis höga kostnader. Konsulterna påpekar att kostnaderna för redovisning och revision för KK-stiftelsen uppvisar en avsevärd ökning över åren och att bakgrunden till kostnadsutvecklingen för åren 1996 till 1998 bör undersökas närmare.

Pensionskostnaderna tycks också generellt ligga relativt högt. Enligt Lindebergs iakttagelser är Innovationscentrum och Framtidens kultur de stiftelser som framför allt kan uppfattas ha stora kostnader av detta slag. STINT har relativt sett låga pensionskostnader i jämförelse med de övriga.

6.6 Upphandlingsfrågor

Av lagen om offentlig upphandling (LOU, 1992:1528) framgår att lagens bestämmelser är tillämpliga på de stiftelser som bildades med löntagarfondsmedel. Enligt bestämmelserna betraktas stiftelser som upphandlande enhet i de fall kapital huvudsakligen har tillskjutits av staten eller om styrelsen till mer än halva antalet ledamöter utses av staten.⁸⁹ Det medför att de aktuella stiftelserna i sin upphandling ska utnyttja de konkurrensmöjligheter som finns och i övrigt genomföra upphandlingarna affärsmässigt.

Vid intervjuer med stiftelserna uppger samtliga att man är medveten om att man är underkastad lagen om offentlig upphandling. Stiftelserna påpekar att man har upphandlat tjänster t.ex. för datorstöd, revision och kapitalförvaltning. KK-stiftelsen, STINT, Vårdal och Framtidens kultur uppger emellertid att vissa oklarheter rådde i början av stiftelsernas verksamhet. KK-stiftelsen anger att man bedömde att man inte var underkastad lagens bestämmelser och stiftelsen genomförde ett antal stora upphandlingar utan att tillämpa LOU. Efter den kritik som riktades mot stiftelsens bristande upphandling av konsulter för IT-satsningar i skolan, lät styrelsen stiftelsens revisorer granska detta. I dag anger KK-stiftelsen att man ser det som en självklarhet att lagens bestämmelser ska tillämpas. Upphandlingsbestämmelser och interna riktlinjer för upphandling har förts in i stiftelsens metodhandbok.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

⁸⁹ SFS 1992:1528, 1 kap. 5 §, 6 §

7 Samverkan mellan aktörer

I flera stiftelsers stadgar framgår att verksamheten ska bedrivas i samverkan med andra aktörer och då i första hand med universitet och högsolor samt näringsliv. Detta gäller t.ex. SSF, MISTRA, KK-stiftelsen och Vårdalstiftelsen. I granskningen har frågan om samverkan mellan olika aktörer begränsats till erfarenheter av samarbete mellan främst stiftelserna och forskningsråden under Utbildningsdepartementet, dvs. Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR), Naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR), Teknikvetenskapliga forskningsrådet (TFR) och Medicinska forskningsrådet (MFR). Vidare har förekomsten och behovet av samverkan mellan berörda departement och stiftelser berörts.

Statsmakterna har i olika sammanhang uttryckt ett behov av samverkan mellan forskningsfinansiärerna. Exempelvis har riksdagen angett att det är angeläget att möjligheterna till samverkan mellan forskningsstiftelser, forskningsråd och fakulteter utnyttjas för att grundforskningen ska kunna tillföras resurser, särskilt inom miljöområdet.⁹⁰

Samtidigt har problemet med många aktörer uppmärksamats. I budgetförslaget för år 1999 angav regeringen att tillkomsten av forskningsstiftelserna och deras ändamål och verksamhet har bidragit till att finansieringen av forskningen i Sverige i alltför hög grad är uppdelad på olika aktörer. Detta resulterar i överlapp i finansieringen, oklar ansvarsfördelning och svåröverskådlighet. Därmed tas möjligheterna att driva en forskningspolitik med ett rationellt utnyttjande av nationens samlade resurser inte till vara.⁹¹ I budgetpropositionen för år 2000 understryker dock regeringen att stiftelserna och andra forskningsfinansiärer nått långt i sin gemensamma strävan att finna konstruktiva former för samarbetet.

Samordning på projektnivå – ett mottagarperspektiv

Forskare kan söka stöd från flera olika finansieringskällor. Detta ställer krav på en god samordning mellan olika forskningsfinansiärer för att undvika risk för överlappning och dubbelarbete. I enkätundersökningen ställdes frågan om hur stödgivningen samordnades mellan olika stödgivare. Av svaren framgår att det till stor del vilar på mottagaren av stöd att samordning kommer till stånd.

Samarbete i beredningsprocessen

I beredningen av insatser förekommer samarbete mellan stiftelserna och andra finansiärer. Exempelvis uppger Strategiska forskningsstiftelsen att man har ett väl fungerande samarbete med framför allt forskningsråden vid be-

⁹⁰ Bet. 1996/97:UbU3, rskr. 1996/97:99

⁹¹ Prop. 1998/99:1, utgiftsområde 16

redningen av många ansökningar. Under åren 1998–2000 har SSF finansierat projekt inom sex olika områden inom Teknikvetenskapliga forskningsrådets (TFR) område. TFR har haft ansvaret för beredning, utbetalning och uppföljning. Initiativet kom från SSF, mot bakgrund av nedskärningarna inför år 1997 av forskningsrådets resurser. Stiftelsen och rådet har även gemensamt finansierat industridoktorandtjänster. Även här har TFR haft ansvaret för beredning, utbetalning och uppföljning.

STINT anger att man har haft ett nära samarbete med forskningsråden i beredningsprocessen. Från år 2000 arbetar stiftelsen med en egen beredningsorganisation och kommer därmed inte att använda forskningsrådets olika granskningsgrupper eller av dem föreslagna sakkunniga. Avsikten är enligt STINT att man härigenom bl.a. ska få ökade möjligheter till dialog mellan styrelse och beredningsorgan och en bättre kontroll över beredningsarbetet.

Innovationscentrum samarbetar i beredningsprocessen med bl.a. NUTEK, SUF (Svenska uppfinnarföreningen) och ALMI. Framtidens kultur samarbetar i beredningsprocessen när det gäller kvalitetsprövningen av bidragsansökningar med Statens kulturråd, Riksarkivet och Riksantikvarieämbetet samt företrädare för Konstnärsnämnden.

7.1 Stiftelsernas erfarenheter av samverkan med andra aktörer

Stiftelsernas erfarenheter från samverkan med andra finansiärer är över lag goda.

MISTRA uppger att samverkan förekommer med bl.a. NUTEK, Naturvårdsverket samt näringsliv inom programverksamheten. Enligt MISTRA är det stiftelsen som tar initiativ till samarbete.

Stiftelsen för strategisk forskning samarbetar med NUTEK och olika forskningsråd och uppger att erfarenheterna från samarbetet är goda. Med forskningsråden har man speciellt täta kontakter. Också Riksbankens Jubileumsfond påpekar att man har ett betydande samarbete med de statliga forskningsråden, främst med HSFR, FRN och Socialvetenskapliga forskningsrådet (SFR).

Vårdal uppger att samverkan sker med andra forskningsfinansiärer bl.a. med MFR och Cancerfonden. Tillsammans har man bl.a. anordnat konferenser och mässor samt gett ut rapporter. Samarbetet har skett med olika inriktningar, där Vårdalstiftelsen har stött nya områden.

KK-stiftelsen uppger att erfarenheter av samarbetet med myndigheter, organisationer och stiftelser är mycket gott. KK-stiftelsen samarbetar exempelvis i större gemensamma program med NUTEK och Landstingsförbundet. Ett nära samarbete bedrivs med Skolverket och regeringens delegation för IT i skolan när det gäller erfarenhetsspridning. Samråd förekommer även med näringslivsorganisationer inför större satsningar. Enligt KK-stiftelsen leder samarbetet till effektivare medelsanvändning och till ett bra erfarenhetsutbyte.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

STINT uppger att man främst samarbetar med de organ som på olika sätt främjar internationalisering, exempelvis vissa privata stiftelser. Östersjöstiftelsen uppger att samarbetet med andra forskningsfinansiärer är litet och sporadiskt.

7.2 Forskningsrådets erfarenheter av samarbete med stiftelserna

Forskningsrådets erfarenheter från samverkan med stiftelserna varierar. En allmän uppfattning bland råden är att man, jämfört med stiftelserna, ska svara för bredden i forskningsverksamheten samt utgöra en form av kvalitetsgaranti i förhållande till stiftelserna. Stiftelserna som har ett omfattande kapital behöver inte ta hänsyn till sådana breda satsningar utan kan satsa stora belopp på färre projekt. Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) påpekar att samarbete med flera stiftelser förekommer och att erfarenheterna härifrån är goda. Enligt HSFR handlar det ytterst om att en vilja till samarbete finns. Med exempelvis MISTRA, STINT och RJ förekommer ett direkt samarbete. Med KK-stiftelsen skulle mer direkta kontakter behöva att tas, eftersom man verkar inom likartade områden. Några direkta kontakter förekommer dock inte. Ett visst samarbete förekommer genom att både stiftelsen och HSFR deltar i det samarbete om IT som samordnas av Kommunikationsforskningsberedningen.

Naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR) understryker att samarbetet med stiftelserna fungerar väl. När det gäller SSF fanns inledningsvis en viss otydlighet i stiftelsens roll visavi råden, något som nu har blivit väsentligt tydligare.

Medicinska forskningsrådet (MFR) har ett samarbete med STINT, SSF och Vårdal. MFR anger att man har börjat hitta formerna för ett bra samarbete. En ökad integrering önskas dock som bl.a. skulle innebära en ökad koordinering av stiftelsernas respektive rådets roller och fler gemensamma initiativ. Enligt MFR är det viktigt att gemensamma mål utarbetas.

Teknikvetenskapliga forskningsrådet (TFR) samarbetar främst med SSF. I samarbetet står SSF för finansieringen av projekt inom sex olika områden. TFR har ansvaret för beredning, utbetalning och uppföljning.

7.3 Kontakter mellan Regeringskansliet och stiftelserna

Även om kontakterna mellan stiftelserna och departementen präglas av en viss försiktighet, utifrån stiftelsernas självständiga roll, förekommer en informell samverkan. Merparten av stiftelserna uppger att dessa kontakter under senare år har stärkts.

Hur täta kontakterna med departementen är varierar mellan stiftelserna. KK-stiftelsen uppger att man har ganska täta kontakter med Närings- och Utbildningsdepartementen. Östersjöstiftelsen däremot uppger att kontakterna är nästintill obefintliga.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

SSF uppger att relationen till departementet fungerar väl och att informella kontakter förekommer på såväl en politisk nivå som mellan stiftelsens tjänstemän och tjänstemän vid departementet. Även MISTRA påpekar att kontakterna med Regeringskansliet fungerar väl. Dock är kontakterna inte särskilt frekventa. Stiftelsen efterfrågar ett större engagemang och intresse från Regeringskansliets sida.

Framtidens kultur uppger att man har löpande kontakter med Kulturdepartementet och att kontakter förekommer med såväl den politiska ledningen som tjänstemännen. Innovationscentrum uppger att kontakter mellan stiftelsen och Näringsdepartementet vid behov tagits ömsesidigt. Man uppger också att departementets intresse för kontakter med stiftelsen successivt har ökat genom åren. STINT uppger att det under senare år förekommer kontakter mellan departement och stiftelsen när frågorna så påkallar och att kontakterna på det hela taget fungerar väl. STINT anser att båda parter torde vara betjänta av en kontinuerlig dialog för att hålla varandra informerade om verksamheter och planerade insatser eller förändringar.

KK-stiftelsen uppger att informella kontakter med departementet förekommer bl.a. i samband med större satsningar på mindre och medelstora högskolor, insatser för industriforskningsinstitut och IT i skolan. Vårdal uppger att gynnsamma och konstruktiva kontakter först under senare år har förekommit med departementen.

Av stiftelsernas stadgar, dock ej för SSF och MISTRA, framgår att kopia av årsredovisning samt revisionsberättelse ska överlämnas till regeringen. Enligt stiftelserna sker inte någon återkoppling från departementets sida.

Näringsdepartementet uppger att man följer upp årsredovisningen samt diskuterar med Innovationscentrum vid behov, bl.a. beviljade lån och bidrag samt det egna kapitalet. I övrigt förekommer informella kontakter underhand inför nomineringar av styrelseledamöter. Enligt departementet finns dock intresse av att kontakten med stiftelsen stärks. Innovationscentrum är en tung finansiär på innovationsområdet och borde därmed ingå naturligt i diskussionerna om dessa frågor inom den statliga sfären, även om det är en stiftelse.

Enligt Utbildningsdepartementet är de formella kontakterna med stiftelserna kopplade till departementets ansvar att utse styrelseledamöter. Angående nomineringsförfarandet har departementet kontakter med stiftelserna rörande deras synpunkter på styrelsen. Utbildningsdepartementet uppger att man tar del av årsredovisningarna på ett mer översiktligt sätt än för myndigheterna. Någon direkt återkoppling sker ej. Man anger att det är en miss i stadgarna att MISTRA och SSF inte ska lämna årsredovisning till regeringen.

Miljödepartementet uppger att kontakter med MISTRA och den miljöekonomiska stiftelsens styrelser förekommer inför nomineringar av styrelseledamöter. Frågan om styrelsernas kompetens är av betydelse. Departementet uppger att man har beaktat frågan om den miljöekonomiska stiftelsens behov av stärkt ekonomisk kompetens inför utnämningen av den nya styrelsen.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

Kulturdepartementet pekar på det organisatoriska samband som finns mellan Stiftelsen Framtidens kultur och den statligt finansierade kulturverksamheten genom att generaldirektören för Statens kulturråd ingår i stiftelsens styrelse. Departementet tar del av stiftelsens årsredovisning men någon återkoppling till stiftelsen görs inte. Man genomför inte heller någon mål- och resultatdialog. Enligt departementet är detta naturligt eftersom stiftelsen inte är någon myndighet och inte heller får anslag från statsbudgeten.

Socialdepartementet påpekar att kontakter med Vårdalstiftelsen förekommer på såväl politiker- som tjänstemannanivå. Inför nomineringen av den nya styrelsen inhämtades erfarenheter av den avgående styrelsen från ordförande och VD.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

7.4 Behov av en mer formaliserad samverkan

Av genomgången ovan framgår att informella kontakter och samverkan mellan stiftelserna och andra stiftelser, forskningsråd och departement förekommer i varierande grad. Flera stiftelser har påtalat att det därutöver finns ett behov av ett mer formaliserat samarbete. Exempelvis MISTRA har uttryckt ett önskemål om att regeringen tar initiativ till att bjuda in stiftelsen tillsammans med andra forskningsfinansiärer i syfte att diskutera gemensamma frågor. Vårdalstiftelsen ställer frågan om man verkligen tillhör det officiella forskningsfinansieringssystemet. Om så är fallet anser stiftelsen att man borde bli kallad till eller vara representerad i något av de organ som regeringen har för forskningsfinansiärer.

Forskningsråden samarbetar på olika sätt både när det gäller själva forskningsfinansieringen och i andra frågor. Frågor som berör flera forskningsråd tas upp i ett av råden och vissa andra myndigheter själva inrättat organ, Forskningsrådets samarbetsnämnd. Samarbetsnämnden behandlar framför allt vissa arbetsfördelningsfrågor mellan råden och övriga berörda myndigheter. Samarbetsnämnden består av företrädare för Cancerfonden, Forskningsrådsnämnden (FRN), Medicinska forskningsrådet (MFR), Teknikvetenskapliga forskningsrådet (TFR), Naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR), Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR), Rådet för arbetslivsforskning, Socialvetenskapliga forskningsrådet (SFR), Skogs- och Jordbrukets forskningsråd (SJFR), Sida/SAREC och Riksbankens Jubileumsfond.⁹² Av de granskade stiftelserna ingår därmed enbart Jubileumsfonden.

Arbetsgruppen för myndighetsorganisation för forskningsfinansiering har i rapporten *Att finansiera forskning och utveckling* till utbildningsministern i november 1999 förslagit att ett forskningsforum bildas. Detta forum föreslås ansvara för de forskningsstödande myndigheternas samverkan och för att ta initiativ till forskningssatsningar. I rapporten föreslås också att externa finansiärer, såsom forskningsstiftelser, vid behov bör kunna samverka med och adjungeras till dess sammanträden. I rapporten konstateras att det finns vissa uppgifter som inte lätt låter sig hanteras inom någon enskild myndighet och

⁹² SOU 1998:128

där behovet av samverkan mellan alla eller flera myndigheter är uppenbart. Det viktigaste är att ta samlande initiativ när forskning som kräver full styrka och slagkraft förutsätter samverkan från flera av myndigheterna och eventuellt också från externa finansiärer. I rapporten anges att forskningsstiftelserna är nya och stora finansiärer av forskning och att den statliga myndighetsstrukturen bör utveckla systematiska former för överläggning och samarbete med dem.⁹³

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

.
Bilaga 1

⁹³ Ds 1999:68 *Att finansiera forskning och utveckling*

8 Revisorernas överväganden och förslag

Allmänna utgångspunkter

Efter riksdagens beslut om avveckling av löntagarfonderna bildades stiftelserna under åren 1993–1994. Stiftelselösningen ansågs vara en flexibel och beprövad organisationsform för förvaltning och fördelning av forskningsresurser. Inrättandet gjordes i två omgångar. Beslutsunderlaget arbetades fram under en kort tidsperiod. Inrättandet av den första omgången stiftelser föregicks av en beredningsprocedur där förslag inhämtades från andra forskningsfinansiärer som exempelvis forskningsråden. För den andra omgången stiftelser gjordes beredningen i huvudsak inom Regeringskansliet.

En stiftelse är ett privat rättssubjekt. Det medför att när staten bildar en stiftelse avsäger man sig ägandet och till viss del inflytandet över den egendom som avskiljs. Det är stiftelsens styrelse som har till uppgift att förvalta stiftelsens tillgångar i enlighet med stiftelsens stadgar. Stiftelsen som verksamhetsform medför naturligen speciella förutsättningar för en granskning och därmed begränsningar i Riksdagens revisorers möjligheter att presentera mer långtgående förslag som direkt rör de aktuella stiftelserna.

Sedan stiftelsernas tillkomst har förändringar i lagstiftningen gjorts. Ändringarna i stiftelselagen (1994:1220) från den 1 januari 1997 innebär att regeringen, med undantag av vad som gäller stiftelsernas ändamål, kan ändra eller upphäva stadgar för de stiftelser som staten har bildat. Regeringen utser numera samtliga ledamöter i stiftelsernas styrelser. De löntagarfonsbildade stiftelserna omfattas sedan den 1 januari 1998 även av offentlighetsprincipen. Härigenom har allmänheten givits en möjlighet till insyn i och kontroll av stiftelsernas verksamhet.

Vid stiftelsernas tillkomst (inklusive den kulturvetenskapliga donationen till Riksbankens Jubileumsfond) avsattes drygt 17 miljarder kronor av löntagarfondsmedlen som stiftelsernas kapital. Hösten 1999 uppgick värdet på stiftelsernas kapital till drygt 32 miljarder kronor. Stiftelsernas kapitalplaceringar har gynnats av den starka börsutvecklingen och stiftelserna har därmed blivit alltmer betydelsefulla som finansiärer. Utöver de statliga insatserna för forskning och utveckling på ca 15 miljarder kronor år 1998, bidrog stiftelserna med knappt 2 miljarder kronor.

Vid bildandet av stiftelserna bedömde regeringen den totala tiden för stiftelsernas livslängd till ca 15 år. Riksdagen angav att dessa tidsramar skulle ses som riktmärken och att stiftelsernas verksamhet med en framgångsrik för-mögenhetsförvaltning borde kunna utsträckas på en obestämd tid.⁹⁴ Vidare angav regeringen vid bildandet att den finansiering stiftelserna bidrar med inte är något staten avser överta ansvaret för, sedan stiftelserna i vissa fall slutfört sitt uppdrag.⁹⁵

Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap

Bilaga 1

⁹⁴ Prop. 1992/93:171, bet. 1992/93:UbU16, rskr. 387

⁹⁵ Prop. 1993/94:177

Revisorerna har i sin granskning uppmärksammat att frågan om stiftelsernas livslängd på ett påtagligt sätt inom en snar framtid kommer göra sig gällande. Stiftelsen Innovationscentrum kommer efter år 2004 inte längre att anslå medel. Samtidigt är stiftelsen i dag i stort sett den enda externa finansiären till enskilda innovatörer. Enligt stiftelsen kommer ca 140 miljoner kronor per år att behöva avsättas för att upprätthålla samma nivå på innovationsfrämjande åtgärder, även efter att stiftelsens verksamhet har upphört. Enligt revisorerna väcks dämed frågan om hur detta finansieringsbehov tillgodoses i framtiden.

Tillsyn

En väl fungerande tillsyn kan motiveras av såväl demokratiska skäl och rättssäkerhetsskäl som av krav på ekonomisk effektivitet. Tillsyn har debatterats i många sammanhang och förslag om förbättringar av den statliga tillsynsverksamheten har bl.a. presenterats av Riksdagens revisorer. Hösten 1994 presenterade revisorerna ett förslag till riksdagen. Revisorerna angav att tillsyn ska ses som en kontinuerlig, förebyggande verksamhet som bedrivs oberoende av vilka risker eller andra brister som för tillfället tilldrar sig allmänhetens intresse. Revisorerna menade att tillsyn i första hand innebär kontroll av att lagar, förordningar och myndighetsföreskrifter efterlevs. Vidare betonades vikten av expertkunnskap som en förutsättning för att över huvud taget utöva oberoende tillsyn.⁹⁶ Vid riksdagsbehandlingen av revisorernas förslag konstaterade konstitutionsutskottet att statlig tillsyn är ett viktigt instrument i arbetet med att uppnå att lagar och andra föreskrifter efterlevs. Utskottet framhöll betydelsen av att regelbildningen är ändamålsenlig och att detta förutsätter att riksdagen får information om konsekvenserna av sin lagstiftning. Riksdagen beslutade i enlighet med revisorernas förslag.⁹⁷

Behov av riktlinjer för tillsynen

Stiftelselagen (1994:1220) innehåller bestämmelser om tillsyn över stiftelser. Tillsynen vilar på tre centrala begrepp nämligen kontroll, ingripande och service. Länsstyrelsen är i regel tillsynsmyndighet över stiftelser. Tillsynsmyndigheten har skyldighet att utöva återkommande kontroller av vissa stiftelser genom att granska de handlingar som en årsredovisningsskyldig stiftelse årligen ska sända till länsstyrelsen. Kontrollen kan utövas stickprovsvis. I granskningen har framkommit att denna kontroll främst avser en prövning av om årsredovisningarna uppfyller formella krav samt en prövning av räkenskaperna, vilket bl.a. inkluderar frågan om stiftelsens placeringar av tillgångar är godtagbara. Enligt revisorerna är det svårt att se hur dessa upp-

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

⁹⁶ 1994/95:RR9, Riksdagens revisorers förslag angående tillsyn – innebörd och tillämpning

⁹⁷ Bet. 1994/95:KU27, rskr. 193

gifter skiljer sig från de uppgifter som ryms inom revisionen av stiftelser. Därmed blir gränserna mellan tillsyn och revision otydliga.

Regeringen har utöver vad som framgår av stiftelselagen inte utarbetat några riktlinjer för hur länsstyrelsernas tillsyn över stiftelser ska bedrivas. Några generella övergripande mål eller verksamhetsmål för tillsynsverksamheten har inte heller formulerats exempelvis i regleringsbrevet till länsstyrelserna. Enligt vad Riksdagens revisorer erfarit varierar tillsynen mellan olika länsstyrelser. Regeringen bör därför utifrån lagstiftningens intentioner utforma gemensamma mål och riktlinjer för tillsynen över stiftelser i syfte att få till stånd en mer enhetlig tillsynsverksamhet. Det är viktigt att tillsynsverksamheten vilar på gemensamma antaganden och att alla berörda har en gemensam uppfattning om hur den aktuella tillsynen bör bedrivas. Sådana riktlinjer bör även innehålla en renodling av tillsynsbegreppet i förhållande till den kontroll som genomförs av stiftelsernas revisorer.

En översyn av länsstyrelsernas tillsynsfunktion

Riksdagens revisorer har i sin tidigare granskning om tillsyn konstaterat att tillsyn kan bedrivas passivt eller aktivt. En aktiv tillsyn kräver bl.a. att tillsynsmyndigheterna själva fångar upp potentiella problem, finner riskgrupper samt pekar på kritiska arbetsmoment. På så sätt blir det möjligt för dem att genom sin tillsyn inte bara fastställa vad som i ett enskilt fall är rätt eller fel utan också att bidra till att likartade brister uppmärksammas på ett samlat sätt. En passiv tillsyn innebär att tillsynsmyndigheten registrerar t.ex. anmälningar och missförhållanden. Först på förekommen anledning, t.ex. efter anmälan, besvär eller uppmärksamhet i massmedierna genomförs inspektioner eller andra kontrollåtgärder. En förklaring kan vara att tillsynen i form av kontroll av regelefterlevnad har fått stå tillbaka för andra aktiviteter.

Enligt revisorerna kan den tillsyn över stiftelser som länsstyrelserna bedriver betecknas som förhållandevis passiv. Sedan stiftelselagens tillkomst har en stor del av länsstyrelsernas resurser gått åt till att registrera och lägga upp ett gemensamt stiftelserregister. Antalet registrerade stiftelser uppgår i dag till ca 14 000 för hela landet. En stark koncentration finns till storstadslänen.

Länsstyrelserna har angett att en huvuduppgift är att granska stiftelsernas årsredovisningar. Omfattningen och kvaliteten på kontrollverksamheten skiftar. En förklaring kan vara otillräcklig kompetens. Flertalet av länsstyrelserna har inom ramen för sin tillsynsverksamhet tillgång till juridiskt kunskande. Därutöver finns ett behov av ekonomisk kompetens för att rätt kunna bedöma den ekonomiska information som stiftelsernas årsredovisningar innehåller. Vissa länsstyrelser har i granskningen uttryckt ett behov av att förstärka denna kompetens, särskilt i fråga om tillsyn över näringsdrivande stiftelser.

Revisorerna kan konstatera att länsstyrelserna har byggt upp sina tillsynsfunktioner med skiftande kompetens och resurser i övrigt. Stiftelserna är främst koncentrerade till storstadslänen. Enligt revisorerna innebär det att länsstyrelser med relativt få tillsynsärenden, förutom ekonomisk kompetens,

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

även kan ha svårt att upprätthålla och utveckla en god stiftelsejuridisk kompetens.

Riksdagens revisorer föreslår att regeringen prövar om den nuvarande tillsynsorganisationen är ändamålsenlig. En sådan prövning bör innehålla frågan om hur verksamheten ska vara organiserad. Detta bör inkludera frågan om var tillsynsfunktionen lämpligen bör vara placerad. Om regeringen finner att länsstyrelsen fortsatt bör vara tillsynsmyndighet över stiftelser, bör behovet av att koncentrera tillsynen till ett färre antal länsstyrelser prövas. Revisorerna kan utifrån granskningen konstatera att kompetensen inom länsstyrelsernas tillsynsverksamhet skiftar. Därmed bör översynen även innehålla en prövning av vilka kompetensbehov tillsynsorganisationen bör ha och vad tillsynen ska innehålla i syfte att bedriva en aktiv tillsyn över stiftelser.

Kostnaderna för tillsynsverksamheten

Vid stiftelselagens tillkomst angav regeringen att det var rimligt att staten får full kostnadstäckning för kontrollen av stiftelser. Stiftelser som kontrolleras återkommande, dvs. lämnar årsredovisning till länsstyrelsen, ska betala en tillsynsavgift på mellan 400 och 600 kr per år. Därutöver ska stiftelser som är registrerade i stiftelseregistret betala en årlig registerhållningsavgift på motsvarande belopp. För år 1998 uppgick länsstyrelsernas totala intäkter för tillsynen över stiftelser till 7 miljoner kronor. Kostnaderna för samma period motsvarade drygt 19 miljoner kronor enligt länsstyrelsernas redovisning till Finansdepartementet. Därmed överskred kostnaderna för tillsynen klart intäkterna.

Riksdagens revisorer föreslår att regeringen närmare analyserar tillsynsverksamhetens kostnader samt prövar gällande avgiftssättning.

En utökad tillsyn över statligt bildade stiftelser

För de stiftelser som är bildade av eller tillsammans med offentliga rättssubjekt, exempelvis staten, är länsstyrelsernas tillsyn begränsad.⁹⁸ Länsstyrelserna kan dock ingripa om t.ex. stiftelsen saknar revisor. De offentligt bildade stiftelserna har ingen skyldighet att lämna årsredovisning till länsstyrelsen.

I stadgarna för de löntagarfonsdbildade stiftelserna framgår att stiftelserna efter avslutad revision ska överlämna kopia av årsredovisning och årsberättelse till regeringen. I granskningen har framkommit att berörda departement tar del av årsredovisningarna men att någon egentlig återkoppling till stiftelserna sedan inte görs.

Riksdagens revisorer har i sin granskning inte funnit några egentliga skäl eller godtagbara förklaringar för att en mer begränsad tillsyn ska utövas över offentligt bildade stiftelser. Att exempelvis staten en gång bildat en stiftelse utgör inte en tillräcklig garanti för att tillsynen och därmed kontrollen av

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

⁹⁸ SFS 1994:1220, 9 kap. 10 §

dessas stiftelser är tillräcklig. Enligt revisorerna bör regeringen ta initiativ till en begränsad översyn av stiftelselagen för att pröva om även offentligt bildade stiftelser bör lämna årsredovisning till länsstyrelsen och därmed bli föremål för en fullständig tillsyn.

Revision

Av bokföringslagen framgår att en stiftelse som bildats av eller med staten är bokföringsskyldig och därmed ska upprätta årsredovisning. Årsredovisningen ska granskas av revisor som ska avge revisionsberättelse i enlighet med lagens krav. För samtliga löntagarfonsbildade stiftelser gäller att styrelsen ska utse revisor och suppleant för dessa.

Därutöver har Riksrevisionsverket genom stiftelsernas stadgar givits rätt att för var och en av stiftelserna utse en revisor med personlig suppleant. I regeringens kompletteringsproposition för år 1993 som godkändes av riksdagen framhöll regeringen att RRV bör utses som statens revisor även då staten medverkar vid stiftelsebildningar. Vanligtvis utförs en större del av detaljgranskningen av revisorerna från revisionsfirmor. RRV:s målsättning är att medverka vid revision av bolag och stiftelser som representerar ett betydande samhällsintresse. Enligt RRV:s interna riktlinjer för granskning av bolag och stiftelser bevakar man att granskningen fokuseras på frågor som rör de samhälleliga perspektiven. Temagranskningar dvs. granskningar som berör flera stiftelser kan aktualiseras.

Utifrån motiv och resurser prövar RRV om man anser det vara befogat att utse revisor. Bland relevanta motiv är enligt RRV frågan om väsentliga samhällsåtaganden berörs samt om RRV:s specifika kompetens kan innebära ett värdefullt bidrag till den samlade revisionen av respektive objekt. Utifrån sådana bedömningar har RRV från år 1999 beslutat att inte utse revisorer för Vårdalstiftelsen, Östersjöstiftelsen samt Stiftelsen Framtidens kultur. Enligt RRV ska dock frågan prövas kontinuerligt. Även Riksdagens revisorer vill understryka att frågan prövas noga. Genom att RRV inte nyttjar sin rätt att utse revisorer i dessa stiftelser minskar en möjlighet att man i revisionen av dessa stiftelser tar fasta på de samhälleliga perspektiven i granskningen.

För de löntagarfonsbildade stiftelserna har temagranskningar varit av ringa omfattning. Mot bakgrund av de oklarheter som gällt rörande de aktuella stiftelsernas tillämpning av lagen om offentlig upphandling anser Riksdagens revisorer att det hade varit lämpligt att de av RRV utsedda revisorerna tagit initiativ till en temagranskning om lagens tillämpning.

Möjligheter till utökad kontroll

Riksrevisionsverkets effektivitetsrevision av bolag och stiftelser regleras i särskild lagstiftning (1987:519). Här anges att RRV får granska den verksamhet som staten bedriver i form av aktiebolag eller stiftelse, om verksamheten är reglerad i lag eller någon annan författning eller om staten som ägare eller genom tillskott av anslagsmedel eller genom avtal eller på annat

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.**

Bilaga 1

sätt har ett bestämmande inflytande över verksamheten. Riksrevisionsverkets granskningsrätt omfattar exempelvis inte de löntagarfonsdbildade stiftelserna. Vilka bolag och stiftelser som RRV får granska framgår av förordningen (1993:958). Listan över bolag och stiftelser har inte varit föremål för omprövning och uppdatering sedan år 1995.⁹⁹

Riksdagens revisorer kan konstatera att verket i begränsad omfattning utnyttjat sin möjlighet att effektivitetsgranska de stiftelser som anges i förordningen. Enligt företrädare för RRV har sådana granskningar på grund av resurs-skal givits förhållandevis låg prioritet. Enligt Riksdagens revisorer bör dock regeringen göra en genomgång av vilka bolag och stiftelser som bör finnas upptagna i förordningen. Revisorerna anser att det borde finnas en bättre överensstämmelse mellan de bolag och stiftelser RRV har rätt att utse revisorer i och de verket har rätt att effektivitetsgranska. Häri ingår bl.a. att pröva om de stiftelser som inrättades med löntagarfondsmedel bör finnas upptagna i förordningen i syfte att stärka den statliga kontrollmöjligheten.

Styrelsen

Sedan den 1 januari 1997 utser regeringen samtliga ledamöter i de löntagarfonsdbildade stiftelsernas styrelser. Genom sin utnämningssmakt utövar regeringen en informell styrning. Inom Regeringskansliet svarar det departement som hanterar berört sakområde för beredningen inför utnämningar av styrelseledamöter. Några gemensamma riktlinjer för hur dessa nomineringar ska göras finns inte. Tidigare har nomineringarna i hög grad gjorts utan att stiftelsernas styrelser eller tjänstemän tillfrågats. För flertalet av stiftelserna har nomineringar av ny styrelse inför år 2000 pågått under revisorernas granskning. Revisorerna kan konstatera att Regeringskansliet i ökad grad tagit initiativ till kontakter för erfarenhetsutbyte med de avgående styrelserna och stiftelsernas kanslier.

Stiftelsernas styrelser ska i första hand se till att verksamheten bedrivs utifrån stiftelsernas stadgar. Av stadgarna framgår att stiftelsen ansvarar för att förmögenheten förvaltas på ett betryggande sätt så att riskerna begränsas och möjligheter till god avkastning ges. Styrelserna har att förvalta ett omfattande kapital. Stiftelserna har valt olika lösningar för sin kapitalförvaltning. Flertalet har upphandlat privata tjänster. I granskningen har framkommit att man i en styrelse ansåg att man inte hade en sådan sammansättning att behovet av tillräckligt god ekonomisk kompetens tillgodosågs.

Enligt Riksdagens revisorer är det viktigt att utnämningar av nya styrelseledamöter föregås av en dialog mellan regeringen, styrelsen och även stiftelsernas tjänstemän. Genom ett sådant förfaringssätt kan regeringen ta till vara erfarenheter och inhämta synpunkter på exempelvis vilken kompetens som ytterligare behöver tillföras styrelsen.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

⁹⁹ 1995:968 Ändring i förordning

Även om regeringen väljer att inte bygga in ekonomisk kompetens i själva styrelsen, anser revisorerna att varje stiftelse bör säkerställa en god kompetens för att tillgodose behovet av kunskap rörande kapitalförvaltning. Härigenom blir inte styrelsen utlämnad till kapitalförvaltare utan får en möjlighet att själv kunna styra över och kontrollera förvaltarens information och uppgifter.

Regeringen har ansvaret att informera nya ledamöter

Som nämnts ovan har stiftelsens styrelse det yttersta juridiska ansvaret för verksamheten. En styrelseledamot som missköter sitt uppdrag kan också bli skadeståndsskyldig i förhållande till stiftelsen.

Vad Riksdagens revisorer kunnat erfara har regeringen inte utarbetat eller tagit initiativ till att ge styrelsernas ledamöter information om det ansvar som sammanhänger med rollen som styrelseledamot i en stiftelse. Utbildningsdepartementet har dock helt nyligen givit rättssekretariatet i uppdrag att se över ansvarsfrågan. Den information som förekommer har ombesörjts av stiftelserna själva (deras styrelse, revisor eller kansli) och först då en ledamot redan har tillträtt sitt uppdrag.

Enligt Riksdagens revisorer har regeringen genom sin utnämningssmakt ansvaret för att informera nya styrelseledamöter om det ansvar som är förknippat med styrelseposten. Riksdagens revisorer föreslår att regeringen utarbetar riktlinjer för information till styrelseledamöter i statligt bildade stiftelser som möjliggör att en systematisk information ges inför nyutnämningar.

Stiftelsernas verksamhet

Stiftelserna har sinsemellan olika uppgifter, flertalet med någon form av forskningsanknytning. Stiftelsernas uppgifter framgår av stadgarna. För forskningsstiftelserna är universitetssektorn den helt dominerande mottagaren. Stödet har främst inneburit förstärkningar inom miljöforskning, vårdforskning och problemorienterad naturvetenskaplig-teknisk forskning. Resultatet av revisorernas enkät och tidigare gjorda studier visar att stiftelserna i första hand stöder projektverksamhet. Omfattningen av stödet varierar från stora mångmiljonprogram till mindre stöd på några tiotusentals kronor. Enkätundersökningen visar också att stiftelserna i hög grad är huvudfinansiär av de projekt man stödjer. Vidare visar resultatet från studien att mer än hälften av de projekt som fått stöd från stiftelserna i någon mån har anpassat sina ansökningar för att överensstämma med stiftelsernas krav. Enligt revisorerna kan en sådan anpassning ses som en självklarhet, eftersom stiftelserna i sin stödgivning eftersträvar att vissa aspekter ska tillgodoses, som exempelvis strategiska eller tvärvetenskapliga aspekter.

Vid Riksdagens revisorers granskning har framkommit att mottagarnas omdömen om stiftelserna överlag är goda. Stiftelsernas stöd är oftast en förutsättning för att verksamheten ska kunna bedrivas. Av enkätsvaren framgår att drygt hälften av stödmottagarna uppgett att projektet inte hade genomförts

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

utan stöd från stiftelsen. Flertalet mottagare har även uppgett att man har positiva erfarenheter av kontakterna med stiftelserna.

Riksdagens revisorer konstaterar i sin granskning att stiftelserna har utvecklade former för beredning och bedömning av ansökningar. Beredningsförfarandet mellan stiftelserna skiljer sig åt. Avgörande för valet av beredningsform är också om det är ett enskilt projektstöd eller ett mer omfattande programstöd som avses. Stiftelsernas ändamålsparagrafer är styrande och avgörande för beviljande av stöd. Dessa paragrafer har givits en vid definition och innehåller inte närmare kriterier för beviljande av stöd. Hos merparten av stiftelserna finns dock inom stadgarna mer preciserade riktlinjer för stiftelsernas verksamhet och vilka som bör få stöd.

Revisorernas enkät visar att mer än hälften av de tillfrågade beviljats ett lägre belopp än vad man ansökt om. Vid intervjuer med stiftelserna har också framgått att beviljandegraden mellan stiftelserna varierar. Detsamma gäller även de statliga forskningsråden. Skälen till en låg beviljandegrad kan vara flera. En förklaring kan vara att antal ansökningar är mycket stort. En annan förklaring kan vara att ansökningarna inte uppvisar tillräckligt god kvalitet och att en stor mängd av ansökningarna därmed blir utsorterade. Flertalet av stiftelserna uppger dock att kvaliteten på ansökningarna överlag är god och att kvaliteten också har förbättrats över tiden. I enstaka exempel uppges att kvaliteten i alltför hög grad brister.

Förekomsten av skriftliga motiveringar till beslut av stiftelserna varierar. Exempelvis SSF, KK-stiftelsen, Vårdal och Innovationscentrum har uppgivit att samtliga ansökningar får en motivering till beslutet. När det gäller Östersjöstiftelsen motiveras avslag till högskolan som i sin tur har kontakt med de enskilda forskarna.

Samtliga stiftelser bör anta skriftliga jävsbestämmelser

Stiftelserna anlitar externa bedömare. I granskningen har framkommit exempel på att en koppling finns mellan verksamhet och beredning genom att stödmottagare i projekt i några enstaka fall också ingår i stiftelsernas beredningsgrupper. Enligt Riksdagens revisorer ställer detta krav på tydliga och skriftliga jävsbestämmelser för att klargöra att samma regler gäller för styrelseledamöter som för medlemmar av beredningsgrupp.

I granskningen har framkommit att samtliga stiftelser ser hantering av jävsfrågor som något självklart. Flera av stiftelserna har också utarbetat skriftliga riktlinjer för hur jävsfrågor ska hanteras. Revisorer vill dock rekommendera att samtliga stiftelsers styrelser utarbetar och antar skriftliga bestämmelser angående jäv som även omfattar externt anlitade experter i beredningsgrupper.

Stiftelserna bör förbättra informationen om krav på uppföljning

Formerna för stiftelsernas uppföljning av stöd liknar i stort det tillvägagångssätt forskningsråden tillämpar. I likhet med forskningsråden varierar rappor-

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

teringskraven mellan stiftelserna. Kraven på återrapportering är också beroende av vilken form av stöd som ges. Flera av stiftelserna ställer krav på årlig återrapportering medan vissa stiftelser i likhet med råden kräver återrapportering efter avslutat projekt.

Vid intervjuer uppger samtliga stiftelser att man ställer krav på ekonomisk redovisning. Kraven skiljer sig dock åt mellan stiftelserna och är beroende av vilken form av stöd som ges. Exempelvis STINT och Vårdal har krav på ekonomisk redovisning efter genomförd verksamhet medan t.ex. SSF och KK-stiftelsen uppger att mottagarna ska lämna en årlig ekonomisk redovisning. Stiftelserna uppger att merparten av all redovisning kommer in i tid.

I enkäten har revisorerna ställt frågor om krav på ekonomisk redovisning och krav på annan återrapportering exempelvis i form av vetenskapliga rapporter. Ett mindre antal av stödmottagarna angav att inga sådana krav ställdes eller att man inte kände till stiftelsernas krav. I fråga om krav på ekonomisk redovisning uppgav ett stort antal stödmottagare att man inte kände till vilka krav som ställdes eller att ekonomiska redovisningskrav inte ställdes. Svaret var oberoende av om frågan ställts till stipendiemottagare eller till mottagare av projektstöd.

Detta är ett informationsproblem. Riksdagens revisorer rekommenderar att stiftelserna klargör och tydligare informerar stödmottagarna om vilka krav på återrapportering och redovisning som finns.

Verksamhetens kostnader

Lindebergs Grant Thornton har på Riksdagens revisorers uppdrag genomfört en granskning av stiftelsernas administrativa kostnader. Konsulterna har även tagit fram ett antal nyckeltal för att beskriva stiftelsernas kostnader över tiden men också för att kunna göra en jämförelse mellan stiftelserna. En tydlig tendens är att de administrativa kostnaderna inte ökar i samma takt som storleken på de anslag som beviljas.

Konsulterna påtalar att man funnit avsevärda skillnader för de olika stiftelsernas verksamhetskostnader. Skillnaderna kan förklaras av olika redovisningsmetoder och av de skillnader som finns mellan stiftelserna och deras verksamhet.

I granskningen har framkommit att det bland stiftelserna förekommer att medel anslås till projekt som innefattas i det egna programområdet. Det tydligaste exemplet är Vårdalstiftelsens ombyggnad av den egna lokalen vilket gjordes som ett forsknings- och utvecklingsprojekt "Det sunda kontoret". Projektet genomfördes som ett samverkansprojekt mellan stiftelsen och fastighetsägaren. Enligt stiftelsen syftade projektet till att skapa en referensmodell för ett sunt och allergivänligt kontor samt att dokumentera processen i syfte att sprida kunskap och erfarenhet

Enligt Lindebergs visar en sammantagen bild av stiftelsernas kostnadsnivå att det finns kostnadsposter som förefaller höga. Konsulterna anger bl.a. att man utifrån tidigare erfarenheter från revision av liknade slag anser att stif-

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

telsernas kostnader för redovisning och revision i vissa fall kan ifrågasättas och närmare bör analyseras. Exempelvis uppvisar KK-stiftelsen en avsevärd kostnadsökning över åren. Stiftelsernas pensionskostnader tycks också generellt ligga relativt högt. Även utan att en närmare analys av kostnadsutvecklingen har gjorts vill Riksdagens revisorer understryka betydelsen av att tillräckliga resurser för revision av verksamheten avsätts.

Utvärdering

Vid stiftelsernas tillkomst angav regeringen att verksamheten regelbundet borde bli föremål för kvalificerad utvärdering och uppföljning bl.a. för att ge stiftelserna underlag för omprioritering och omprioritering.

För samtliga stiftelser utom Framtidens kultur framgår av stadgarna att någon eller några av vetenskapsakademierna har rätt att granska verksamheten. I stadgarna för Riksbankens Jubileumsfond har inte några utvärderingskrav formulerats. Stiftelsen har inte heller varit föremål för någon oberoende utvärdering.

Stiftelserna har i skiftande grad varit föremål för akademiernas utvärderingar. Medan MISTRA blivit granskad varje år har Östersjöstiftelsen inte alls granskats. Akademierna har inte utarbetat några riktlinjer för hur valet av utvärderingsinsatser ska göras. I granskningen har dock framkommit att flera stiftelser själva tagit initiativ till att låta externa oberoende utvärderare följa upp verksamheten. Detta gäller bl.a. Innovationscentrum och Framtidens kultur.

Riksdagens revisorer vill understryka betydelsen av att stiftelsernas verksamhet systematiskt följs upp och utvärderas av oberoende utvärderare. Även om det är stiftelsernas styrelser som avgör vad av eventuell kritik man ska ta till sig, anser revisorerna att det är viktigt att oberoende utvärderingar görs för att följa upp i vilken mån stiftelserna uppnått avsett resultat utifrån de intentioner statsmakterna uttalade vid stiftelsernas bildande.

Samverkan

Regeringen har i olika sammanhang pekat på behovet av samverkan mellan forskningsfinansierare för att inte överlappningar och dubbelarbete ska uppstå. Problemet med många aktörer har uppmärksamats. I och med stiftelsernas tillkomst blev detta behov än mer påtagligt. Stiftelserna är stora forskningsfinansierare. Exempelvis är SSF efter staten den i särklass största enskilda finansieraren av svensk naturvetenskaplig, teknisk och medicinsk forskning vid universitet och högskolor. För flera av stiftelserna framgår av stadgarna att verksamheten ska bedrivas i samverkan med andra aktörer.

Riksdagens revisorer kan konstatera att stiftelserna i varierande men ökande grad samverkar med andra forskningsfinansierare. Detta gäller bl.a. universitet och högskolor, forskningsråd, sektormyndigheter och näringsliv. En stor del av samarbetet omfattar beredning av insatser. I granskningen har revisorerna

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 1

i första hand inhämtat forskningsrådets erfarenheter av samarbetet med stiftelserna. Råden anger att samarbetet i huvudsak fungerar väl.

Behov av ett mer formaliserat samarbete

En informell samverkan mellan stiftelserna och berörda departement förekommer. Kontakter med Regeringskansliet förekommer på såväl politisk nivå som tjänstemannanivå. Merparten av stiftelserna har goda erfarenheter av dessa kontakter. Även departementen uppger att kontakterna har utvecklats och stärkts.

Stiftelserna ska i enlighet med sina stadgar tillställa årsredovisningarna till regeringen. Revisorerna vill i sammanhanget påtala att detta förhållande inte är konsekvent. SSF och MISTRA ska enligt sina stadgar lämna årsredovisning till akademierna men har ingen skyldighet att lämna årsredovisningarna till regeringen. Enligt revisorernas bedömning bör dessa stiftelsers stadgar ändras på denna punkt. Någon mer systematisk återkoppling av stiftelsernas årsredovisningar förekommer inte. Departementen hänvisar till att en uppföljning i form av en mål- och resultatdialog inte är aktuell eftersom stiftelserna har en självständig ställning och inte är anslagsberoende.

I granskningen har flera stiftelser påtalat ett behov av att delta i ett mer formaliserat samarbete med andra forskningsaktörer i syfte att diskutera gemensamma frågor. Samtidigt som stiftelsernas betydelse och självklara roll i det svenska forskningssystemet i olika sammanhang understryks, har formerna för ett formaliserat samarbete inte utvecklats. Exempelvis har Vårdalstiftelsen ställt frågan om man verkligen tillhör det officiella forskningsfinansieringssystemet. Om så är fallet anser stiftelsen att man borde bli kallad till eller vara representerad i något av de organ som regeringen har för forskningsfinansiärer.

Revisorerna välkomnar i detta sammanhang förslaget om ett forskningsforum som i november 1999 presenterats av arbetsgruppen för myndighetsorganisation för forskningsfinansiering.¹⁰⁰ I rapporten föreslås att också externa finansiärer som forskningsstiftelserna vid behov bör kunna samverka och delta i detta forum.

Enligt Riksdagens revisorer bör regeringen ta initiativ till en mer formaliserad samverkan. Stiftelserna utgör ett betydande inslag i den svenska forskningsfinansieringen och det finns frågor som är gemensamma. Som exempel kan nämnas frågor i anslutning till EU:s forskningsprogram. Ett gemensamt forum kan också utgöra en grund för vidare diskussioner om former för samarbete mellan olika finansiärer i syfte att bl.a. minska risken för överlappningar och dubbelarbete.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

.
Bilaga 1

¹⁰⁰ Ds 1999:68 Att finansiera forskning och utveckling

Referenser

- Ds C 1986:5 Statsmakternas granskning av statliga bolag och stiftelser
- Ds 1995:62 Statliga och kommunala stiftelser. Det allmännas fortsatta inflytande över stiftelser som bildats genom politiska beslut
- Ds 1999:68 Att finansiera forskning och utveckling
- Lennart Frii, Förvalta fonder och stiftelser, Norstedts 1987
- Carl Hemström, Bolag, föreningar, stiftelser – en introduktion, Norstedts Juridik AB, 1998
- Henning Isoz, Stiftelselagen, En kommentar, Norstedts Juridik AB, 1997
- Riksdagens revisorers förslag angående tillsyn – innebörd och tillämpning 1994/95:RR9
- Riksrevisionsverket, Stiftelser för statlig verksamhet, revisionsrapport (Dnr 1989:422)
- Riksrevisionsverket, Statlig tillsyn – ett förvaltningspolitiskt styrmedel. RRV 1996:10
- Riksrevisionsverket, PM om Medrevisorsrollen – interna riktlinjer för revisorer från Riksrevisionsverket (RRV) som deltar i gemensam revision av aktiebolag och stiftelser (Dnr 30-95-3337)
- SOU 1994:147 Former för statlig verksamhet. Delbetänkande av Utredningen om verksamheter som är beroende av statligt stöd
- SOU 1996:29 Forskning och pengar. Slutbetänkande av Forskningsfinansieringsutredningen
- SOU 1997:38 Myndighet eller marknad. Statsförvaltningens olika verksamhetsformer. Rapport till Förvaltningspolitiska kommissionen
- SOU 1998:128 Forskningspolitik
- SCB Statistiska meddelanden. Forskning och utveckling inom statliga myndigheter 1997

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.
Bilaga 1**

Stiftelsen för strategisk forskning (SSF)

Bakgrund

Stiftelsen för strategisk forskning (SSF) inrättades den 3 januari 1994 och är störst av forskningsstiftelserna. Stiftelsekapitalet vid bildandet uppgick till 6 miljarder kronor. Hösten 1999 uppskattades marknadsvärdet av kapitalet till 12 miljarder kronor. Stiftelsen fördelade under år 1999 ca 1 miljard kronor.

Stiftelsens verksamhet får på sikt medföra att dess förmögenhet förbrukas.¹ I maj 1998 tog styrelsen beslut om att förbruka stiftelsens kapital till år 2015. I utredningen Forskning 2000 anger utredarna att stiftelsen inte ska förbruka sitt kapital. Nu har man kommit fram till en form av kompromiss. SSF kommer att dra ner på utdelningstakten till ca 650 miljoner kronor per år från år 2005. Med rimliga bedömningar om börsutvecklingen bör kapitalet då räcka till ungefär år 2025.

Styrelsen

Stiftelsens styrelse ska bestå av minst nio och högst tretton ledamöter, vilka utses för en bestämd tid. Regeringen utser och entledigar samtliga ledamöter samt bestämmer vem som ska vara ordförande. Styrelsen utser vice ordförande inom sig. Styrelsen sammanträder på kallelse av ordföranden eller när minst tre ledamöter begär det. Styrelsen är beslutsför när mer än hälften av ledamöterna är närvarande, bland dem ordföranden eller, vid förfall för denne, vice ordföranden.

Arvodena fastställs av styrelsen och uppgår till 80 000 kr för ordförande, 50 000 kr för vice ordförande samt till 40 000 kr för övriga ledamöter.

Stiftelsen har själv tagit initiativ till att informera styrelseledamöterna angående ansvarsförhållanden.

Den ekonomiska förvaltningen

Det stiftelsekapital som överlämnades till stiftelsen vid bildandet är placerat i svenska och utländska värdepapper. Under styrelsen ansvarar ett kapitalutskott med fem ledamöter för den direkta styrningen av förvaltningen. Stiftelsen har dock avstått från att bygga upp en egen kompetens för hanteringen av kapitalet och i stället valt att handla upp kapitalförvaltningstjänster av ett antal professionella kapitalförvaltare.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Underbilaga 1

¹ SSF:s stadgar

Verksamhetens inriktning och omfattning

Stiftelsen har till ändamål att stödja naturvetenskaplig, teknisk och medicinsk forskning. Stiftelsen ska främja utvecklingen av starka forskningsmiljöer av högsta internationella klass med betydelse för utvecklingen av Sveriges framtida konkurrenskraft.

Stiftelsen för strategisk forskning är i dag, bortsett från staten genom Utbildningsdepartementet, den i särklass största enskilda finansiären av svensk naturvetenskaplig, teknisk och medicinsk forskning vid universitet och högs-kolor. Den dominerande delen av den forskning som stiftelsen finansierar sker inom eller i nära anslutning till svenska universitet och högs-kolor.

Forskningsinsatserna kan avse såväl ren grundforskning som tillämpad forskning samt, inte minst, områden däremellan.

Utmärkande för stiftelsens verksamhet ska vara:

- koncentration av insatser så att forskningscenter eller forskningsområden med internationell slagkraft kan etableras,
- projekt och program som innebär gränsöverskridanden mellan discipliner,
- etablering av nätverk eller fastare samverkansformer nationellt och internationellt, bl.a. genom etablerandet av ett internationellt forskarutbytesprogram,
- befordrande av forskarutbildning och forskarrekrutering,
- forskningscentra eller forskningsområden i nära anslutning till universitet och högs-kolor,
- samverkan mellan universitet och högs-kolor å ena sidan och näringslivet å den andra när forskning inom områden som är särskilt intressanta för näringslivet kommer i fråga,
- forskarrörlighet internationellt och mellan universitet/högs-kolor, institut och företag.²

Dessutom ska stiftelsen ta initiativ till och etablera forskning inom områden av betydelse för morgondagens samhälle. Inriktningen av programmen grundlades redan under hösten 1993 genom en kombination av olika aktiviteter som utmynnade i forskningsområdena *biovetenskap*, *informationsvetenskap* och *basteknologier*. Dessa tre ursprungliga områden har modifierats och kompletterats efter hand. Under 1996 delades området basteknologier upp i kemi- och processteknik samt verkstads- och produktionsteknik. 1997 övertog stiftelsen NUTEK:s och NFR:s gemensamma materialkonsortier samt NUTEK:s samarbetsprogram inom mikroelektronikområdet.³

² SSF:s stadgar

³ SOU 1996:29

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.**

Underbilaga 1

Vid beslut om stiftelsens bildande angav riksdagen att, efter en uppbyggnadsperiod, cirka tio procent av ursprungskapitalets värde årligen borde ställas till förfogande för forskning.⁴ För år 1999 uppgick stiftelsens bidrag till ca 1 miljard kronor.

Stiftelsen har främst givit stöd till riktad forskning samt till forskarutbildning. Huvuddelen av denna riktade forskning måste uppfattas som tillämpad även om vissa program har grundforskningskaraktär. Stiftelsen har hittills i enlighet med sin policy framför allt finansierat stora *program* i form av nätverk och forskarskolor. Vid sidan av detta har mindre belopp fördelats som *individuella anslag* och *riktade projektbidrag*. De program som stöds är i huvudsak av två slag: dels s.k. lokala program med forskarskola som huvudkomponent, dels nationella nätverk där två eller fler universitet och högskolor samverkar inom ett forskningsområde. Även nätverken har forskarskola som huvudkomponent.⁵

Forskarprogram

Stiftelsen har i sin år 1996 fastställda policy slagit fast att programmen, för att anslagen ska göra maximal nytta, bör leda till:

1. utveckling av forskningsresultat med många presumtiva användare,
2. utbildning av forskare genom samarbete mellan institutioner, högskolor och industri, samt
3. forskningsprogram som leder till ökad rörlighet mellan svenska och utländska högskoleinstitutioner samt mellan svenska universitet/högskolor och industri.

En ny policy är under utarbetande. Merparten av de stiftelsestödda programmen är förenade med forskarskolor. Stiftelsens forskarskolor är tänkta att komplettera den existerande forskarutbildningen med det övergripande målet att öka tillgången på forskarutbildade i det svenska samhället.

Totalt har till utgången av 1999 drygt 70 strategiska forskningsprogram startats. Under år 1998 beviljades tolv nya program igångsättningsanslag för det första året. Stiftelsens totala åtagande uppgick vid utgången av år 1999 till 4,7 miljarder kronor.

Individuella anslag

I september 1995 introducerade stiftelsen ett antal stödformer riktade dels till forskare i början av karriären (Junior Individual Grants, JIG), dels till äldre, etablerade forskare (Senior Individual Grants, SIG), dels stipendier till hemvändande postdoktorer (HPD). Kandidater till SIG nomineras av fakulteter, forskningsinstitut och andra forskningsorganisationer. De av stiftelsen utsedda beredningsgrupperna har också rätt att nominera kandidater. Inkomna förslag granskas av internationella experter, varefter en grupp bestående av stiftelsens VD och ordförande från berörda beredningsgrupper lägger fram de

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Underbilaga 1

⁴ UbU 1992/93:16

⁵ KVA, IVA granskning av verksamheten 1994–1997

slutliga förslagen till styrelsen. Från och med år 2000 kommer dessa anslag att ersättas av ett nytt program för framtidens forskningsledare.

Riktade projektbidrag

Efter att regeringen uttryckt förväntningar på stiftelsen att kompensera de stora nedskärningarna av de statliga forskningsanslagen år 1997 skapade stiftelsen en ny anslagsform som kom att kallas ”riktade projektbidrag”. Med hjälp av dessa finansieras forskningsprojekt som sannolikt skulle ha fått anslag från forskningsråden under tidigare gällande omständigheter. Förslag på projektbidrag lämnas av de olika forskningsråden och beslut om projektbidrag tas av stiftelsens styrelse efter beredning inom kansliet.⁶

Beredning och bedömning

På stiftelsens kansli arbetar 14 personer. Kansliet bereder medelsansökningar och förslag till forskningsområden inför behandling i stiftelsens beredningsorgan och styrelse, samt följer upp och initierar utvärderingar av verksamheten.

Ansökningar till stiftelsen har tidigare kunnat skickas in under hela året. Från år 1999 inges ansökningar inom delområden vid bestämda tidpunkter för att möjliggöra konkurrensutsättning. Ansökningarna bedöms med samma kriterier och kvalitetskrav som ansökningar hos forskningsråd. Utöver vetenskapliga kriterier bedöms också samhällsnyttan. Avslag meddelas skriftligt med angivande av motiv.

Programförslaget utvärderas av en internationell granskningsgrupp främst med avseende på det vetenskapliga innehållet. Gruppen ombeds även göra en övergripande strategisk bedömning av programmet.

Stiftelsens styrelse beviljar godkända programförslag, efter rekommendationer från beredningsgrupperna, ett igångsättningsanslag för de första 12–18 månaderna. Stiftelsen har fr.o.m. 1999 övergått till att bevilja totalanslag för programmets hela verksamhetstid om normalt fem år.

För att leda programmet utser anslagsmottagaren, i samråd med stiftelsen, en programstyrelse som i sin tur utser en programdirektör med det övergripande vetenskapliga och ekonomiska ansvaret. Programstyrelsens viktigaste uppgift är i programmets första fas när programplan och budget ska upprättas och presenteras för stiftelsens beredningsgrupper. Beredningsgruppen, eventuellt med hjälp av externa experter, granskar programplanen och lämnar sin rekommendation till stiftelsens styrelse som sedan kan besluta om anslagsnivåerna för år två–fem.

Stiftelsen säger att det finns svårigheter att ge en representativ siffra vad gäller programmets beviljandegrad. De stora programmen har vuxit fram efter en process med många steg. Skenbart blir här beviljandegraden mycket hög. Stiftelsens nyare aktiviteter utannonseras på ett annat sätt. Som exempel

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.**

Underbilaga 1

⁶ KVA, IVA granskning 1994–1997

nämner stiftelsen en utannonsering inom materialforskningsområdet sommaren 1999. Stiftelsen mottog 67 ansökningar med ett sammanlagt sökt belopp på över 400 miljoner kronor per år. Stiftelsen beviljade 8 av dessa med ett anslag av 40 miljoner kronor per år.

Hantering av jävsfrågor

Styrelsen har tagit ett formellt beslut om en jävspolicy som i princip bygger på förvaltningslagens bestämmelser. Ledamöter med egna ansökningar får inte delta i diskussioner och beslut om ansökningar, inte heller vid diskussioner eller beslut om ansökningar från egen institution.

Återrapportering och uppföljning

Mottagare av forskningsanslag och individuella anslag ska årligen lämna in en ekonomisk redovisning samt en aktivitetsrapport till stiftelsen. Därutöver gör stiftelsen en kontinuerlig uppföljning av programmen genom att någon från stiftelsens kansli deltar vid programstyrelsernas möten minst en gång per år. Efter tre år görs en halvtidsutvärdering, vars resultat styr programmets fortsatta inriktning eller eventuella avslut. Denna utvärdering görs genom att programstyrelsen avger en rapport till beredningsgruppen, i vissa fall med hjälp av samma internationella granskare som vid utvärdering av programförslaget. Beslut tas i stiftelsens styrelse. Efter fjärde året ska programstyrelsen leverera en rapport till grund för en slutrapport, oavsett om programmet förlängs eller inte.⁷

Stiftelsen förväntar sig att resultatet av programverksamheten publiceras i erkända forskningsskrifter.

Revision

Stiftelsens verksamhet revideras av revisor utsedd av RRV och en auktoriserad revisor från revisionsbolag. Därutöver har stiftelsens styrelse utsett två sakrevisorer, för närvarande en tingsrättslagman och en f.d. universitetsrektor. Dessa genomför stickprovsundersökningar av stiftelsens arbete.

Upphandling

Stiftelsen anger att man är underkastad lagen om offentlig upphandling (LOU). Lagen tillämpas exempelvis vid upphandling av nya kapitalförvaltare.

Utvärdering

I enlighet med stiftelsens stadgar har Kungl. Vetenskapsakademien och Ingenjörsvetenskapsakademien rätt att granska stiftelsens verksamhet. Aka-

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.**

Underbilaga 1

⁷ KVA, IVA granskning 1994–1997

demerna har vid ett samlat tillfälle genomfört en granskning av verksamheten åren 1994–97.

Samverkan

Stiftelsen har ett väl fungerande samarbete med framförallt forskningsråden vid beredningen av många ansökningar. Täta kontakter mellan stiftelsen och råden förekommer. Råden har också – mot ersättning – åtagit sig förvaltningen av stiftelsens s.k. riktade bidrag eftersom de söks via råden och är rådsliga till sin karaktär. Även erfarenheterna från samarbetet med NUTEK är goda. Med NUTEK har stiftelsen en arbetsgrupp som bl.a. ser över samarbetet mellan vissa av stiftelsens program och NUTEK:s s.k. kompetenscenter.

Av akademiernas utvärdering av verksamheten åren 1994-1997 framgår att det finns en betydande överlappning mellan stiftelsens, forskningsrådets och NUTEK:s verksamhet och ansvarsområden. Enligt de ursprungliga tankarna var dock gränslinjerna klarare. Stiftelsen skulle vara ett komplement och en förstärkning med en tydlig inriktning på större program och spetsforskning och med stor vikt lagd vid betydelsen för Sveriges framtida konkurrenskraft. Forskningsråden bygger i högre grad sina beslut på inomvetenskapliga bedömningar och finansierar främst mindre program som helt kommit till på initiativ av enstaka forskare eller forskargrupper. Den kombinerade effekten av nedskärningarna av de statliga forskningsanslagen, tillväxten av stiftelsens kapital och sammansättningen av den nya styrelsen har emellertid förändrat den ursprungliga gränsdragningen och situationen för stiftelsen.⁸

Enligt stiftelsen är det viktigt med en ökad samverkan mellan forskningsfinansiärerna. Denna samverkan bör bedrivas på en hög nivå och institutionaliserat. Regeringen borde ta ett sådant initiativ. Som exempel på ett område där behov av ökat samarbete finns, nämner stiftelsen EU-området. Stiftelsen anger att regeringen i liten utsträckning kontaktat SSF i dessa frågor. Vidare anger stiftelsen att det vore rimligt att även SSF ingår i den samverkansnämnd som i dag finns för att diskutera övergripande frågor och gränsdragningar gentemot andra forskningsaktörer.

Kontakter med departement

Inför nomineringen av den nya styrelsen år 2000 tog departementet vissa kontakter med stiftelsen. Relationen till departementet fungerar väl. Informella kontakter förekommer på såväl politisk nivå som mellan stiftelsens tjänstemän och tjänstemän vid departementet.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Underbilaga 1

⁸ KVA, IVA granskning 1994–1997

Stiftelsen för miljöstrategisk forskning (MISTRA)

Bakgrund

Stiftelsen för miljöstrategisk forskning (MISTRA) bildades den 3 januari 1994 med ett stiftelsekapital på 2,5 miljarder kronor.⁹ Marknadsvärdet på stiftelsens kapital uppgick hösten 1999 till ca 4 miljarder kronor. Stiftelsen fördelade under år 1999 ca 250 miljoner kronor.

Stiftelsen verksamhet får på sikt medföra att stiftelsens förmögenhet förbrukas.¹⁰

Styrelsen

Stiftelsens styrelse ska bestå av minst sju och högst elva ledamöter, vilka utses för en bestämd tid. Regeringen utser och entledigar samtliga ledamöter samt bestämmer vem som ska vara ordförande. För tiden 1997–1999 har stiftelsens styrelse bestått av 11 ledamöter. Arvodena fastställs av styrelsen och uppgår årligen till 1,25 basbelopp för ordförande dvs. 45 500 kr, för vice ordförande till 1,15 basbelopp vilket motsvarar 41 860 kr samt 1 basbelopp, 36 400 kr för övriga ledamöter.

Stiftelsen har själv tagit initiativ till att informera styrelseledamöterna om deras ansvar. När styrelsen tillträdde inbjöds en stiftelseexpert att föreläsa om ansvarsfrågorna.

Den ekonomiska förvaltningen

Enligt stadgarna ansvarar styrelsen för att stiftelsens förmögenhet förvaltas på ett betryggande sätt så att riskerna begränsas och möjligheterna till god avkastning tillvaratas.

I styrelsen finns ingen särskild kompetens angående ekonomisk förvaltning. En kommitté för förmögenhetsförvaltning (sex personer), som utses av MISTRA:s styrelse, följer förvaltarnas arbete och föreslår styrelsen riktlinjer för kapitalförvaltningen.

Verksamhetens ändamål

MISTRA har till uppgift att stödja forskning av strategisk betydelse för en god livsmiljö. Stiftelsen ska främja utvecklingen av starka forskningsmiljöer av högsta internationella klass med betydelse för Sveriges framtida konkurrenskraft. Forskningen ska ha betydelse för lösandet av viktiga miljöproblem och för en miljöanpassad samhällsutveckling. Möjligheterna att uppnå industriella tillämpningar ska tas till vara.

Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap

Underbilaga 1

⁹ Årsrapport 1998, s.25

¹⁰ MISTRA:s stadgar

Med miljöstrategisk forskning avses att forskning ska ske utifrån ett långsiktigt perspektiv och vara inriktad på att lösa viktiga miljöproblem. Omvandlingen av samhället i hållbar riktning kräver förändringar även utanför miljöområdet. Ekonomi och sociala förhållanden är starkt berörda.

Verksamhetens inriktning och omfattning

Enligt stadgarna ska stiftelsens verksamhet byggas upp successivt på grundval av stiftelsens egna, självständiga bedömningar och särskilda karaktär. Forskningsinsatserna kan avse såväl ren grundforskning som tillämpad forskning samt områden däremellan. Koncentration av insatser ska bl.a. göras så att forskningscenter eller forskningsområden med internationell slagkraft kan etableras. Vidare ska satsningar göras på projekt och program som innebär gränsöverskridanden mellan discipliner. Samverkan i form av internationella och nationella nätverk understryks liksom samverkan mellan universitet och högskolor å ena sidan och näringslivet å den andra när forskning inom områden som är särskilt intressanta för näringslivet kommer i fråga.

Den forskning MISTRA stöder ska vara organiserad dels i ett antal breda tvär- och mångvetenskapliga program som bl.a. inrymmer deltagande av näringsliv, myndigheter och andra intressenter, dels i projekt. Stiftelsen har totalt fått in ca 200 programidéer. Av dessa har ca 100 förkastats direkt på grund av bristande relevans eller kvalitet. Stiftelsen har valt att stödja 22 program.

Totalt har MISTRA anslagit drygt 90 miljoner kronor i bidrag till projekt. MISTRA-projekt är inriktade på områden och miljöproblem som inte redan finns med i de långsiktiga och oftast mångdisciplinära MISTRA-programmen. I projektförskott bearbetas nya miljöstrategiska idéer eller ämnesområden som kanske inte är mogna att föras framåt i programform. Projekten kan också vara inriktade på att ta fram ny metodik, nya modeller eller nya analysresultat som är väsentliga för andra projekt.

Eftersom Naturvårdsverket saknade möjligheter att ge stöd till forskning beslöt MISTRA också att under år 1998 göra vissa tillfälliga insatser för att mildra svårigheterna för den forskning, som tidigare fått statlig finansiering. Man beslöt bl.a. att avsätta 33 miljoner kronor för att under år 1998 ge Naturvårdsverket möjlighet att avsluta pågående projekt.

Beredning och bedömning

MISTRA:s kansli består av en verkställande direktör och fyra forskningshandläggare med kompetens inom områdena biologi, kemi, fysik, matematik och ekonomi. Kansliets huvudsakliga uppgift är att bereda förslag till forskningsprogram och att följa dessa samt att bereda de årliga revisionerna av programplaner. Kansliets resurser anses tillräckliga för att hantera de stora forskningsprogrammen. För projekthanteringen har stiftelsen behövt hyra in viss personal. Denna hantering upphör dock eftersom den sista breda ansök-

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.**

Underbilaga 1

ningsomgången genomfördes år 1999. Därtill hörande projektbidrag upphör i och med utgången av år 2001.

Program

Ansökningarna skrivs på engelska. Granskningen av ansökan görs i två steg. Ansökningsprocessen inleds med att en forskare eller forskargrupp inkommer med en kortfattad beskrivning av sitt programförslag, *Initial Program Proposal*. Efter beredning inom kansliet och föredragning inför ordföranden behandlas ansökan av styrelsen. Det finns tre typbeslut för en sådan ansökan: tillstyrkan, avslag eller förslag till samordning med andra sökande. När väl ett förslag till forskningsprogram, *Program Proposal*, föreligger görs detta till föremål för en omfattande vetenskaplig granskning och utvärdering via remissbehandling innan styrelsen fattar sitt avgörande beslut.

Enskilda förslag till MISTRA-program utvärderas dels med avseende på vetenskaplig kvalitet av grupper av internationella experter, dels beträffande relevans och potentiell nytta genom remisser till tänkbara framtida användare av forskningsresultaten. I expertgrupperna har såväl ordförande som ledamöter utsetts genom kanslibeslut.¹¹

Programmen har en egen styrelse som har till uppgift att styra verksamheten. Det operativa ansvaret åvilar en programchef som har till uppgift att kontinuerligt följa respektive program.

Projekt

MISTRA hade under 1998 hjälp i vetenskapliga bedömningar av fyra till stiftelsen knutna kommittéer, vars viktigaste uppgift är att värdera och prioritera ansökningar om projektbidrag. Dessa fyra projektkommittéer täcker varsitt område, inom vilket MISTRA ger projektbidrag. MISTRA har bedömt att den vetenskapliga kvaliteten på ansökningarna om bidrag till forskningsprojekt i genomsnitt har varit god. Vad avser projektens relevans för MISTRA:s ändamål har stiftelsen bedömt ansökningarna som godtagbara.

Hantering av jävsfrågor

MISTRA:s styrelse har fastställt särskilda regler för de fall då jäv ska anses föreligga. Jävsbestämmelserna omfattar såväl styrelsen som beredningsgrupper. Bestämmelserna följer i stort förvaltningslagen. Ett sätt att minska risken för jäv är att ha internationella utvärderingsgrupper.

Av akademiernas granskning av MISTRA för år 1997 angavs dock att tillämpningen av jävsreglerna vid några tillfällen varit oklart redovisad i protokollen.¹²

¹¹ En granskning av verksamheten 1996, s. 10

¹² En granskning av verksamheten 1997, s. 7

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.**

Underbilaga 1

Återrapportering och uppföljning

Stiftelsen ska tillse att den forskning som stiftelsen stödjer utvärderas regelbundet. Forskningen inom programmen följs kontinuerligt av MISTRA:s kansli. Varje program avger en årsrapport utformad för att i första hand informera framtida användare av resultat från programmet. Ekonomin i programmen redovisas till MISTRA dels kvartalsvis vid rekvisition av förskott, dels årligen i en särskild ekonomisk rapport. Programmen ska omprövas inför starten av en andra etapp, vars finansiering kräver nytt beslut av MISTRA.

MISTRA:s återrapporteringskrav för programstöd framgår av standardavtalet. Programstyrelsen ska före den 1 mars varje år inge en rapport med redovisning av igångsatta projekt, arbetsläge och uppnådda resultat under föregående år. Senast tre månader efter det att verksamheten inom ett program upphör, till följd av att avtalet löpt ut, ska programstyrelsen inge en slutrapport till MISTRA.

Efter ca tre till fyra år görs en halvtidsutvärdering av programmen. För utvärderingen svarar den internationella utvärderingsgruppen. Ett villkor för att få fortsätta programmen är att utvärderingen för den första perioden är positiv.

Revision

Enligt MISTRA har revisorn från en revisionsbyrå till uppgift bl.a. att granska om verksamheten håller sig inom ramarna för ändamålet. Dessa revisorer svarar för själva detaljgranskningen. Stiftelsen anser det mer oklart vad den av RRV utsedda revisorn bidrar med.

Upphandling

Stiftelsen följer bestämmelserna i lagen om offentlig upphandling. Upphandlingar genom ett anbudsförfarande görs bl.a. av ekonomihanteringen, tjänster för förvaltningen av kapital och informationsinsatser.

Utvärdering

Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien, Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien och Kungl. Vetenskapsakademien har enligt MISTRA:s stadgar rätt att granska verksamheten. Så har gjorts för samtliga verksamhetsår. Enligt MISTRA har utvärderingarna gjorts av personer med stort intresse och god kunskap på området.

Samverkan

Stiftelserna har regelbundna kontakter på VD-nivå. Vid dessa möten ingår representanter från MISTRA, SSF, KK-stiftelsen, Vårdalstiftelsen samt Framtidens kultur. Gemensamma frågor diskuteras. Exempel på frågor som

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Underbilaga 1

diskuteras är erfarenheter av samarbete med departement, universitet, högskolor, institut och statliga forskningsfinansiärer. Vidare diskuteras förslag till forskningsstöd som berör flera stiftelser och i övrigt frågor om hur projekt och program utvärderas och avrapporteras.

MISTRA samverkar med universitet och högskolor, näringsliv, sektorsorgan som Statens naturvårdsverk och NUTEK samt Rådet för arbetslivsforskning. Samverkan sker i första hand inom ramen för stiftelsens programverksamhet. Stiftelsen tar själv initiativet till sådan samverkan.

MISTRA samverkar också inom miljöforskningsområdet med forskningsråden, bl.a. med Naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR) och Byggforskningsrådet (BFR).

Forskningsrådsnämnden har haft ett uppdrag från regeringen att tillsammans med Naturvårdsverket utreda frågan om behovet av kunskap och forskning om hållbar utveckling och toxikologisk forskning. Naturvårdsverket har också av regeringen fått ett uppdrag att i samverkan med Forskningsrådsnämnden göra en samlad bedömning av miljöforskningen. I dessa arbeten har bl.a. MISTRA deltagit för att diskutera och utveckla gemensamma forskningsprogram inom området.

I kontakter på kanslinivå med andra forskningsfinansiärer utbyts information och planerade och beslutade insatser samordnas. Främst söks en samordning som innebär att varje forskningsfinansiär tar totalansvar för en viss satsning för att undvika betungande administration för forskare och finansiärer. I hälften av MISTRA:s forskningsprogram bidrar andra offentliga forskningsfinansiärer och/eller företag med väsentlig del av finansieringen.

Kontakter med departement

MISTRA anser att de kontakter som förekommer med Regeringskansliet fungerar väl. Dock är kontakterna inte särskilt frekventa. Stiftelsen efterfrågar ett större engagemang och intresse från Regeringskansliets sida. Vidare uttalar stiftelsen önskemål om att regeringen tar initiativ till att bjuda in stiftelsen tillsammans med andra forskningsfinansiärer i syfte att diskutera gemensamma frågor.

Inför tidigare nomineringar av nya styrelseledamöter har stiftelsen inte kontaktats. En ny styrelse utses år 2000. Den avgående styrelseordföranden har lämnat synpunkter till departementet.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
på
dokumentegenskap**

Underbilaga 1

Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling (KK-stiftelsen)

Bakgrund

Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling (KK-stiftelsen) bildades i juni 1994 med ett stiftelsekapital på 3,6 miljarder kronor. Marknadsvärdet på kapitalet uppgick hösten 1999 till ca 7 miljarder kronor. Stiftelsen fattade under år 1999 beslut om att stödja nya projekt med drygt en miljard kronor.

Enligt stiftelsens stadgar får 10 % av tillgångarna användas i samband med omstruktureringen av industriforskningssystemet. 25 % av stiftelsens tillgångar avser finansiering av utbildning på doktors-, licentiat- och magisternivå i enlighet med vad som anges i stadgarna. Denna del av kapitalet får förbrukas under minst tio år. 35 % av stiftelsens tillgångar avser profilforskning vid landets nya universitet och högskolor. Endast avkastningen på det kapital som avsatts för ändamålet får förbrukas. Slutligen avser 30 % av stiftelsens tillgångar främjande av användning av informationsteknik. Denna del av kapitalet får förbrukas under minst fem år. Medlen bör fördelas efter förslag från ett organ för prioritering m.m., som under stiftelsens styrelse är skilt från fondens övriga verksamhet.¹³

Styrelsen

Stiftelsens styrelse ska bestå av minst nio och högst tretton ledamöter, vilka utses för en bestämd tid. Regeringen utser och entledigar samtliga ledamöter samt bestämmer vem som ska vara ordförande. Ordförandens arvode uppgår till 50 000 kr per år. Övriga ledamöter erhåller 5 000 kr per sammanträde. Antalet sammanträden uppgår till cirka sex per år. Stiftelsens kansli informerar styrelseledamöterna om deras ansvar.

Den ekonomiska förvaltningen

För förvaltning av förmögenheten har stiftelsen en egen kapitalförvaltare, som är anställd på stiftelsens kansli. Portföljen består av noterade svenska aktier. När stiftelsens verksamhet startade beslutade styrelsen om ett placeringsreglemente. Det finns ett särskilt kapitalutskott för att diskutera placeringsstrategier m.m. inom ramen för reglementet. Utskottet består av kapitalförvaltaren, styrelseordföranden, vice ordföranden, VD samt extern expertis. Kapitalförvaltaren redovisar också sitt arbete vid varje styrelsesammanträde.

Verksamhetens ändamål

Enligt KK-stiftelsens stadgar har stiftelsen tre ändamål. Dessa är att främja bred användning av IT, att stimulera och finansiera profilerande forskning

Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap

Underbilaga 1

¹³ KK-stiftelsens stadgar 4 §

vid landets mindre och medelstora högskolor samt att stödja kunskaps- och kompetensutbyte mellan å ena sidan näringslivet och å andra sidan universitet, högskolor och forskningsinstitut. Stiftelsens satsningar inom dessa områden är uppdelade på s.k. programområden, som i sin tur är uppdelade i delprogram.

- Stiftelsens satsningar inom IT görs inom delprogrammen utbildning, näringsliv, forskning och utveckling, basteknik och system samt främjande av övrig IT-användning.
- För att öka samverkan och kunskapsutbytet mellan näringsliv, universitet, högskolor och forskningsinstitut är stiftelsen verksam inom programområdena kunskaps- och kompetensutbyte mellan näringsliv, högskola och forskningsinstitut, forskning vid nya högskolor samt omstrukturering av industriforskningsystemet.
- Stiftelsen arbetar med att sprida erfarenheter från sina projekt. Detta görs bl.a. genom programområdet information och attitydpåverkan.

Enligt stiftelsen är verksamheten i första hand inte fokuserad på forskningen i sig utan mer på att hitta nya samarbetsformer inom utbildning och forskning, som exempelvis att bygga forskningsprofiler på högskolor tillsammans med näringslivet.

Beredning och bedömning

På kansliet arbetar ca 20 personer, därutöver finns ca 10 anställda som arbetar med informationsspridning och med utvärdering av projekten. All administration och beredning av projekten ligger inom kansliet. Det gäller även utbetalningar och uppföljning av de över 900 projekten.

Vid avslag lämnas skriftligt besked där motivet för avslaget anges. Kvaliteten på ansökningarna varierar högst betydligt och det går därmed enligt stiftelsen inte att dra några generella slutsatser. Många av de grupper som KK-stiftelsen vänder sig till är dock ovana med ansökningsförfarande, vilket motiverar en fördjupad dialog med anslagssökandena.

Som stöd i beslutsprocessen finns fyra fasta beredningsgrupper utsedda av styrelsen med ledamöter från högskola och näringsliv. Dessa är knutna till programmen för IT-användning, kunskapsöverföring, nya högskolor samt informations- och attitydpåverkan. Projektbeslut som överstiger 2 miljoner kronor bereds inom någon av dessa grupper. Beredningsgrupperna har till uppgift att utgöra ett stöd vid ärendehandläggningen, behandla enskilda ansökningar, följa insatserna samt att bedöma större projekt.

Hantering av jävsfrågor

KK-stiftelsen omfattas inte av förvaltningslagens bestämmelser om jäv. Eftersom stiftelsen uppvisar starka drag av offentligrättslig verksamhet har stiftelsen ändå valt att tillämpa lagens bestämmelser.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Underbilaga 1

Stiftelsens jävsbestämmelser omfattar samtliga medarbetare. Här inkluderas anställda, ledamöter i beredningsgrupper, styrelsens ledamöter samt utomstående experter och konsulter.

Upphandling

Stiftelsen har tidigare genomfört ett antal upphandlingar utan att tillämpa lagen om offentlig upphandling (LOU). Stiftelsen förklarar detta med att man i början av sin verksamhet bedömde att man inte var underkastad lagens bestämmelser. Efter den kritik som riktades mot stiftelsens upphandlingar av konsulter för IT-satsningar i skolan, lät styrelsen revisorerna granska detta. I dag anser man från stiftelsens sida att det är självklart att lagens bestämmelser ska tillämpas. Upphandlingsbestämmelserna och interna riktlinjer för upphandling har förts in i stiftelsens metodhandbok.

Revision

En revisor från en revisionsbyrå svarar för siffergranskningen och den av RRV utsedda revisorn summerar den gångna verksamheten under året inför årsredovisningen. RRV-revisorn intar enligt stiftelsen inte någon särskild roll i förhållande till den roll byrårevisorn har.

Återrapportering och uppföljning

Principerna för hur återrapporteringen till stiftelsen ska göras har utvecklats under åren och framgår nu av avtalen. Varje projekt som beviljas stöd ska avge en verksamhetsrapport samt en rapport över den ekonomiska redovisningen. Stiftelsen genomför också stickvis kontroller av projekten.

För större projekt krävs årlig rapportering samt slutrapport avseende både verksamhet och ekonomi. Kraven på den ekonomiska redovisningen anpassas till projektets storlek och inriktning samt längd. Vid större projekt krävs ofta att den ekonomiska rapporten ska vara granskad av revisorer. Det förekommer förseningar av rapporter. Det finns ännu inte ett utarbetat system för hur stiftelsens kansli på ett enkelt sätt ska kunna se vilka rapporter som inte inkommit i tid. Arbete med detta pågår.

Som motprestation för stöd ställer stiftelsen även krav på motfinansiering i de flesta fall och en plan för informations- och spridningsaktiviteter, som ska godkännas av stiftelsen.

Utvärdering

Enligt KK-stiftelsens stadgar ska stiftelsen tillse att den verksamhet som man bedriver utvärderas regelbundet.

KK-stiftelsen har satt i gång ett utvecklingsarbete inom utbildningsområdet. Syftet var att skapa goda exempel på hur IT-tekniken kan användas i utbild-

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.**

Underbilaga 1

ningssammanhang. På stiftelsens uppdrag utvärderar universitet stiftelsens skolutvecklingsprojekt och läromedelsprogram.

Kungl. Vetenskapsakademien (KVA) och Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) ska ha rätt att granska stiftelsens verksamhet.¹⁴ En granskning har gjorts av verksamheten för åren 1994–juni 1998. Granskningsgruppen studerade om KK-stiftelsens verksamhet ligger inom stadgarnas ramar samt om verksamheten bedrivits effektivt och ändamålsenligt. Gruppen har i första hand kommenterat stiftelsens kommunbaserade skolprojekt IT i skolan, som är stiftelsens hittills största satsning.

Studieförbundet Näringsliv och Samhälle (SNS) utvärderar redan från inledningen stiftelsens kunskapsutbytesprogram för att integrera erfarenheterna i stiftelsens löpande verksamhet och fortsatta uppbyggnad av verksamheten.

För år 2000 planerar stiftelsen utvärderingsinsatser inom områdena IT och funktionshinder, kultursatsningen, högskoleområdet samt IT inom hälso- och sjukvård. En utvärderingspolicy är under utarbetande.

Samverkan

Stiftelsen samarbetar i större gemensamma program med NUTEK och Landstingsförbundet. Ett nära samarbete bedrivs även med Skolverket och regeringens delegation för IT i skolan när det gäller erfarenhetsspridning från skolsatsningen. Samråd sker med näringslivsorganisationer inför större satsningar. Gemensamma projekt finansieras och löpande samråd förekommer även med övriga löntagarfondsstiftelser. Stiftelsens erfarenheter av samarbetet med myndigheter, organisationer och stiftelser är mycket gott. Man anser att det leder till effektivare medelsanvändning och till ett bra erfarenhetsutbyte.

Kontakter med departement

Informella kontakter med departementet förekommer bl.a. i samband med större satsningar på mindre och medelstora högskolor, insatser för industriforskningsinstitut och IT i skolan. Stiftelsen är tillsammans med staten genom Näringsdepartementet delägare i ett gemensamt holdingbolag (IRECO AB) för statens ägande i industriforskningsinstitutet.

Kontakterna med departementen har stärkts sedan stiftelsens tillkomst. I dag inbjuds stiftelsen bl.a. som remissinstans. Någon återkoppling från departementet angående årsredovisningarna förekommer inte.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Underbilaga 1

¹⁴ stadgar 19 §

Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning (STINT)

Bakgrund

Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning (STINT) inrättades den 23 juni 1994. Den tilldelades ett kapital på 1 057 miljoner kronor. Marknadsvärdet på stiftelsens kapital uppgick hösten 1999 till ca 1,6 miljarder kronor. Stiftelsen fördelade under år 1999 ca 165 miljoner kronor.

Stiftelsen kan arbeta med avkastning på kapital och successiv avveckling av kapitalet, dock inte under kortare tid än tio år. Stiftelsens styrelse beslutade år 1997 att man ska bedriva verksamheten så att kapitalet ej förbrukas.

Styrelsen

Stiftelsens styrelse ska bestå av minst sju och högst elva ledamöter, vilka utses för en bestämd tid. Regeringen utser och entledigar samtliga ledamöter samt bestämmer vem som ska vara ordförande. Under perioden 1997–1999 har stiftelsens styrelse bestått av sju ledamöter. Arvodena fastställs av styrelsen och uppgår årligen till 40 000 kr för ordförande, 30 000 kr för vice ordförande och 20 000 kr för övriga ledamöter. För styrelseledamöter med ytterligare uppdrag inom stiftelsen utgår årligen 10 000 kr per uppdrag.

Stiftelsen har tagit initiativ till att informera styrelsen om deras personliga ansvar, bl.a. om ansvarsfrågorna.

Den ekonomiska förvaltningen

Styrelsen ansvarar, enligt stadgarna, för att stiftelsens förmögenhet förvaltas på betryggande sätt så att riskerna begränsas och möjligheterna till god avkastning tillvaratas. En placeringsdelegation, som utses av STINT:s styrelse, bereder och beslutar i kapitalförvaltningsärenden. Ingen professionell kompetens finns i själva styrelsen.

Verksamhetens inriktning och omfattning

STINT har till ändamål att främja internationalisering av svensk högre utbildning och forskning. Enligt stadgarna ska stiftelsens verksamhet byggas upp successivt och inriktas på

- finansiering av svenska och utländska postdoktorers vistelser vid utländska respektive svenska universitet och högskolor
- stipendier till unga akademiker från länder i dynamisk utveckling för studier i Sverige samt främjande av utbildningsmöjligheter för dessa vid svenska lärosäten

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Underbilaga 1

- tilläggsfinansiering, övergångsvis och vid behov, av Sveriges deltagande i EU:s fjärde ramprogram för forskning.¹⁵

Baserat på dessa riktlinjer bidrar stiftelsen till verksamhet inom ett antal olika programområden. STINT:s program för stipendier till svenska postdoktorer (*postdoktorala stipendier*) riktar sig till yngre forskare. Programmet är öppet för forskare från alla vetenskapsområden. Sedan 1995 har stiftelsen beviljat sammanlagt 298 stipendier för yngre forskare till ett belopp av ca 112 miljoner kronor.

Stiftelsens program för gästforskare (*STINT Visiting Scientists/Scholars*) syftar till att knyta utländska forskare till svenska miljöer under längre perioder, sex till tolv månader. Stiftelsen har hittills givit bidrag till sammanlagt 111 gästforskare till ett belopp av ca 37 miljoner kronor. Stiftelsen kommer fr.o.m. 1999 att utöka gästforskarprogrammet med ca 50 %.

Stiftelsen bidrar också med medel för att ge möjlighet för svenska forskargrupper och individer att samarbeta med utländska institutioner (*STINT Fellowships Programme*). Programmet är öppet för alla vetenskapsområden och för samarbete med institutioner i länder utanför Europeiska unionen. Projekten finansieras av stiftelsen under upp till fyra år. För närvarande finansierar stiftelsen 69 projekt till en kostnad av ca 83 miljoner kronor.

STINT ger också stipendier för postgraduate-studenter från länder i dynamisk utveckling (*STINT Scholarships*). Scholarships ges till studenter från vissa länder i Stilla havet, Latinamerika samt Sydafrika. Stiftelsen har hittills beviljat 240 stipendier.

STINT Programme for Teaching Excellence syftar till att ge möjlighet för svenska universitets- och högskolelärare att få erfarenhet av undervisning och utbildning vid utländska lärosäten. I samma syften kan medel sökas för att knyta utländska lärare till svenska institutioner. Sedan programmet inleddes år 1998 har 78 bidrag beviljats till en kostnad av ca 5,5 miljoner kronor.

STINT medverkar enligt stadgarna också i finansieringen av det svenska deltagandet i *EU:s fjärde ramprogram* genom att ge bidrag till den motfinansiering som forskningsprojekten förutsätter. Sammanlagt har stiftelsen avsatt ca 310 miljoner kronor till programmet.

I slutet av 1998 fattades beslut om EU:s femte ramprogram för forskning. Stiftelsen kommer att ge bidrag för medfinansiering endast till universitet och högskolor samt forskningsinstitut. 72 miljoner kronor har avsatts för detta ändamål.

Beredning och bedömning

STINT har sex anställda. Kansliets uppgift är att utarbeta förslag till program, hantera ansökningar inom olika program, ge stöd till beredningsgrup-

Fel! Okänt namn på dokumentegenskap .Fel! Okänt namn på dokumentegenskap .Fel! Okänt namn på dokumentegenskap .

Underbilaga 1

¹⁵ STINT:s stadgar 3 §

per, administrera beviljade bidrag och stipendier, hålla kontakt med andra forskningsfinansiärer m.m.

Sedan verksamhetsåret 1997 har STINT övertagit ansvaret och finansieringen av de program för postdoktorala stipendier som forskningsråden tidigare haft. Inom stipendieprogrammet finns ett nära samarbete mellan stiftelsen och forskningsråden. Råden granskar inkomna ansökningar och förslag till beslut utarbetas av en gemensam beredningsgrupp bestående av forskningsrådets huvudsekreterare. STINT:s VD är ordförande i beredningsgruppen.

Ansökningar till *STINT Visiting Scientists/Scholars* och *STINT Fellowships Programme* granskas av sakkunniga föreslagna av forskningsråden. Förslag till beslut utarbetas av särskilda beredningsgrupper. För *STINT Scholarships* gäller att studenterna ska ha avlagt grundexamen och antagits till utbildning på masternivå vid något av de utbildningsprogram som stiftelsen godkänner. Utbildningsanordnarna disponerar stipendierna och väljer ut stipendiaterna. När det gäller *STINT Programme for Teaching Excellence* bedöms ansökningarna av stiftelsens kansli och en styrelseledamot.

Beslut om ansökan meddelas den sökande skriftligt. I skrivelsen anges inte motivet till avslag men kan erhållas på begäran. Kvaliteten på ansökningarna bedöms av stiftelsen i flertalet fall vara mycket god.

Från år 2000 kommer stiftelsen att arbeta med en egen beredningsorganisation och därmed inte använda forskningsrådets olika granskningsgrupper. Fyra beredningsgrupper för kulturvetenskap, medicin, naturvetenskap och teknik kommer att bedöma ansökningarna om postdoktorala stipendier, gästforskarbidrag och bidrag till forskningssamarbete (Fellowships Programme). Avsikten är att på detta sätt få ökade möjligheter till dialog mellan styrelse och beredningsorgan och större genomslag av styrelsens prioriteringar.

Hantering av jävsfrågor

STINT:s styrelse har fastställt särskilda regler för de fall då jäv ska anses föreligga. Jävsbestämmelserna omfattar såväl styrelseledamot som extern ledamot i stiftelsens arbetsgrupper eller motsvarande.

Återrapportering och uppföljning

Stiftelsen ska tillse att den verksamhet som stiftelsen stödjer utvärderas regelbundet. Anslagsmottagare ska avge en årsrapport där man beskriver vad man gjort, spenderat pengarna på, publikationer etc. Efter genomförd verksamhet ska också en ekonomisk rapport och en slutrapport presenteras.

I kontakt mellan STINT och bidragsmottagaren eller stipendiaten regleras hur vetenskaplig och ekonomisk rapportering ska lämnas. De formella kraven på den ekonomiska redovisningen är att den ska ge en rättvisande och överskådlig bild av vilka olika kostnadsslag som belastat STINT:s bidrag. Om, vilket ännu ej varit fallet, ett bidrag ej avrapporteras enligt avtal kommer eventuell ansökan om nytt bidrag ej att beviljas.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Underbilaga 1

Revision

Stiftelsens verksamhet revideras av en revisor från en revisionsbyrå, en revisor utsedd av RRV och en sakrevisor utsedd av styrelsen på förslag från IVA och KVA. Enligt STINT kontrollerar revisorn från revisionsbyrån bokföringen. Den av RRV utsedda revisorn ägnar sig åt förvaltningsrevision medan sakrevisorn granskar formen för verksamheten t.ex. beredning av ärenden. Enligt STINT kompletterar revisorerna varandra i sitt arbete.

Upphandling

Stiftelsen följer bestämmelserna i lagen om offentlig upphandling. STINT uppger däremot att det i begynnelsen rådde oklarheter om man lydde under lagen eller inte. Man säger emellertid att man redan upphandlade flera tjänster innan det blev helt tydligt vad som gällde, t.ex. kapitalförvaltning och resebyråttjänster.

Utvärdering

Kungl. Vetenskapsakademien (KVA) har enligt STINT:s stadgar rätt att granska stiftelsens verksamhet. KVA har under hand aviserat att man överväger en mer regelrätt utvärdering av STINT:s verksamhet.

Samverkan

Av stadgarna framgår att stiftelsen ska samverka särskilt med Svenska institutet men även med forskningsråd, akademier och övriga organ med likartade uppgifter. STINT påpekar att stiftelsen inte är någon renodlad forskningsstiftelse men att man haft ett nära samarbete med en rad FoU-myndigheter vad gäller medfinansiering av svenskt deltagande i EU:s ramprogram.

I strävan att internationalisera kulturvetenskaperna har stiftelsen inlett ett samarbete med Riksbankens Jubileumsfond. STINT anser att detta samarbete fungerar väl.

Kontakter med departement

Enligt STINT dominerades kontakterna med departementet under stiftelsens första år av den politiska strid som pågick om forskningsstiftelserna. Under denna tid var kontakterna ansträngda och sporadiska. För närvarande fungerar kontakterna på det hela taget väl. Såväl ordförande som VD har kontakt med tjänstemän och den politiska ledningen. STINT anser att båda parter torde vara betjänta av en kontinuerlig dialog för att hålla varandra informerade om verksamheter och planerade insatser eller förändringar.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Underbilaga 1

Stiftelsen för vård- och allergiforskning (Vårdalstiftelsen)

Bakgrund

Stiftelsen för vård och allergiforskning (Vårdalstiftelsen) bildades 1994 efter beslut av regering och riksdag. Stiftelsen erhöll vid inrättandet ett kapital uppgående till 529 miljoner kronor.¹⁶ Marknadsvärdet på stiftelsens kapital uppgick hösten 1999 till ca 780 miljoner kronor. Stiftelsen fördelade under år 1999 ca 75 miljoner kronor.

Stiftelsen kan arbeta med såväl avkastning på kapital som avveckling av detta, dock under en period av minst tio år. Under 1998 beslutade styrelsen att stiftelsen under minst en tjugofemårsperiod ska arbeta med uppbyggnad av en struktur för vård- och omsorgsforskning. Stiftelsens stadgar anger tio år som minimitid för dess existens.

Styrelsen

Stiftelsens angelägenheter handhas av en styrelse med minst sju och högst elva ledamöter, vilka utses för en bestämd tid. Regeringen utser och entledigar samtliga ledamöter samt bestämmer vem som ska vara ordförande. Nuvarande styrelse består av nio ledamöter. Arvodena fastställs av styrelsen och uppgår årligen till 2 basbelopp för ordförande, dvs. 72 400 kr, 1,5 basbelopp för vice ordförande samt 1 basbelopp, 36 400 kr, för övriga ledamöter.

Stiftelsen har själv tagit initiativ till att informera styrelseledamöterna om deras ansvar. Stiftelsens VD informerar nya styrelseledamöter om deras personliga ansvar med biträde av jurist vid behov.

Den ekonomiska förvaltningen

Enligt stadgarna ansvarar styrelsen för att stiftelsens förmögenhet förvaltas på ett betryggande sätt så att riskerna begränsas och möjligheterna till god avkastning tillvaratas.

En finanskommitté, som utses av styrelsen, följer noga förvaltarnas arbete. Ingen professionell ekonomisk kompetens finns bland styrelsens ledamöter. Av denna anledning har styrelsen till finanskommittén knutit två bankmän med gedigna erfarenheter av ekonomisk förvaltning.

Verksamhetens inriktning och omfattning

Stiftelsen har till ändamål att främja forskning och forskarutbildning på vårdområdet samt forskning och forskarutbildning med inriktning på allergier och annan överkänslighet. Stiftelsens verksamhet ska byggas upp suc-

Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap

Underbilaga 1

¹⁶ Årsredovisning 1998 (ÅR), s. 5

cessivt på grundval av stiftelsens egna, självständiga bedömningar. Utmärkande för stiftelsens verksamhet ska vara:

- koncentration av insatser så att forskargrupper med hög kvalitet främjas
- befordrande av projekt och program som innebär gränsöverskridanden mellan discipliner
- befordrande av forskarutbildning och forskarrekrutering
- samverkan och samfinansiering med övriga organ som ger stöd till forskning och forskarutbildning inom stiftelsens verksamhetsområde.

Den dominerande delen av Vårdalstiftelsens forskningsstödjande verksamhet går till projektstöd inom vård- och allergiområdet. Antalet ansökningar uppgår till ca 1 000/år.

Beviljandegraden för ansökningar inom vårdforskning är ca 25 %, medan beviljandegraden inom allergiforskning är ca 50 %. Antalet ansökningar till teman inom vårdområdet har varit fyra gånger fler än till allergiområdet. Totalt har ca 211 miljoner kronor delats ut i projektstöd till vårdforskning och ca 114 miljoner kronor till allergiforskning.

Under 1998 kompletterades stiftelsens forskningsrådslika projektstöd med nya former av stöd till vård- respektive allergiområdet. De viktigaste besluten rör stödet till ett nytt *allergicentrum* vid Karolinska Institutet samt stöd till nya *forskartjänster* inom vissa ämnen inom vårdområdet vid olika universitet.

Beredning och bedömning

Stiftelsens kansli har 6 anställda. Kansliet svarar bl.a. för strategisk planering av forskningstema. Därutöver ingår all administration i samband med granskningsarbetet som ombesörjs av externa granskare i ett antal olika grupper. Utvärderingsarbetet av stiftelsens verksamhet planeras och administreras av kansliet.

Ansökningarna fördelas på en eller flera av stiftelsens vetenskapliga granskningsgrupper (VG-grupper) som består av sju till åtta externa granskare nominerade av universitet, högskolor, forskningsråd m.fl. Värdering av en ansökan sker med avseende på frågeställning, metodik, kompetens och relevans för utlysta teman. För fortsättningsanslag görs även en värdering av den vetenskapliga rapporten. En särskild samordningsgrupp har till uppgift att väga samman VG-gruppernas förslag och bedöma projektens samhällsrelevans. Samordningsgruppen ska dessutom svara för planering, utveckling och uppföljning av program, teman m.m. på styrelsens uppdrag. Styrelsen beslutar därefter om godkännande eller avslag.

Samtliga sökanden erhåller efter beslutet ett skriftligt utlåtande innehållande en kortfattad bedömning av ansökan. Vid den första ansökningsomgången inom Vårdprogrammet 1996 hade ett relativt stort antal ansökningar inte en tillfredsställande kvalitet. I syfte att höja kvaliteten har stiftelsen anordnat ett tiotal kurser i "Att skriva en forskningsansökan". Ansökningarna har förbättrats och är nu över lag av god kvalitet.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Underbilaga 1

Hantering av jävsfrågor

Stiftelsens styrelse har från verksamhetsstarten fastställt särskilda regler för de fall då jäv ska anses föreligga. Bestämmelserna bygger på förvaltningslagens principer och omfattar såväl styrelsen som beredningsgrupper. Stiftelsens jävsregler finns som en bilaga till verksamhetsberättelsen.

Återrapportering och uppföljning

Den forskning som stöds med medel från Vårdalstiftelsen ska, enligt stadgarna, följas upp och utvärderas. Vårdalstiftelsen upprättar ett kontrakt där det framgår att anslagsmottagaren ska inkomma till stiftelsen med vetenskaplig slutrapportering för projektanslag inom ett år efter anslagsperiodens slut. Rapporten ska omfatta såväl vetenskaplig som ekonomisk redovisning. Ekonomisk redovisning genomförs av ekonomienheterna vid universitetsförvaltningarna i samarbete med huvudmannen för projektet. Universitet och högskolor tar ut minst 28 % av forskningsanslagen för förvaltningsavgifter m.m. och får därmed enligt stiftelsen anses ha det övergripande formella ansvaret för att redovisning görs på ett riktigt sätt.

Stiftelsen gör även besök hos ett antal större forskningsprojekt som erhållit stöd på minst 200 000 kr/år under minst två år.

Revision

Stiftelsens revision bestod fram till år 1999 av en auktoriserad revisor med en suppleant, en av RRV utsedd revisor med suppleant samt två revisorer från Svenska Läkaresällskapet. Enligt Vårdalstiftelsen är den auktoriserade revisorns uppgift att svara för planeringen av revisorernas arbete. I en revisionsgrupp bestäms för varje år arbetsfördelningen revisorerna emellan. Revisorn från Svenska Läkaresällskapet gör en ändamålsgranskning och en vetenskaplig granskning och tittar på anslag, stadgar etc. Den av RRV utsedda revisorn har systematiskt granskat olika områden som t.ex. bokföring och arvoden. Från och med år 1999 har RRV avstått från att utse revisor i stiftelsen. Från stiftelsens sida anser man att RRV-revisorn varit till stor nytta även om kostnaderna varit höga.

Upphandling

Stiftelsen är medveten om att man är underkastad lagen om offentlig upphandling. Stiftelsen uppger att det fr.o.m. den 1 januari 1998 då offentlighetsprincipen omfattade även de löntagarfonsdbildade stiftelserna blev tydligare att man är underkastad lagen. Stiftelsen påtalar emellertid att man upphandlade redan innan.

Utvärdering

Enligt stadgarna har Kungl. Vetenskapsakademien (KVA) rätt att granska stiftelsens verksamhet. KVA granskade under 1997 Vårdalstiftelsens verk-

Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap

Underbilaga 1

samhet med avseende på ändamål och verksamhet. KVA konstaterade i sin utredning att beviljandet av anslagsmedel strukturerats och genomförts på ett föredömligt sätt med utgångspunkt från de i stadgarna föreskrivna reglerna samt med hänsyn till jävsregler och etisk bedömning.¹⁷

Samverkan

Stiftelsen uppger att man har informella träffar med forskningsstiftelserna då man diskuterar olika praktiska frågor. Tillsammans med KK-stiftelsen har man också ett samarbete där man samfinansierar nio projekt inom IT. Stiftelsen anser att ett deltagande i samarbetsnämnden inte känns relevant och intressant, då man inom nämnden mest fördelar ansökningar sig emellan.

Samverkan sker även med andra forskningsfinansiärer t.ex. Medicinska forskningsrådet (MFR) och Cancerfonden. Tillsammans med MFR har man bl.a. anordnat konferenser och mässor och gett ut rapporter. Samarbetet med myndigheterna har varit relativt intensivt särskilt med Folkhälsoinstitutet.

Förutom samverkan med andra forskningsfinansiärer har stiftelsen andra organ som anknyter till Vårdalstiftelsens verksamhetsområde. Som exempel kan nämnas universitet och högskolor, vårdens huvudmän och Kommun- och Landstingsförbunden. Erfarenheterna av samarbetet med forskningsråd är goda. Stiftelsen påpekar att det är en process att utveckla samverkan på områden som hittills omgärdats av ämnesmässigt tänkande och också relativt uttalade revirgränser. Flera viktiga och otraditionella initiativ till samarbete har dock tagits till gemensamma områden som är gränsöverskridande och kompletterande.

Kontakter med departement

Först under senare år har gynnsamma och konstruktiva kontakter förevarit med departementen. Under år 1999 har handläggare från Social- och Utbildningsdepartementen besökt stiftelsen för att närmare informera sig om verksamheten.

På statssekreterarnivån fungerar kontakterna bra och man träffas för regelbundna diskussioner om framtida verksamhet, oftast på stiftelsens initiativ. Enligt Vårdalstiftelsen kvarstår frågan om man verkligen tillhör det officiella forskningsfinansieringssystemet. Om så är fallet anser stiftelsen att man borde bli kallad till eller vara representerad i något av de organ som regeringen har för forskningsfinansiärer.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.**

Underbilaga 1

¹⁷ Papper om Jäv och utvärdering, s. 48 f.

Stiftelsen för forskning inom områden med anknytning till Östersjöregionen och Östeuropa (Östersjöstiftelsen)

Bakgrund

Stiftelsen för forskning inom områden med anknytning till Östersjöregionen och Östeuropa (Östersjöstiftelsen) inrättades av regeringen den 23 juni 1994. Stiftelsen erhöll ett kapital på 1,3 miljarder kronor. Marknadsvärdet på stiftelsens kapital uppgick hösten 1999 till ca 2,9 miljarder kronor. Stiftelsen fördelade under år 1999 ca 54 miljoner kronor.

Enligt stiftelsens stadgar får kapitalet ej förbrukas. Stiftelsen får bara dela ut den direkta avkastningen och inte ta av kapitaltillväxten.

Styrelsen

Stiftelsens angelägenheter handhas av en styrelse med minst fem och högst nio ledamöter, vilka utses för en bestämd tid. Regeringen utser och entledigar samtliga ledamöter samt bestämmer vem som skall vara ordförande. Under 1998 har styrelsen bestått av åtta ledamöter. Arvodena fastställs av styrelsen och uppgår årligen till 20 000 kr för ordförande och till 10 000 kr för övriga ledamöter. För samtliga ledamöter utgår också ett sammanträdesarvode på 3 000 kr per sammanträde.

Den ekonomiska förvaltningen

Styrelsen ansvarar, enligt stadgarna, för att stiftelsens förmögenhet förvaltas på ett betryggande sätt så att riskerna begränsas och möjligheterna till god avkastning tillvaratas. Någon professionell kompetens rörande kapitalförvaltning besitter inte stiftelsen, utan man tar råd av experter vid behov.

Verksamhetens ändamål

Stiftelsen, vars benämning ska vara stiftelsen för forskning inom områden med anknytning till Östersjöregionen och Östeuropa, har till ändamål att stödja forskning och utbildning med denna inriktning vid en ny struktur för högre utbildning i södra Stockholmsregionen. Genom senare beslut av riksdagen har destinatären preciserats till Södertörns högskola som formellt inrättades från den 1 januari 1997 men som i praktiken inledde sin verksamhet läsåret 1996/97.

Verksamhetens inriktning och omfattning

Stiftelsens styrelse har tolkat sin ändamålsparagraf så att den verksamhet den kan stödja måste ha en personell eller organisatorisk anknytning till Södertörns högskola. Styrelsen har ansett att den inte kan stödja verksamhet som

Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap

Underbilaga 1

bedrivs på annan ort om inte denna verksamhet ingår i ett projekt som bedrivs vid Södertörns högskola.

Den verksamhet stiftelsen anslagit medel för omfattar dels ett antal större forskningsprojekt, dels stöd till enskilda lärares forskning eller kompetensutveckling.

Bland större forskningsprojekt som har stöd från stiftelsen kan nämnas studier av olika förändringsprocesser och utvecklingen av ekonomiska, politiska och sociala institutioner i regionen efter Sovjetunionens upplösning. Vidare stöder stiftelsen projekt om kontakt och samarbete över nationsgränserna, bl.a. på det säkerhetspolitiska området.

För åren 1997–1999 har 154 miljoner kronor fördelats till forskningsprojekt. För år 2000 kommer 85 miljoner kronor att anslås.

Förutom direkta utgifter för forskning ger Östersjöstiftelsen även bidrag till forskarutbildning och akademisk infrastruktur vid Södertörns högskola. Akademisk infrastruktur har gällt uppbyggnad av bibliotek samt bidrag till byggande av aula. Till infrastruktur och byggande har ca 60 miljoner kronor anslagits. Ytterligare 40 miljoner kronor har beslutats för bibliotek. Forskarutbildningsverksamheten beräknas komma i gång under hösten 2000 (9 miljoner kronor).

Beredning och bedömning

Östersjöstiftelsen har inga anställda. Styrelsen har valt att arbeta genom Södertörns högskola på så sätt att högskolan till stiftelsen lämnar in en samlad ansökan om forskningsstöd med redovisning av planerade projekt. Stiftelsens styrelse prövar föreslagna projekt från relevanssynpunkt, dvs. om inriktning och uppläggning överensstämmer med stiftelsens ändamål och beviljar sedan klumpanslag till högskolan som fördelar medlen på de olika projekten. Högskolans ledning gör den kvalitativa bedömningen, bl.a. genom att anlita externa sakkunniga. Denna uppläggning sammanhänger med att stiftelsens forskningsstöd utnyttjas av högskolan som underlag för lärartjänster och alltså i praktiken fungerar som del av ett reguljärt fakultetsanslag.

Beviljandegraden är hög, nästan alla som söker får stöd. Stiftelsen anslår oftast ett lägre totalbelopp än vad högskolan söker, men överlåter till högskolan att fördela det reducerade beloppet på de olika projekten och övriga ändamål man sökt stöd för. Avslag motiveras till högskolan som har kontakten med de enskilda mottagarna.

Hantering av jävsfrågor

Östersjöstiftelsen har inte fastställt särskilda jävsregler. Jävsfrågan har inte heller diskuterats av styrelsen men ses som en självklarhet.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.**

Underbilaga 1

Återrapportering och uppföljning

Enligt stadgarna ska stiftelsen tillse att den verksamhet som stiftelsen stöder utvärderas regelbundet.

Östersjöstiftelsen uppger att man har en passiv hållning när det gäller krav på återrapportering i den meningen att någon direkt kommunikation mellan stiftelsen och de enskilda projekten som får stöd inte förekommer. Detta är ett medvetet ställningstagande – man kommunicerar med högskolans ledning rörande helheten.

Revision

Stiftelsens verksamhet revideras av en, av styrelsen utsedd, auktoriserad revisor och ytterligare en revisor. Den auktoriserade revisorn som har huvudansvaret granskar den löpande bokföringen. Verksamhetsrevisorn kontrollerar att stiftelsen agerar inom ändamål och om projekten som man stöder har hög kvalitet. RRV har rätt att utse revisor för att granska verksamheten, men har under år 1999 avstått.

Upphandling

Stiftelsen följer bestämmelserna i lagen om offentlig upphandling. Upphandling har gjorts av revisorstjänster, kapitalförvaltning samt utvärdering av kapitalförvaltningen.

Utvärdering

Enligt stiftelsens stadgar har Kungl. Vetenskapsakademien (KVA) rätt att granska stiftelsens verksamhet. KVA har ännu inte gjort någon granskning av stiftelsens verksamhet.

Samverkan

Samarbetet med andra forskningsfinansiärer är litet och mycket sporadiskt.

Kontakter med departement

Stiftelsen uppger att man inte har några närmare kontakter med Utbildningsdepartementet. Kontakter som förekommit har rört några remissyttranden. Vidare har departementet inhämtat vissa sakupplysningar inför nomineringarna av ny styrelse. Någon återkoppling från departementet på den årsredovisning som överlämnas till regeringen görs inte.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Underbilaga 1

Stiftelsen för Internationella institutet för industriell miljöekonomi vid Lunds universitet

Bakgrund

Stiftelsen för Internationella institutet för industriell miljöekonomi vid Lunds Universitet inrättades den 1 augusti 1994. Den tilldelades då ett kapital på 208 miljoner kronor. Marknadsvärdet hösten 1999 uppgick till ca 260 miljoner kronor. Stiftelsens verksamhet får på sikt medföra att stiftelsens förmögenhet förbrukas. För år 1999 motsvarade stiftelsens utdelning ca 30 miljoner kronor.

Styrelsen

Stiftelsens styrelse ska bestå av minst fem och högst sju ledamöter, vilka utses för en bestämd tid. Regeringen utser och entledigar samtliga ledamöter samt bestämmer vem som ska vara ordförande. Den nuvarande styrelsen består av fem ledamöter som sammanträder två till tre gånger per år. Arvodet till ordförande uppgår till 20 000 kr/år. Övriga ledamöter har vardera ett arvode på 10 000 kr/år. Stiftelsen besitter ett brett miljökunskande. Däremot anser stiftelsen att den ekonomiska kompetensen skulle behöva förstärkas med tanke på att man uppfattar sin huvudsakliga uppgift vara att förvalta stiftelsens kapital.

Den ekonomiska förvaltningen

Vid 1998 års början utgjordes de finansiella placeringarna av en indexobligation och en portfölj innehållande aktier och obligationer. Indexobligationen hade den 1 januari 1998 värdet 71,4 miljoner kronor. Aktierna och obligationerna i portföljen som förvaltas av Alfred Berg Kapitalförvaltning AB hade värdet 123,4 respektive 62,4 miljoner kronor. Totala värdet av de finansiella placeringarna var den 1 januari 1998 således 257,2 miljoner kronor. Dessa tjänster har upphandlats genom en anbudsupphandling.

Verksamhetens syfte och ändamål

Stiftelsen har till uppgift att stödja internationellt inriktad forskning och utbildning vid Internationella institutet för industriell miljöekonomi vid Lunds universitet.

Verksamhetens inriktning och omfattning

Stiftelsen har inget eget kansli. MISTRA svarar, genom ett avtal, för stiftelsens administrativa uppgifter. År 1998 var kostnaden för dessa uppgifter 312 500 kr.

Stiftelsen ska bidra till finansiering av forskning och utbildning vid institutet och se till att verksamheten är internationellt inriktad och av högsta kvalitet

Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap

Underbilaga 1

samt främjar en hållbar utveckling. Stiftelsen ska även eftersträva samfinansiering med internationella intressen och svenskt näringsliv. Stiftelsens styrelse har i huvudsak inriktat verksamheten mot frågor om placering av stiftelsens kapital och frågor om kvaliteten i institutets verksamhet. Samarbete mellan stiftelsens och Institutets styrelser har också utvecklats, med inriktning mot Institutets långsiktiga verksamhet. Frågan om samfinansiering har hittills fått stå tillbaka.

Enligt förordning (SFS 1994:1173) är *institutets* uppgift "att bedriva forskning och utbildning inom miljöområdet, särskilt inom området industriell miljöekonomi". Institutets styrelse ska fastställa dels allmänna riktlinjer för *institutets* verksamhet, dels budgeten för verksamheten samt ansvara för institutets ekonomi.

Företrädare för institutet uttrycker ett behov av ett närmare samarbete mellan institutet och stiftelsen och påtalar svårigheter med att ha två styrelser som påverkar verksamhetens inriktning.

Stiftelsen finansierar ca 75 % av institutets verksamhet. De återstående 25 % består av extern finansiering, t.ex. EU-anslag och anslag från internationella organisationer.

Stiftelsens stöd till institutet under åren 1996 och 1997 var 17,5 respektive 21,5 miljoner kronor. För år 1998 anslog stiftelsen 31,5 miljoner kronor till institutet.

Beredning och bedömning

Stiftelsen har inga anställda. Ansvarsfördelningen mellan stiftelsen och styrelsen för institutet enligt stadgar respektive förordning har tolkats så att det är Institutets uppgift att arbeta fram verksamhetsplaner och budgetar samt att genomföra verksamheten. Stiftelsen kontrollerar att den del av verksamheten som finansieras av stiftelsen, uppfyller överenskomna krav beträffande omfattning, inriktning och kvalitet. Detta görs dels i förhand då stiftelsen på underlag från institutet beslutar om sin budget dels i efterhand bl.a. då institutet rekviderar medel från stiftelsen.

Institutet gör en egen ekonomisk uppföljning och avger regelbundna rapporter till stiftelsen om budgetläget samt redovisar vilka forskningsområden man stärkt.

Hantering av jävsfrågor

Stiftelsen har inte fattat något särskilt beslut i frågan utan följer vad som stadgas i Stiftelselagen (kap. 2,14 §).

Åtterrapportering och uppföljning

Pågående projekt följs upp i enlighet med kontrakt med uppdragsgivare eller bidragsgivare. Några få och mindre projekt, vilka finansieras via stiftelseme-

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Underbilaga 1

del, prövas och utvärderas årligen. Den ekonomiska redovisningen av projektet görs också enligt uppdrags-/bidragsgivarens krav i respektive kontrakt.

Utvärdering

Kungl. Vetenskapsakademien och Ingenjörsvetenskapsakademien har rätt att granska stiftelsens verksamhet.¹⁸ Någon utvärdering har emellertid inte gjorts. Stiftelsen har dock tagit initiativ till en utvärdering som genomfördes under våren 1999. Utvärderingen syftade till att, utifrån stiftelsen ända målsparagraf, granska kvaliteten i den verksamhet institutet bedriver. Utvärderingen har genomförts av en grupp utländska experter under ledning av en svensk ordförande. Inom institutets styrelse och ledning är den allmänna uppfattningen att utvärderingen genomfördes alltför ytligt.

Samverkan

Kontakter med departement

Stiftelsens styrelse anger att informella kontakter med Miljödepartementet förekommer. Departementet har kontaktat stiftelsen inför nomineringar av nya styrelseledamöter och har då exempelvis ställt frågor om hur styrelsen har fungerat.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.**

Underbilaga 1

¹⁸ Stadgar 19 §

Stiftelsen Framtidens kultur

Bakgrund

Stiftelsen framtidens kultur inrättades den 1 augusti 1994. Den tilldelades då ett kapital på 529 miljoner kronor. Den 30 november 1999 uppgick marknadsvärdet på stiftelsens kapital till 550 miljoner kronor.

Stiftelsen har ett tidsbegränsat uppdrag. Enligt stadgarna ska stiftelsen bedriva sin verksamhet under minst tio år. Det tidsbegränsade uppdraget innebär att stiftelsen inte ger stöd till vad som kan bedömas vara löpande verksamhet.

Stiftelsen ska därmed även förbruka sitt kapital. Framtidens kultur anser att man måste satsa långsiktigt och vara verksam under minst tio år för att skapa en slagkraftig verksamhet. Efter denna period krävs även en viss avfasning.

Styrelsen

Styrelsen ska bestå av fem ledamöter. Regeringen utser och entledigar ledamöter samt bestämmer vem som ska vara ordförande. Ledamöterna utses för en tid av fyra år. Förlängning får göras för ytterligare en mandatperiod. Vid styrelsens sammanträden ska föras protokoll.

Arvodet uppgår till 40 000 kr/år för ordförande. Vice ordförande har ett arvode på 27 000 kr/år, övriga ledamöters årliga arvode uppgår till 15 000 kr. Därutöver utgår ett sammanträdesarvode på 2 500 kr per sammanträde.

Stiftelsen anger att i den mån kunskap om styrelsens ansvar behövs, tillgodoses detta genom att VD informerar. Detta innebär exempelvis att en advokat redogör för jävsfrågor inför styrelsen.

Den ekonomiska förvaltningen

Stiftelsen erhöll 529 miljoner kronor vid bildandet. Kammarkollegiet förvaltar stiftelsens kapital i enlighet med av stiftelsen beslutade riktlinjer.¹⁹ Vid stiftelsens tillkomst angav regeringen att stiftelsen ska ledas av en styrelse med företrädare för bl.a. kulturlivet och den högre utbildningen. I styrelsen ska även ingå personer med ekonomisk kompetens.

Verksamhetens ändamål

Stiftelsen Framtidens kultur ska tillgodose sitt syfte genom att under minst tio år ge ekonomiskt stöd till långsiktiga och nyskapande kulturprojekt. Stödet ska stimulera det regionala kulturlivet i vid mening och syfta till att stärka tillväxt och utveckling. Lokala och regionala intressen bör engageras i och bidra till projekten.²⁰

Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap

Underbilaga 1

¹⁹ Årsredovisning 1998, s. 51

²⁰ Stadgar 1-2 §

Verksamhetens inriktning och omfattning

Stiftelsen verkar inom alla kultur- och konstområden. Stiftelsen har dock utifrån sitt allmänt formulerade uppdrag successivt valt att fokusera på några särskilt angelägna områden:

- *Utveckling av kulturinstitutioner:* Arbetet bedrivs främst inom ramen för programområdet "Utveckling av befintliga kulturinstitutioner".
- *Kultur för ungdomar:* Stiftelsen betonar sitt intresse av att främja ett större intresse för kulturinstitutionernas verksamhet hos ungdomar. Inför 1999 års bidragsgivning betonade stiftelsen i sina riktlinjer för bidragsgivning vikten av att utveckla kontakten mellan kulturliv och skola.
- *Metodutveckling av projektarbete:* Stiftelsen har låtit inventera vilka projektledarutbildningar som bedrivs.
- *Övriga prioriterade områden:* Stiftelsen har även i uppdrag att verka för regional utveckling.²¹

Under 1998 fördelades 95 miljoner kronor till 164 kulturprojekt på basis av ca 1750 ansökningar. Det årliga bidraget för år 1999 uppgick till ca 85 miljoner kronor.

Beredning och bedömning

Framtidens kultur har ett kansli på fyra personer. Vid behov knyter kansliet till sig de kompetenser man behöver. Därigenom kan man med en begränsad personalstyrka klara relativt omfattande arbetsbelastning. Med den tidsbegränsade uppgift stiftelsen har, har det bedömts vara mindre lämpligt att bygga upp en stor administrativ överbyggnad. En av kansliets huvuduppgifter är att inför styrelsens beslut bereda bidragsansökningar. I detta arbete ingår dock inte att göra någon kvalitativ värdering av ansökningarna.

Stiftelsen bedömer att upp till 25 % av de ansökningar som kommer in har acceptabel kvalitet. Samtliga ansökningar remitteras för kvalitetsprövning till externa bedömare. Cirka 12 % av drygt 1 700 årliga ansökningar lyfts fram av dessa kvalitetsprövare. Hälften av dessa beviljas sedan stöd. Det innebär att beviljandegraden uppgår till ca 6–7 %.

Stödmottagarna kommer i första hand i kontakt med stiftelsen via annons, Internet och Kulturrådet. Om projekten får stöd från annat håll måste detta anges i ansökningarna. Som exempel på andra finansiärer kan kommuner, landsting och statliga myndigheter nämnas. Det ligger på projektmottagaren att samordna insatserna. Stiftelsen ser ingen risk för överlappningar.

Ansökningarna bedöms uteslutande av externa experter. Stiftelsen arbetar med en parallell kvalitetsprövning. Stiftelsens kvalitetsgranskning görs primärt inom en s.k. ad hoc-grupp, bestående av 12–15 personer. I ärendehantering står ad hoc-gruppen för merparten av kostnaderna, ca 650 000 kr per år. Den arbetar med såväl kvalitetsprövning av bidragsansökningar som med uppföljning och utvärdering. I gruppen ingår specialkompetenser för att få en

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Underbilaga 1

²¹ Årsredovisning 1998, s. 7 f.

bred prövning av frågorna. Kvalitetsprövningen görs även med stöd av sektorsmyndigheterna på kulturområdet, Statens kulturråd, Riksarkivet och Riksantikvarieämbetet samt av företrädare för konstnärsnämndens fyra arbetsgrupper – vilka ges möjlighet att yttra sig över en stor andel av bidragsansökningarna. Kulturrådet får en ersättning på 100 000 kr per år.

Det årliga stora beslutet om bidrag fattas i augusti varje år. I direkt anslutning till detta redovisas alla beslutade bidrag på stiftelsens hemsida parallellt med att ett pressmeddelande skickas ut. Samtidigt skickas ett brev till såväl samtliga ansökande som fått avslag som till dem som erhållit stöd.

Hantering av jävsfrågor

Stiftelsens styrelse har inte formulerat några jävsregler. Inom stiftelsen är man dock observant på jävsfrågor och medveten om att styrelsen har en skyldighet att anmäla jäv.

Upphandling

Vid kansliets tillkomst var man inte medveten om att verksamheten var underkastad lagen om offentlig upphandling (LOU). Stiftelsen anger att LOU i praktiken har följts och upphandling av t.ex. ADB-system har gjorts i enlighet med lagens bestämmelser.

Åtterrapportering och uppföljning

Uppföljning och utvärdering görs i den obligatoriska resultatredovisningen i varje projekt. Detta kompletteras med att stiftelsen mer aktivt följer upp ett antal utvalda projekt.

Vid ansökan om bidrag ska den sökande kunna redovisa syftet med projektet för att vid redovisningen kunna ange uppnådda resultat i förhållande till syftet. För att underlätta jämförelser har i stort sett identiska blanketter för ansökan respektive redovisning utarbetats. En bedömning av långsiktiga effekter ska följa den ekonomiska redovisningen, vilken i sin tur ska vara styrkt av revisor.

Åtterrapporteringskraven framgår av stiftelsens avtalsbestämmelser. När ett projekt beviljas bidrag från stiftelsen utgår i normalfallet upp till 85 % av beviljade medel. Enligt stiftelsen inkommer redovisningarna i tid. Stiftelsen har utvecklat rutiner för påminnelser etc. Resterande 15 % av beviljade medel, utbetalas först när en komplett, av revisor granskad, resultatredovisning ingivits och godkänts. I resultatredovisningen ingår en sammanfattning av projektet.²²

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Underbilaga 1

²² Årsredovisning 1998, s. 9 f.

Revision

Stiftelsens räkenskaper och årsredovisning ska granskas av en av stiftelsen utsedd auktoriserad revisor. Därutöver har Riksrevisionsverket rätt att utse en revisor med ersättare. RRV har beslutat att för år 1999 inte utse någon revisor.

Stiftelsen påtalar att den av RRV utsedda revisorn inte utgjort något stöd i det dagliga operativa arbetet. Dessutom har man tagit mycket betalt för att "titta på mätbara struntsaker på slutet". Däremot anser stiftelsen att dessa revisorer givit ett tydligt och kompetent stöd när det gäller principiella frågor, exempelvis rörande stiftelsens uppdrag.

Utvärdering

Stiftelsen ska i enlighet med sina stadgar följa upp och utvärdera verksamheten. Under åren 1999–2000 görs en oberoende vetenskaplig utvärdering av stiftelsens verksamhet. Arbetet utförs av en grupp forskare från Norge. Utvärderingen är i första hand inriktad på att utvärdera stiftelsens verksamhet – dvs. resultatet av stiftelsens arbete i relation till stiftelsens uppdrag.

Samverkan

Stiftelsen påtalar att man har byggt upp goda kontakter och samverkansformer med flertalet av de aktörer som är aktuella inom stiftelsens verksamhetsområde.

Kontakter med departement

Stiftelsen har löpande kontakter med Kulturdepartementet. Kontakter förekommer såväl med den politiska ledningen som på tjänstemannanivå. Stiftelsen överlämnar årsredovisningen till departementet. Någon återkoppling görs dock inte.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.**

Underbilaga 1

Stiftelsen Innovationscentrum (SIC)

Bakgrund

Stiftelsen Innovationscentrum (SIC) tillkom hösten 1994. Den tilldelades då ett stiftelsekapital på 529 miljoner kronor. Stiftelsens verksamhet får medföra att dess förmögenhet förbrukas. Uppskattat marknadsvärde är 520 miljoner kronor.

Huvuddelen av kapitalet bör enligt stadgarna förbrukas under de första 5 åren samt resterande medel under efterföljande femårsperiod. Stiftelsen har inte förbrukat merparten under den första femårsperioden utan satsat på en mer successiv avtrappning av kapitalet.

Efter år 2004 kommer stiftelsen inte att dela ut några nya medel. Även efter denna tidpunkt kommer dock stiftelsen att ha fordringar på utestående lån. Eventuellt kommer då ALMI Företagspartner AB att överta dessa fordringar. För att upprätthålla samma nivå för innovationsfrämjande åtgärder, även då stiftelsens verksamhet upphört, bedömer stiftelsen att ca 140 miljoner kronor per år behöver avsättas.

Styrelsen

Styrelsen ska bestå av minst fem och högst nio ledamöter, vilka utses för en bestämd tid. Regeringen utser och entledigar samtliga ledamöter samt utser ordföranden.

Styrelsen sammanträder 6–7 gånger per år. Styrelsens ordförande har ett arvode på 45 000 kr/år och vice ordförande 37 000 kr/år. Övriga ledamöter har ett arvode på 30 000kr/år. Stiftelsens revisorer har vid några tillfällen informerat styrelsen om det personliga ansvaret.

Den ekonomiska förvaltningen

Stiftelsekapitalet förvalts av Merita/Nordbanken.

Verksamhetens ändamål

Stiftelsen har till uppgift att ge ekonomiskt stöd till innovationer i tidiga utvecklingsstadier som antas kunna kommersialiseras samt på andra sätt verka för främjandet av innovationer.²³

Verksamhetens inriktning och omfattning

För verksamhet med innovationsstöd ska gälla följande:

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Underbilaga 1

²³ Stadgar 1 §

- Innovationsstödet ska lämnas dels för olika former av tekniska utvärderingar, tester, prototyper o.d., dels för kommersiell utvärdering i form av enklare marknadsundersökningar, inledande kundkontakter, m.m.
- Stöd ges till i första hand enskilda personer eller nystartade företag. Om särskilda skäl föreligger bör stöd kunna ges till mindre och medelstora företag.
- Stiftelsens stöd bör normalt utgöra endast en del av kostnaden för projektet.
- Stöd får ges utan förbehåll om återbetalning (bidrag) eller i form av villkorslån.
- Former och villkor för innovationsstödet ska regleras i avtal mellan stiftelsen och stödmottagaren.
- Stiftelsen ansvarar för att uppgifter om innovationer och förhållanden som rör enskilda eller juridisk person inte meddelas till utomstående utan tillstånd från den som uppgiften eller förhållandet berör.

Stiftelsen bör även kunna finansiera åtgärder som främjar och utvecklar enskildas och samhällets innovationsverksamhet samt kunskapen om och inställningen till innovationers roll i samhället.²⁴

Projektstöd

Projektstöd beviljas enskilda personer och nyetablerade företag för utveckling av kommersiellt intressanta projekt i tidiga utvecklingsstadier. Stiftelsens stöd utgör normalt hälften av budgeterat kapitalbehov och kan lämnas som projektbidrag eller som lån med villkorlig återbetalningsskyldighet.

Innovationsbidrag utan återbetalningsskyldighet kan beviljas för tekniska och kommersiella förstudier innan projektet har kommit igång.

Lån kan beviljas med villkorlig återbetalning med säkerhet endast i projektet. Lånen beviljas normalt i etapper och kan maximalt uppgå till 400 000 kr. Normalt ligger medellånet betydligt lägre.

Totalt har stiftelsen behandlat över 4 500 ansökningar. Under 1998 inkom 780 ansökningar varav 24 stycken beviljades bidrag och 450 stycken beviljades lån. Det totala bidragsbeloppet under 1998 uppgick för projektbidrag till nära 16 miljoner kronor och för innovationsfrämjande åtgärder till ca 20 miljoner kronor. Den totala lånesumman uppgick till 73 miljoner kronor. För år 1999 uppgick bidragen till sammanlagt 18 miljoner kronor, innovationsfrämjande åtgärder till 35 miljoner kronor och lånesumman till ca 60 miljoner kronor.

Beredning och bedömning

SIC:s kansli består av verkställande direktör och ytterligare fem medarbetare. Kansliets verksamhet omfattar bl.a. projektadministration, rådgivning, initiering av externa projekt m.m. Beredningen av en ansökan ska i normalfallet ta

Fel! Okänt namn på dokumentegenskap .Fel! Okänt namn på dokumentegenskap .Fel! Okänt namn på dokumentegenskap .

Underbilaga 1

²⁴ Stadgar 3 §

mellan 6 och 8 veckor. Av ansökan ska andra finansieringskällor framgå. Stiftelsen mottar mellan 800–1 000 ansökningar per år.

I det regionalt uppbyggda stödsystemet som SIC, Svenska uppfinnareföreningen (SUF) och ALMI gemensamt ansvarar för finns det regionala rådgivare i varje län som första ”filterinstans” och regionala projektråd kopplade till ALMI som kan lämna bidrag för utvärdering av idéer. Stiftelsen finansierar de regionala rådgivarna och projektrådens bidrag med sammanlagt 40 miljoner kronor per år. Genom det regionala systemet strömmar ca 10 000 projektidéer. Av dessa får ca 1 000 någon form av ekonomiskt stöd. Det maximala regionala stödet är 35 000 kr per projekt. En del av dessa projekt går sedan vidare till SIC och hanteras där som låneärenden.

Ansökningarna som sedan kommer till stiftelsen bedöms av experter inom olika ämnen, exempelvis medicin, energi och data. De externa bedömarena lämnar ett underlag till stiftelsens kansli, som bereder frågan inför styrelsens formella ställningstagande. Kostnaderna för dessa bedömningar är ca 9 500 kr/ärende.

Ansökningar om stöd bereds mot ersättning också av Närings- och teknikutvecklingsverket (NUTEK). NUTEK svarar för ca 15 % av ärendemängden och ersättningen är 10 600 kr/ärende.

Avslag på ansökan motiveras och meddelas skriftligt. SIC anser att kvaliteten på ansökningarna har förbättrats. Även de externa bedömarena ställer ökade krav i sina värderingar av ansökningarna.

Hantering av jävsfrågor

Stiftelsens styrelse har antagit bestämmelser om jäv. Man hänvisar till att stiftelsen inte omfattas av förvaltningslagens bestämmelser men att verksamheten uppvisar drag av offentligverksamhet.

Upphandling

Stiftelsen är medveten om att man har att följa lagen om offentlig upphandling (LOU). De konsulter som används i ärendeberedningen upphandlas genom en förenklad förhandlingsupphandling. I övrigt har stiftelsen tillämpat LOU vid upphandling av bl.a. kontorsutrustning, dataprogram, revisions-tjänster samt kapitalförvaltande tjänster.

Revision

Revisorerna har delat upp arbetsuppgifterna så att den av RRV utsedda revisorn har svarat för granskningen av de administrativa mer myndighetslika uppgifterna som ärendehantering m.m. Revisorn från en revisionsbyrå har genomfört den ekonomiska granskningen. Under senare år har denna revisor svarat för den större delen av granskningsinsatsen.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Underbilaga 1

Återrapportering och uppföljning

Vid avslutat projekt ska en slutrapport lämnas som innehåller en total ekonomisk redovisning, en verksamhetsbeskrivning samt en bedömning av vad projektet har uppnått. SIC:s kansli gör sedan för varje projekt en genomgång av samtliga verifikationer.

Kraven på mottagaren av stöd framgår av beslutsbrevet. SIC:s kansli har befogenhet att driva krav på återbetalning av medel om det visar sig att medlen har använts fel eller om de utbetalade medlen inte redovisas i sin helhet. En bank och ett inkassoföretag finns uppknutna i avtal för att utföra dessa tjänster. Andelen som återbetalar lånen uppgår till ca 30 %, vilket är betydligt fler än stiftelsen inledningsvis trodde.

Utvärdering

Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) ska ha rätt att granska stiftelsens verksamhet.²⁵ Stiftelsen har själv gjort en förfrågan hos IVA med begäran av en granskning. Enligt SIC har akademien inte tagit något sådant initiativ. Däremot har en konsult på stiftelsens uppdrag genomfört en utvärdering av verksamheten.

Samverkan

Enligt SIC:s stadgar ska verksamheten bedrivas i samarbete med NUTEK. Enligt stiftelsen förekommer i praktiken ett mer omfattande samarbete med ALMI. Vidare samarbetar SIC med Sveriges forsknings- och teknologiparkers intresseorganisation (Swedpark).

SIC, ALMI och Svenska Uppfinnareföreningen (SUF) har i ett avtal gemensamt beslutat att bygga upp ett regionalt innovationssystem som utgår från projektråden vid ALMI och SUF:s rådgivarsystem.

Kontakter med departement

Kontakterna med Näringsdepartementet har stärkts under senare år. Inför den senaste styrelseutnämningen har departementet inhämtat förslag på tänkbara ledamöter från stiftelsen. I övrigt förekommer informella kontakter på initiativ från såväl stiftelsen som departementet. Viss återkoppling från departementet har också skett vad gäller stiftelsens senaste årsredovisning.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.**

Underbilaga 1

²⁵ Stadgar 20 §

Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond (RJ) – Kulturvetenskapliga donationen

Bakgrund

Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond

Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond (RJ) är en fristående stiftelse som har till ändamål att främja och understödja vetenskaplig forskning. Stadgar för stiftelsen fastställdes i december 1964. I de nu gällande (fr.o.m. den 11 januari 1988) anges bl.a.:

- att företräde ska ges åt forskningsområden, vilkas medelsbehov inte är så väl tillgodosedda på annat sätt
- att fondens medel speciellt ska användas för att stödja stora och långsiktiga forskningsprojekt
- att nya forskningsuppgifter, som kräver snabba och kraftiga insatser, särskilt ska uppmärksammas
- att fonden ska söka främja kontakter med internationell forskning

De medel som stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond förvaltar härrör från totalt fem olika donationer. Samtliga medel samförvaltas. Avkastningen från de olika donationerna ska emellertid gå till olika ändamål.

Stiftelsens medel förvaltas av fondens styrelse i syfte att upprätthålla en långsiktig anslagskapacitet för de ändamål som stiftelsen har.

Jubileumsdonationen

Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond grundades 1962 genom en donation från Sveriges Riksbank, som därmed ville uppmärksamma bankens 300-årsjubileum 1968 och samtidigt främja ”ett angeläget nationellt ändamål”.²⁶ På förslag av fullmäktige i Riksbanken avsattes 1961 års bankvinst på 250 miljoner kronor i form av värdepapper ur Riksbankens portfölj till en särskild jubileumsdonation.

Från och med den 1 januari 1988 upphörde de formella relationerna med Riksbanken då nya stadgar infördes som innebar att fonden blev en självständig stiftelse med egen förmögenhetsförvaltning. Jubileumsdonationen har efter dess bildande, i enlighet med riksdagsbeslut, tillförts ytterligare över 1 miljard kronor.

Jubileumsdonationen är speciellt inriktad på forskning som belyser sociala, kulturella, politiska, ekonomiska och tekniska förändringar som påverkat samhällsutvecklingen för den enskilda människan.²⁷

Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap

• Underbilaga 1

²⁶ Årsredovisningen 1998, s. 4

²⁷ Information till anslagssökande, s. 1

Kulturvetenskapliga donationen

Riksdagen beslutade år 1993 att 10 miljarder ur de tidigare löntagarfonderna skulle användas för att stärka och utveckla svensk forskning. För att stödja den kulturvetenskapliga forskningen donerades ur dessa fonder 1,5 miljarder kronor till Riksbankens Jubileumsfond. Marknadsvärdet på donationens kapital uppgick hösten 1999 till ca 3,2 miljarder kronor. Den kulturvetenskapliga donationen fördelade under år 1999 ca 210 miljoner kronor.

Styrelsen

Stiftelsens verksamhet handhas av en styrelse, bestående av 12 ledamöter. De väljs av riksdagen varvid ordförande i styrelsen väljs särskilt. I styrelsen ska ingå sex företrädare för riksdagen, fyra företrädare för olika vetenskapliga discipliner samt två ledamöter med särskild kunskap i förmögenhetsförvaltning. Förslag på styrelseledamöter med särskild kunskap i förmögenhetsförvaltning framläggs av fullmäktige i Riksbanken. Förslag på övriga styrelseledamöter framläggs efter samråd med företrädare för partigrupper, forskningsråd och forskningsberedning. För var och en av styrelsens ledamöter, utom för dem som väljs på förslag av fullmäktige i Riksbanken, utses en suppleant.²⁸ Om arvoden till styrelsens ledamöter och suppleanter finns föreskrifter i lagen (1989:185) om arvoden m.m. för uppdrag inom riksdagen, dess myndigheter och organ. Av lagen framgår att arvode för ordförande uppgår till 3 000 kr per månad, för vice ordförande till 2 100 kr samt för övriga ledamöter till 1 300 kr.²⁹

Stiftelsen har tagit initiativ till att informera styrelseledamöterna om deras uppgifter och ansvar i samband med en styrelsekonferens. Man tar även upp delegationsordningen till beslut varje år.

Den ekonomiska förvaltningen

Styrelsen ska tillse att intresset av god avkastning och riskspridning tillgodoses genom en lämplig sammansättning av fondens tillgångar. Enligt stadgarna ska två ledamöter med särskild kunskap i förmögenhetsförvaltning ingå i styrelsen. Förslag på dess två ledamöter framläggs, som ovan nämnts, av fullmäktige i Riksbanken.

Verksamhetens ändamål

Den kulturvetenskapliga donationen syftar bl.a. till:

- att stödja projekt och program som innebär gränsöverskridanden mellan discipliner
- att etablera nätverk eller andra fastare samverkansformer nationellt och internationellt
- att befordra forskarutbildning och forskarrekrutering

²⁸ RJ:s stadgar 3 §

²⁹ SFS 1989:185

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Underbilaga 1

- att stödja forskarrörlighet internationellt, nationellt och mellan universitet, högskolor och andra verksamheter

Verksamhetens inriktning och omfattning

Humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning inom de humanistiska, samhällsvetenskapliga, juridiska och teologiska fakulteterna utgör tyngdpunkten för den forskning som finansieras av den kulturvetenskapliga donationen.

För den forskning som ska kunna få stöd ur den kulturvetenskapliga donationen formuleras olika teman. Till en början har två teman valts. Den ena är ”*kulturvetenskapliga grundvalar*”. Avsikten med detta tema är att speciellt uppmuntra till forskning som behandlar grundläggande betingelser för samsamlingen mellan historiskt grundade erfarenheter och dagens samhällsutveckling. Det andra temat ”*samhällsförändringar i tid och rum*” avser att belysa utvecklingen genom olika empiriska studier. Genom jämförelser nationellt och internationellt och med olika teoretiska utgångspunkter syftar de olika studierna till ökad förståelse av utvecklingen.

Beredning och bedömning

Riksbankens Jubileumsfond har för administrationen av den kulturvetenskapliga donationen 4 anställda. Kansliets huvudsakliga uppgift är att biträda den kulturvetenskapliga prioriteringsgruppen i beredningen av inkomna ansökningar. Finansförvaltningens back-office-funktion har förstärkts med en person. Genom en samförvaltning med Jubileumsdonationen kan kansliets resurser hållas på en blygsam nivå. Kraven på infrastrukturella stödinsatser och utökat stöd till forskarskolor kan även peka på att kansliresurserna i dagsläget är i knappaste laget. Varje utökning av de administrativa resurserna kommer emellertid enligt stiftelsen att prövas mycket noga innan beslut fattas.

För beredning av ansökningar om projekt inom kulturvetenskaplig forskning finns en särskild beredningsgrupp. I beredningsgruppen ingår ledamöter och suppleanter ur styrelsen samt vetenskapliga experter. För den vetenskapliga bedömningen anlitar man även sakkunniga inom och utanför Sverige. Beredningsgruppen avger ett samlat förslag till styrelsen om vilka medel som ska avsättas och till vilka. Styrelsen fattar därefter beslut.

Avslag på skissansökningar motiveras ej av stiftelsen. Fullständiga ansökningar motiveras emellertid alltid skriftligt, både vid beviljande och vid avslag. Konkurrensen om anslag från RJ är mycket hård. Enligt stiftelsen finns det knappast något forskningsfinansieringsorgan som är så ”översökt”. Av de sökta beloppen för nya projekt kan endast ca 15 % beviljas. Det innebär att ansökningarna måste hålla en mycket hög kvalitet för att kunna ha en chans till stöd. Stiftelsen anger att det i forskarsamhället betraktas som en kvalitetsstämpel att ha erhållit anslag från RJ. De flesta forskare är medvetna om vad som krävs av en ansökan för att den ska komma vidare till bered-

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Underbilaga 1

ningsomgången. Av dessa skäl är det stiftelsens bedömning att ansökningarna är av hög kvalitet.

Hantering av jävsfrågor

Riksbankens Jubileumsfond har inte antagit några skriftliga jävsbestämmelser, men påtalar att jäv diskuteras ingående i varje beredningsomgång. Jävsfrågan tas också upp av stiftelsen vid tillsättningen av ny styrelse.

Åtterrapportering och uppföljning

Sedan 1997 har rutinen för uppföljning av hur anslagen används utvecklats. Den nya rutinen innebär att styrelsen gör studiebesök vid utvalda projekt för att säkerställa att anslagen används till avsett ändamål. Syftet med uppföljningen är att granska de vetenskapliga resultaten och göra bedömningar av projektens struktur och resurstilldelning. Men därutöver är syftet att genom samtal med prefekter, dekaner och rektorer utröna dagens och framtidens villkor för kunskapsutvecklingen inom berörda fakultetsområden.

Riksbankens Jubileumsfond beviljar som regel stöd för två år i taget. För fortsatt anslag krävs en rapport av den vetenskapliga verksamheten och en ekonomisk redovisning av anslagna medel. Enligt bestämmelser för anslag från RJ ska anslagna medel disponeras för uppgiven verksamhet under den tid som anges i ansökan. Mottagaren är skyldig att meddela avvikelser från detta. Anslagsförvaltaren ska lämna in ekonomisk redovisning till stiftelsen senast tre månader efter det att dispositionstiden för slutanslag löpt ut. Dessutom ska vetenskaplig redovisning i form av publikationslista lämnas till RJ senast tre år efter det att dispositionstiden för slutanslag löpt ut. Utebliven rapportering inverkar menligt på förutsättningarna för att få nya anslag vilket bidrar till att redovisning lämnas i tid.

Revision

Revisionen av stiftelsen utövas dels av Riksdagens revisorer, dels av internrevisor som styrelsen utsett. Internrevisorn rapporterar i en revisionspromemoria till Riksdagens revisorer och till den revisor som Riksdagens revisorer har anlitat för fullgörandet av sin revision. Riksdagens revisorer ska särskilt se till att fondens organisation av och kontroll över redovisningen samt medels- och värdeförvaltningen är tillfredsställande.³⁰

Upphandling

Riksbankens Jubileumsfond följer bestämmelserna i lagen om offentlig upphandling. Exempel på tjänster som upphandlas är revisorstjänster, datakonsulter och leverantörer av kontorsmaterial.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Underbilaga 1

³⁰ Redogörelse till riksdagen 1998/99:RR6

Utvärdering

Stiftelsen har inte varit utsatt för någon extern utvärdering sedan dess tillkomst. Behovet av extern utvärdering är heller inte något man har diskuterat i styrelsen. Initiativet till en sådan utvärdering borde exempelvis kunna tas av riksdagen.

Samverkan

Stiftelsen påtalar att man har ett mycket omfattande kontaktnät såväl nationellt som internationellt. Förutom samverkan med olika stiftelser har RJ ett betydande samarbete med de statliga forskningsråden, främst FRN, HSFR och SFR. Därutöver äger samverkan rum med olika akademier, museer, arkiv och bibliotek.

Stiftelsen har relativt lite samverkan med de andra löntagarfonsdbildade stiftelserna. Med STINT har stiftelsen ett samarbete när det gäller forskartjänster. STINT finansierar tjänster och Riksbankens Jubileumsfond bereder ansökningar. Stiftelsen påtalar att koncentrationen mot samhällsvetenskap och humaniora har bidragit till mindre samverkan med de andra stiftelserna.

Ett nära och informellt samarbete förekommer med Utbildnings- och Kulturdepartementen.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Underbilaga 1

Nyckeltalsjämförelser

I denna bilaga redovisas ett antal nyckeltal som Lindebergs Grant Thornton tagit fram på uppdrag av Riksdagens revisorer.

Nyckeltal kan användas för att beskriva en organisations utveckling över tiden. Nyckeltal skapar även en möjlighet att jämföra ekonomiska och andra data mellan olika organisationer. Dessa jämförelser kan både utföras under en viss tidsrymd och vid specifika tidpunkter. Fördelen med nyckeltal är att de under särskilda förutsättningar gör det möjligt att bedöma organisationer

av skilda storlekar. Nackdelen med nyckeltal är att de ignorerar skillnader i rapporteringsmetoder mellan organisationer. Även andra faktorer kan inverka på möjligheterna att utföra adekvata jämförelser.

Syftet med att använda nyckeltal här är att visa på om någon stiftelse avviker i något avseende och redovisa tänkbara förklaringar till sådana avvikelser.

De nyckeltal som används för jämförelser inom stiftelserna och mellan stiftelserna är:

- ”*Administrativa kostnader dividerat med beviljade anslag*” som visar de administrativa kostnaderna för respektive stiftelse i förhållande till de medel som beviljats som bidragsanslag eller lån (Innovationscentrum, SIC) under året.
- ”*Beredningskostnader dividerat med de beviljade anslagen*” som ger ett begrepp om vilken kostnadsnivå man har i relation till de medel som beviljats som bidragsanslag eller lån (SIC) under året.
- ”*Verksamhetens kostnader dividerat med beviljade anslag*” visar de totala kostnaderna man har för administration och beredning ställt i förhållande till de medel som beviljats som bidragsanslag eller lån (SIC) under året.

Verksamhetens kostnader är en summering av administrativa kostnader och beredningskostnader. Verksamhetens kostnader beräknas med utgångspunkt från stiftelsens redovisade kostnader med avdrag för avskrivningar och kapitalförvaltning. Beredningskostnaden är den kostnad respektive stiftelse har för beredningsgrupper, kommittéer och tekniska handläggare. Övriga kostnader av verksamhetens kostnader är därmed definitionsmässigt att betrakta som administrativa kostnader.

- ”*Personalkostnader dividerat med antalet anställda*” visar löner och andra ersättningar, sociala avgifter och övriga personalkostnader som även inkluderar pensionskostnader ställt i relation till antalet anställda.
- ”*Övriga kostnader dividerat med antalet anställda*” är de administrativa kostnader som är kvar när lönekostnader och därtill hänförliga kostnader har frånräknats och som därefter har dividerats med antalet anställda.
- ”*Personalkostnader dividerat med administrativa kostnader*” är personalkostnader i förhållande till administrativa kostnader.

Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.

Underbilaga 2

- ”Administrationskostnader dividerat med antal ansökningar” visar de administrativa kostnaderna i förhållande till antalet ansökningar.
- ”Antalet beviljade anslag dividerat med antalet ansökningar” (beviljandegrad) visar hur många ansökningar som beviljats utav de ansökningar som har kommit stiftelsen till handa.

Sammanställning av nyckeltal har gjorts för stiftelserna för åren 1996, 1997, 1998. 1994/1995 var ett uppstartningsår och inte jämförbart med de övriga åren.

Nyckeltalsjämförelser

Val av nyckeltal och jämförelser av nyckeltal inom och mellan stiftelserna har gjorts i Lindebergs granskning av stiftelsernas kostnader för verksamheten (se kap 6.5).

Administrationskostnader/Beviljade anslag

Nyckeltalet ”administrativa kostnader dividerat med beviljade anslag” uppvisar en kraftigt differentierad bild där värdena för respektive stiftelse både varierar sinsemellan och över åren. För Östersjöstiftelsen (med en fjärdedels sekreterartjänst) och Stiftelsen för internationella institutet för industriell miljöekonomi vid Lunds universitet (SIIMELU) som inte har några anställda slår lönekostnaden igenom och dessa stiftelser erhåller låga värden på nyckeltalet.

MISTRA som har högst kostnad per anställd av stiftelserna erhåller höga värden för detta nyckeltal de senaste åren. MISTRA har också relativt kraftiga förändringar över åren, vilket förklaras av att de anslag som beviljas varierar avsevärt. Även STINT har avsevärda förändringar över åren. STINT har dessutom haft ökade administrationskostnader under 1998. Detta beror i första hand på extern verksamhet i form av bl.a. konferenser som innefattas under posten administrationskostnader. Vid en jämförelse mellan samtliga stiftelser framgår annars en tydlig trend som innebär att de administrativa kostnaderna inte ökar i samma takt som storleken på de anslag som beviljas.

SSF och KK-stiftelsen har låga värden på nyckeltalet. Dessa två stiftelser beviljar i särklass mest medel per år.

Beredningskostnader/Beviljade anslag

Innovationscentrum (SIC) har värden på nyckeltalet ”beredningskostnader dividerat med de beviljade anslagen” som betydligt överstiger de övriga stiftelserna. En av orsakerna är att kostnaderna för beredningen, som utförs av externa tekniska experter, bärs av stiftelsen fullt ut. Så är inte fallet i de situationer stiftelserna engagerar beredningsexperter med ersättning från institutioner och organisationer. En annan orsak till det höga värdet på nyckeltalet är att storleken på det genomsnittliga anslaget för SIC dessutom är lägst av de stiftelser som ingår i föreliggande material. STINT har som tidi-

Fel! Okänt namn på dokumentegenskap .Fel! Okänt namn på dokumentegenskap .Fel! Okänt namn på dokumentegenskap

Underbilaga 2

gare nämnts haft förändringar av de beviljade anslagen. Utöver detta har stiftelsen utbetalat ersättning för beredningskostnader till forskningsråd, vilket ger en ökning av värdet på nyckeltalet för år 1998. MISTRA som också haft förändringar av de beviljade anslagen har emellertid ett jämnare nyckeltal över tiden, vilket beror på att beredningskostnaderna ändrats i liknande omfattning.

Verksamhetens kostnader/Beviljade anslag

Verksamhetens kostnader är en summering av administrationskostnader och beredningskostnader, vilket medför att effekterna blir adderade vid en sammanlagning av nyckeltalen som ovan beskrivits. Nyckeltalet "*verksamhetens kostnader dividerat med beviljade anslag*", som visar de totala kostnaderna man har för administration och beredning ställt i förhållande till de medel som beviljats som bidragsanslag eller lån under året, har därmed i huvudsak beskrivits. Några ytterligare kommentarer från Lindebergs är att SSF och KK-stiftelsen, som har låga värden på nyckeltalet och som delar ut avsevärda belopp jämfört med de övriga stiftelserna, rimligen har samordningseffekter i verksamheten. Östersjöstiftelsen och SIIMELU undgår en del verksamhetskostnader då deras beviljade anslag har särskilda destinatarer. Lindebergs påtalar att det är påfallande vilka kostnader för verksamheten som krävs av STINT, Vårdalstiftelsen och Innovationscentrum för att dela ut respektive bidrag. Den kulturvetenskapliga donationen till Riksbankens jubileumsfond uppvisar en låg verksamhetskostnad i förhållande till beviljade bidrag. Donationen är emellertid svåranalyserad på grund av det faktum att det inte finns någon uppdelning av de administrativa kostnaderna mellan den kulturvetenskapliga donationen och övriga donationer.

Personalkostnad/Anställd

Nyckeltalet "*personalkostnader dividerat med antalet anställda*" kan ge fluktuationer som inte motsvarar de verkliga förhållandena beroende på avrundningsfaktorn när det gäller antalet anställda. Analys och slutsatser bör därmed göras med en viss försiktighet. Lindebergs konstaterar dock att MISTRA har en högre nivå på detta nyckeltal än övriga stiftelser. Östersjöstiftelsen och SIIMELU har inga anställda, vilket gör att inget värde erhålls på nyckeltalet.

Övriga kostnader/Anställd

På nyckeltalet "*övriga kostnader dividerat med antalet anställda*" har Vårdalstiftelsen det högsta värdet både för ett enskilt år och som snitt över de tre åren som jämförelserna gäller. Orsakerna till dessa höga kostnader är bl.a. ökade lokalkostnader samt implementeringen av ett elektroniskt ansöknings-system. Även MISTRA, Innovationscentrum och Stiftelsen Framtidens kultur har högre snittvärden än genomsnittet av stiftelser. När det gäller MISTRA slår de köpta tjänsterna för hanteringen av projektansökningar igenom.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Underbilaga 2

Personalkostnad/Administrationskostnader

Lindebergs har ej noterat några väsentliga avvikelser när det gäller nyckeltalet ”*personalkostnader dividerat med administrativa kostnader*”. SIIMELU har ingen anställd personal, vilket förklarar låga värden på nyckeltalet till skillnad mot övriga stiftelser. Östersjöstiftelsen saknar också anställd personal men har viss sekreterarsättning, vilket ger något högre värden än SIIMELU.

Administrationskostnader/Antal ansökningar

SSF har det klart högsta värdet på nyckeltalet ”*administrationskostnader dividerat med antal ansökningar*”. Den avgörande förklaringen är storleken på de beviljade anslagen, vilken har ett högre snittvärde för stiftelsen än samtliga övriga stiftelser. Stora förändringar mellan åren förklaras främst av förändringar av antalet ansökningar. Ökade lokalkostnader och fler anställda förklarar också ökning i värdet på nyckeltalet.

Antal beviljade ansökningar/Antal ansökningar (beviljandegrad)

Beviljandegraden visar hur många ansökningar som beviljats utav de ansökningar som har kommit stiftelsen till handa. Innovationscentrum har den högsta beviljandegraden av de stiftelser som har uppgifter tillgängliga. Den kulturvetenskapliga donationen uppvisar en ökande beviljandegrad. Antalet ansökningar är i stort sett konstant så förändringen beror på att fler ansökningar beviljas. Vårdalstiftelsen har en avtagande beviljandegrad som beror på färre antal inkomna ansökningar men även färre antal ansökningar som beviljas. KK-stiftelsen har beviljat ungefär samma antal ansökningar över åren men antalet inkomna ansökningar har minskat avsevärt.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

.
Underbilaga 2

Intervjupersoner

Jonas Andersson, Stiftelsen Framtidens kultur
Erik Arnberg, Miljödepartementet
Agneta Bladh, Utbildningsdepartementet
Göran Blomberg, Kulturdepartementet
Björn Brandt, SSF
Madeleine Caesar, KK-stiftelsen
Carin Callerholm, Högskoleverket
Agnetha Carlstedt, Medicinska forskningsrådet
Filip Cassel, Riksrevisionsverket
Levi Djerf, Länsstyrelsen i Västra Götalands län
Björn Englund, MISTRA
Rickard Falkedal, Nämnden för offentlig upphandling
Carl Foug, Internationella institutet för miljöekonomi vid Lunds universitet
Kai-Inge Hillerud, Kungl. Vetenskapsakademien
Henning Isoz, Ernst & Young
Mattias Jarl, Utbildningsdepartementet
Ingrid Johansson-Lind, Kulturdepartementet
Anne-Marie Jonsson, Länsstyrelsen i Skåne län
Bo Lampa, Ernst & Young
Thomas Molin, SCB
Christian Lange, Östersjöstiftelsen
Staffan Lind, Justitiedepartementet
Gudrun Molander, KK-stiftelsen
Kenneth Nejderyd, Länsstyrelsen i Västernorrlands län
Jan Nilsson, Medicinska forskningsrådet
Lars M Nilsson, Naturvetenskapliga forskningsrådet
Staffan Nyström, Riksrevisionsverket
Pär Omling, Teknikvetenskapliga forskningsrådet
Dan Pederson, Riksrevisionsverket
Göran A. Persson, MISTRA
Anne-Marie Pilotti, Teknikvetenskapliga forskningsrådet
Agneta Roos, Vårdalstiftelsen
Madelene Sandström, Medicinska forskningsrådet

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Underbilaga 3

Rolf Skog, Aktiebolagskommittén
Magnus Skåninger, Näringsdepartementet
Eva Smith, Naturvårdsverket
Stefan Stenberg, Socialdepartementet
Eva Stålldal, Vårdalstiftelsen
Roger Svensson, STINT
Björn Thomasson, Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet
Eva Thorsell, Finansdepartementet
Åke Wallin, Innovationscentrum
Mikael Wiman, Länsstyrelsen i Stocholms län

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.
Underbilaga 3**

Riksdagens revisorers enkätstudie

I revisorernas granskning har ingått att inhämta stödmottagarnas syn på stiftelserna. Med utgångspunkt från detta har revisorerna valt att göra en enkätundersökning. Enkäten vände sig till dem som fått stöd under år 1998. I undersökningen ingick mottagare som fått stöd från nio av de tio stiftelserna. Stiftelsen för Internationella institutet för industriell miljöekonomi vid Lunds universitet ingick inte i undersökningen på grund av att den endast har en mottagare, institutet. En begränsning i studien är att de som inte beviljats stöd inte kommer till tals, eftersom enbart stödmottagare ingår i populationen. Det måste också påpekas att de stöd som stiftelserna ger ut i form av bidrag och stipendier inte alltid speglar hela verksamheten, utan att man också bedriver verksamhet som inte kommer fram i denna enkätundersökning. Som exempel kan nämnas Vårdalstiftelsens stöd till forskartjänster, Innovationscentrums villkorslån och STINT:s stöd till EU:s forskningsprogram.

Urvalet har gjorts utifrån uppgifter från stiftelserna. För att göra enkätundersökningen hanterbar gjordes ett proportionellt slumpmässigt urval av 250 avnämare. I omfattning varierar bidragen och stipendierna, från några tiotals tusen kronor till programstöd på drygt 100 miljoner kronor. Undersökningen ska i första hand ses som en kvalitativ studie.

Totalt har 208 svar inkommit, vilket ger en svarsfrekvens på ca 83%. Det medför ett bortfall på 42 personer, dvs. ca 17 %. Merparten av dessa (32) har inte gått att nå. Utifrån resultatet av kompletterande intervjuer med stiftelserna har dock revisorerna inte haft anledning att anta att bortfallet skulle avvika från svaren i övrigt.

Enkäten innehöll frågor med både öppna och slutna svarsalternativ. Frågorna i enkäten kan delas in i tre olika områden; allmänt, stödgivning och återrapportering.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Underbilaga 4

Sammanfattning av remissyttranden över rapport 1999/2000:6 Stiftelser bildade med löntagarfondsmedel

Följande remissinstanser har yttrat sig:

Justitiedepartementet, Riksrevisionsverket, Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR), Medicinska forskningsrådet (MFR), Naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR), Teknikvetenskapliga forskningsrådet (TFR), Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Västra Götaland, Länsstyrelsen i Västernorrlands län, Stiftelsen för vård- och allergiforskning (Vårdalstiftelsen), Stiftelsen Innovationscentrum (Innovationscentrum), Stiftelsen för miljöstrategisk forskning (MISTRA), Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning (STINT), Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling (KK-stiftelsen) och Stiftelsen för strategisk forskning (SSF).

Allmänna synpunkter

Justitiedepartementet anger att det i departementets arbetsplanering för åren 2001 och 2002 ingår att utröna behovet av en lagändring av stiftelselagen. Redan nu står det klart att utvärderingen bör innefatta några av de frågor revisorerna behandlar i rapporten.

HSFR finner ingen anledning till närmare kommentarer eftersom rådets synpunkter finns korrekt redovisade i rapporten. *HSFR* påpekar dock att tillgången till forskningsmedel ändrats radikalt genom forskningsstiftelsernas tillkomst. För vissa forskningsämnen har detta inneburit en bättre situation medan det för andra ämnen, som enbart är hänvisade till fakultets- och rådsmedel, har inneburit en försämrad finansiell situation. Detta gäller speciellt *HSFR*:s område. Dessa konsekvenser borde belysas från ett institutionsperspektiv.

MFR framhåller att Riksdagens revisorers rapport visar att löntagarfondsstiftelserna sedan starten 1994 utvecklats på ett tillfredsställande sätt och i kraft av sina ekonomiska resurser och genomtänkta arbete i dag är en viktig del i Sveriges forskningsfinansieringssystem.

NFR anser att granskningen ger en bra översikt över förutsättningarna för löntagarfondsstiftelserna och deras arbetssätt. För att bilden ska bli fullständig bör granskningen kompletteras med en värdering av stiftelsernas verksamhet i relation till det statliga finansieringssystemet. I stiftelsernas uppdrag ligger inget ansvar för kontinuiteten i forskningsmiljöerna. Det finns en betydande risk att finansieringen av olika verksamheter blir ryckig när de områden som anses strategiskt viktiga skiftar. Även om frågan är avlägsen anser rådet att det är svårt att förstå vad som ska hända när stiftelsernas kapital är förbrukat.

Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.

Bilaga 2

TFR påtalar att stiftelserna med en betydande utdelningskapacitet under en lång tid kommer kvarstå som ett väsentligt samhällsintresse. Därmed är det ett väsentligt samhällsintresse att stiftelsernas verksamhet effektivt infogas i det nationella FoU-systemet.

Vårdalstiftelsen framför att Riksdagens revisorer genomfört ett förtjänstfullt arbete. Rapporten är välskriven och ger en god bild över utvecklingen av stiftelsernas verksamheter från starten fram till i dag. Rapporten förtjänar uppmärksamhet som en bra sammanfattande beskrivning över hur de olika stiftelserna förvaltat sitt uppdrag och utformat olika verksamheter.

Innovationscentrum anger att rapporten ger en bra bild av vad som gäller för stiftelser och då speciellt för stiftelser som bildats med löntagarfondsmedel.

STINT menar att rapporten behandlar en omfattande och mångfacetterad verksamhet. Samtliga stiftelser lyder under samma formella ramverk och kan behandlas samlat i frågor som offentlighet, tillsyn, upphandling m.m. I andra frågor blir en långt driven ambition att jämföra verksamheten mindre meningsfull. Riksdagens revisorer borde tydligare ha understrukit detta förhållande. Stiftelsen har inga invändningar mot de förslag som läggs fram beträffande insyn och kontroll av stiftelsernas verksamhet så länge detta inte inkräktar på stiftelsernas självständighet.

KK-stiftelsen anser att rapporten ger en mycket god och fyllig beskrivning av stiftelsernas tillkomst och utveckling samt av det regelverk som gäller för stiftelsernas verksamhet. Stiftelsen har i huvudsak inget att erinra mot de framförda förslagen. *KK-stiftelsen* instämmer i vikten av en god tillsyn över löntagarfondsstiftelserna och framhåller vikten av att tillsyn sker med hög kompetens och tillräckliga resurser.

SSF anser att rapporten utgör en relativt fyllig sammanställning över en rad aktuella uppgifter om stiftelserna, material som inte finns sammanställt på motsvarande sätt någon annanstans. Rapporten utgör därför ett användbart referensmaterial för den som söker vissa aktuella jämförelsedata.

Tillsyn

Behov av riktlinjer för tillsynen

- Regeringen bör utifrån stiftelselagens intentioner utforma gemensamma mål och riktlinjer för tillsynen av stiftelser i syfte att få till stånd en mer enhetlig tillsynsverksamhet. Det är viktigt att tillsynsverksamheten vilar på gemensamma antaganden och att alla berörda har en gemensam uppfattning om hur den aktuella tillsynen bör bedrivas. Sådana riktlinjer bör även innehålla en renodling av tillsynsbegreppet i förhållande till den kontroll som genomförs av stiftelsernas revisorer.

Justitiedepartementet utesluter inte att det kan finnas ett behov av sådana riktlinjer. Riktlinjer av detta slag kräver dock omsorgsfulla överväganden och mycket talar för att de helst bör utarbetas inom eller i anslutning till en översyn av stiftelselagens tillsynsregler.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 2

Länsstyrelsen i Stockholms län tillstyrker förslaget. Länsstyrelsen instämmer i uppfattningen att det är angeläget att tillsynsmyndigheten också bedriver en aktiv tillsynsverksamhet i den mening revisorerna lägger i detta begrepp. En förutsättning för att kunna bedriva en aktiv tillsyn är att länsstyrelserna genom en s.k. passiv tillsyn får kännedom om regelbundet förekommande missförhållanden eller brister som fordrar ett samlat och aktivt angreppssätt. Att länsstyrelserna i mindre utsträckning bedriver en aktiv tillsyn beror inte på bristande kunskaper eller kompetens utan på att en övervägande del av tillgängliga resurser måste ägnas åt passiv tillsyn i form av hantering av löpande ärenden.

Länsstyrelsen i Skåne län anser inte att det behövs några riktlinjer från regeringen för en enhetlig behandling vid tillsynsarbetets bedrivande. Länsstyrelserna torde själva kunna bedöma hur tillsynsarbetet ska bedrivas.

Länsstyrelsen i Västra Götaland har inget att invända emot att regeringen, om nödvändigt, utreder och närmare utformar ytterligare gemensamma mål och riktlinjer för tillsynen. Samtidigt påtalas att tillsynen är mer omfattande än vad som framgår av revisorernas rapport. Granskningen av årsredovisningen omfattar även bl.a. hur stiftelsernas medel är placerade, förvaltningskostnadernas storlek, hur realisationsvinster har behandlats och att medel använts i överensstämmelse med ändamål och stiftelseförordnande.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län hänvisar till stiftelselagens förarbeten där det framgår att avsikten med den kvalificerade revisionen är att länsstyrelsernas arbete med granskningen av årsredovisningarna ska bli mindre tidskrävande. Lagstiftarens avsikt har således inte varit att ersätta länsstyrelsernas kontroll av årsredovisningarna med revisionen. Det har även efter stiftelselagens tillkomst visat sig befogat att länsstyrelsen granskar årsredovisningarna. I regleringsbrev för budgetåret 2000 har regeringen föreskrivit att stiftelser som samlar in pengar ska granskas särskilt. Länsstyrelsen har inget att erinra emot att ytterligare riktlinjer lämnas.

En översyn av länsstyrelsernas tillsynsfunktion

- Riksdagens revisorer föreslår att regeringen prövar om den nuvarande tillsynsorganisationen är ändamålsenlig. En sådan prövning bör innehålla frågan om hur verksamheten ska vara organiserad. Detta bör inkludera frågan om var tillsynsfunktionen lämpligen bör vara placerad. Om regeringen finner att länsstyrelsen fortsatt bör vara tillsynsmyndighet över stiftelser, bör behovet av att koncentrera tillsynen till ett färre antal länsstyrelser prövas. Översynen bör även innehålla en prövning av vilka kompetensbehov tillsynsorganisationen bör ha.

Justitiedepartementet anför att frågan torde komma att prövas inom ramen för den planerade utvärderingen av stiftelselagen.

RRV delar revisorernas uppfattning om en översyn av länsstyrelsernas tillsyn över stiftelser. I översynen bör även ingå att pröva att centralisera både tillsyn och registrering till en myndighet, lämpligen Patent- och registrerings-

Fel! Okänt namn på dokumentegenskap .Fel! Okänt namn på dokumentegenskap .Fel! Okänt namn på dokumentegenskap .

Bilaga 2

verket, som har ansvaret för registrering av aktiebolag, handelsbolag m.m. Av resursskäl bör dock frågan om att pröva effektiviteten i stiftelsernas verksamhet fortsatt ske inom revision och utvärdering.

Länsstyrelsen i Stockholms län tillstyrker förslaget och anser att det är angeläget att frågan utreds. Länsstyrelsen framhåller att stiftelserna är koncentrerade till storstadslänen vilket innebär att dessa län, trots begränsade resurser, kunnat bygga upp en stor kompetens inom stiftelsejuridik. Goda skäl talar för att tillsynen koncentreras till ett färre antal länsstyrelser. Nuvarande kompetens skulle bibehållas samtidigt som en samordning av resurserna skulle möjliggöra en ökad kompetens och effektivitet. Med ett färre antal tillsynsmyndigheter ökar också möjligheten att åstadkomma en mer enhetlig tillsynsverksamhet och en gemensam syn på hur tillsynen ska bedrivas. Att överföra tillsynen till annan myndighet skulle innebära att värdefull kompetens gick förlorad.

Länsstyrelsen i Skåne län menar att den juridiska kompetensen är viktig vid tillsynsarbetet. Därutöver kan det emellanåt även finnas behov av ekonomisk kompetens, exempelvis i samband med frågor som rör misstänkt ekonomisk brottslighet. Länsstyrelsen uppger att det är svårt att se att en överflyttning av arbetsuppgifterna till annan myndighet skulle förbättra tillsynsverksamheten. Ingen annan myndighet, med undantag av Kammarkollegiet, har någon särskild erfarenhet eller kunskap på området. En lämplig metod att upprätthålla tillräcklig kompetens kan vara att koncentrera tillsynen till färre antal länsstyrelser. Att utse enskilda länsstyrelser att för en större region handha vissa frågor tillämpas för närvarande i begränsad utsträckning.

Länsstyrelsen i Götaland anser att den nuvarande tillsynsorganisationen både är ändamålsenlig och effektiv. Länsstyrelsen har inte uppfattningen att tillsynen varit passiv. Det terminalarbete som krävts för registrering har dock tagit stora resurser i anspråk. Registreringen, som i sig utgör en stor del i tillsynen, är tvingande och har legat till grund för den fortsatta tillsynen. Registrering och tillsyn kan vara svåra att särskilja och bör därför skötas av samma myndighet. Skillnaden i kompetens mellan olika länsstyrelser bör utan större svårighet kunna motverkas genom utbildningar och tätare kontakter länsstyrelserna emellan. Någon koncentration av tillsynen till några få länsstyrelser är därför inte av denna anledning nödvändig.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län påpekar att flertalet verksamhetsstiftelser ställdes under länsstyrelsernas tillsyn först genom stiftelselagens tillkomst vilket kan vara en förklaring till att vissa länsstyrelser inledningsvis uppfattat granskningen av dessa stiftelser som svår. Registreringen av stiftelser har varit tidskrävande. Skillnaden mellan olika länsstyrelser är mer en fråga om prioriteringar och resurser än om kompetens. Vidare menar man att revisoremas förslag i de delar som inte avser de stiftelser som bildats med löntagarfondsmedel vilar på ett alltför knapphändigt material för att utgöra en tillräcklig grund för den utredning rapporten föreslår att regeringen ska genomföra. Det finns också anledning att låta den nya organisationen verka under ytterligare några år innan en eventuell översyn görs.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 2

MISTRA anser att länsstyrelsernas tillsyn bör övervägas med hänsyn till optimalt användande av de statliga resurserna för tillsyn och revision. Länsstyrelsernas tillsyn bör samordnas med revisionen från de auktoriserade revisorerna och från de av RRV utsedda revisorerna, särskilt om RRV senare får ett utvidgat mandat för effektivitetsgranskning.

Kostnaderna för tillsynsverksamheten

- Riksdagens revisorer föreslår att regeringen närmare analyserar tillsynsverksamhetens kostnader samt prövar gällande avgiftssättning.

Justitiedepartementet uppger att departementet har inlett en diskussion med Ekonomistyrningsverket angående tillsynsavgifternas storlek.

Länsstyrelsen i Stockholms län anser att det är uppenbart att intäkterna måste öka. Länsstyrelsen anger att man fortlöpande har genomfört stora rationaliseringar och förändringar i arbetsrutinerna i syfte att nedbringa kostnaderna och effektivisera verksamheten. Systemet med sju olika avgiftsklasser är svåröverskådligt och svårhanterligt. Detta medför att arbetet med att hantera avgifterna blir onödigt administrativt omfattande och därmed kostnadskrävande. Behovet av tillsynsmyndighetens insatser varierar kraftigt vilket borde påverka avgifternas storlek. En mer realistisk modell för avgiftssättning bör övervägas. Den bör beakta såväl stiftelsernas skiftande betalningsförmåga som omfattningen av de tillsynsinsatser som erfordras samt att hanteringen vid länsstyrelserna blir så enkel och rationell som möjligt.

Länsstyrelsen i Västra Götaland anger att intäkterna under år 1998 var små eftersom många stiftelser inte hunnit registreras och därmed inte avgiftbelagts. Under kommande år kommer intäkterna i länet att bli avsevärt högre då balanserna arbetats av. Avgifterna kommer dock sannolikt inte att helt täcka länsstyrelsernas kostnader för registrering och tillsyn.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län hänvisar till stiftelselagens förarbeten. I förarbetena uttalas att staten ska få full kostnadstäckning för arbetet med den återkommande kontrollen av de stiftelser som ska ge in årsredovisning till länsstyrelsen samt full kostnadstäckning för arbetet med stiftelseregistret. Detta innebär enligt länsstyrelsens uppfattning att intäkterna från tillsynsavgifter inte är avsedda att täcka kostnaderna för tillsynen av det mycket stora antal stiftelser som inte är skyldiga att lämna årsredovisningar till länsstyrelsen. Enligt länsstyrelsen är detta en tung och resurskrävande uppgift att lämna råd och service till dessa stiftelser. Vidare bör beaktas att en viss eftersläpning föreligger i förhållande till tidpunkten för registreringen. Det är inte lämpligt att påföra stiftelserna nya pålagor eftersom det är viktigt med en hög donationsvilja med hänsyn till den nytta stiftelseväsendet medför.

En utökad tillsyn över statligt bildade stiftelser

- Enligt Riksdagens revisorer bör regeringen ta initiativ till en begränsad översyn av stiftelselagen för att pröva om även offentligt bildade stiftelser bör lämna årsredovisning till länsstyrelsen och därmed bli föremål för en fullständig tillsyn.

Fel! Okänt namn på dokumentegenskap .Fel! Okänt namn på dokumentegenskap .Fel! Okänt namn på dokumentegenskap .

Bilaga 2

Rättschefen vid Justitiedepartementet anger att även denna fråga naturligen behandlas i en framtida utvärdering av stiftelselagen.

RRV anser att det i nuläget inte finns skäl att vidga tillsynen mot bakgrund av att länsstyrelserna för närvarande har svårigheter att klara av tillsynen samt att regelsystemet redan i dag garanterar en offentlighet vad gäller de offentligt gräddat bildade stiftelserna. Detta gäller särskilt anslagsstiftelser vars verksamhet prövas fortlöpande i budgetprocessen och löntagarfundsstiftelserna, där regeringen utser ledamöter och *RRV* får utse revisor. Därutöver har någon eller några av akademierna rätt att utvärdera dessa stiftelser.

Länsstyrelsen i Stockholms län påpekar att det inte finns någon myndighet som med stöd av stiftelselagen kan ingripa mot statligt bildade stiftelser. Av lagen eller dess förarbeten kan inte utläsas några motiv till varför tillsynen ska vara begränsad. Detta gäller även andra offentligt bildade stiftelser. Ur demokratisk synpunkt är det motiverat med en oinskränkt tillsyn av stiftelser vars förmögenhet härrör från offentliga medel. Förslaget kräver en ändring i årsredovisningslagen samt att inskränkningarna i stiftelselagen tas bort. Genom ändringen skulle den allmänna skyldigheten för tillsynsmyndigheten att ingripa slås fast och årsredovisningarna skulle bli lättare att ta del av även för allmänheten.

Länsstyrelsen i Skåne län delar revisorernas slutsats att det saknas anledning att undanta statligt bildade stiftelser från fullständig tillsyn. Länsstyrelsen påpekar att det finns ett stort antal stiftelser som förvaltas av en statlig myndighet, exempelvis av universitet, som endast är föremål för en begränsad tillsyn. De löntagarfundsbildade stiftelserna hanterar utomordentligt stora tillgångar. Det är viktigt att tillsynen är tillfyllest. Därmed bör tillsynsorganisationen ses över med utgångspunkt att tillsynen över samtliga stiftelser blir likartad.

Länsstyrelsen i Västra Götaland har inget att erinra mot att även statligt bildade stiftelser ställs under full tillsyn. I fråga om de löntagarfundsbildade stiftelserna bör dock undersökas om en tillfredsställande tillsyn inte kan uppnås genom att *RRV* utnyttjar sin rätt att utse revisorer och att *RRV* ges möjligheter att effektivitetsgranska även dessa stiftelser.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län har inget att erinra mot att statligt bildade stiftelser ställs under full tillsyn. I de fall staten bildat stiftelser tillsammans med annan bör möjligheten lämnas öppen att föreskriva om begränsad tillsyn.

Vårdalstiftelsen anser att det inte finns skäl för att ytterligare utöka länsstyrelsernas granskning och tillsyn.

MISTRA menar att det är naturligt att länsstyrelserna ska erhålla årsredovisningar från registrerade stiftelser.

SSF uppger att stiftelsen givetvis inte har någon invändning mot att länsstyrelserna, om man så finner lämpligt, ökar sin tillsyn av stiftelser. En granskning av länsstyrelsen av *SSF* skulle dock inte tillföra något som står i proportion till de nya insatser som skulle krävas. Länsstyrelserna arbetar inte

Fel! Okänt namn på dokumentegenskap .Fel! Okänt namn på dokumentegenskap .Fel! Okänt namn på dokumentegenskap .

Bilaga 2

nationellt och torde i dagsläget inte ha någon kompetens eller några resurser att uppmärksamma forskningsfinansieringsfrågor vid universitet och högskolor. Mot bakgrund av RRV:s och de kungliga akademiernas granskning av stiftelsen finns inte heller något ytterligare behov av räkenskaps- eller verksamhetsgranskning.

Revision

Möjligheter till utökad kontroll

- Riksdagens revisorer föreslår att regeringen gör en genomgång av den förordning (1993:958)¹ som reglerar vilka bolag och stiftelser som Riksrevisionsverket har rätt att granska. Enligt revisorerna borde det finnas en bättre överensstämmelse mellan bolag och stiftelser som RRV har rätt att utse revisorer i och de verket har rätt att effektivitetsgranska.

RRV delar revisorernas uppfattning om att förordningen är föråldrad och behöver ses över. Enligt RRV bör man i detta sammanhang analysera sambandet mellan lagen om RRV:s granskning av statliga bolag och stiftelser och nämnda förordning. Enligt verket finns det inte skäl att inskränka revisionsmandatet till de i förordningen uppräknade bolagen och stiftelserna.

MFR menar att revisionen av stiftelsernas arbete i möjligaste mån bör efterlikna den revision som forskningsråden utsätts för. Detta skapar tilltro till systemet hos forskarna och allmänheten.

TFR ställer sig avvaktande till den förordade översynen. Sedvanlig redovisningsrevision kan lämpligen utföras eller initieras av RRV och innefatta en kontroll att stiftelserna eller akademierna i tillfredsställande omfattning låter genomföra oberoende utvärderingar.

Styrelsen

Regeringen har ansvaret att informera nya ledamöter

- Nyutnämningar av nya styrelseledamöter bör föregås av en dialog mellan regeringen, styrelsen och stiftelsernas tjänstemän. Härigenom kan regeringen ta till vara erfarenheter och inhämta synpunkter exempelvis i fråga om kompetensbehov. Riksdagens revisorer föreslår också att regeringen utarbetar riktlinjer för information till styrelseledamöter i statligt bildade stiftelser som möjliggör en systematisk information inför nyutnämningar.

RRV anser att det är viktigt att personer som accepterar en nominering som ledamot är medvetna om sitt ansvar enligt stiftelselagen. Detta gäller samtliga stiftelser. Även den stiftelseförvaltning som ankommer på myndighet eller annan juridisk person vid s.k. anknuten förvaltning måste känna till ansvaret i enlighet med stiftelselagen. Informationen bör därför vara generell

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 2

¹ 1995:968 Ändring i förordning

och inte begränsas till statliga stiftelser. Det bör ankomma på tillsynsmyndigheterna att förmedla sådan information.

Mot bakgrund av styrelsernas ansvarsfulla roll i utvecklingen av stiftelsernas arbete tillstyrker *MFR* revisorernas förslag om att utnämningar av styrelseledamöter bör föregås av en dialog mellan regering, styrelsen och stiftelsernas tjänstemän.

NFR tillstyrker förslaget och föreslår att sådana riktlinjer inte bara bör gälla ledamöter i statliga stiftelser utan också i statliga myndigheter för forskningsfinansiering generellt. Ledamöter i forskningsrådets styrelser utses genom elektorval, vilket garanterar en god kompetens och förankring i forskarsamhället. Denna kompetens bör, på samma sätt som i forskningsstiftelserna, kompletteras med information om ansvarsfrågor gällande för en ledamot i en statlig beslutande verksamhet.

MISTRA välkomnar förslaget att information ska ges innan en styrelseledamot utses.

KK-stiftelsen anger att det vore önskvärt att ledamöterna redan i samband med att de tillfrågas av Regeringskansliet får information om det ansvar som stiftelsernas styrelse har för verksamheten.

Stiftelsernas verksamhet

Samtliga stiftelser bör anta skriftliga jävsbestämmelser

- Riksdagens revisorer rekommenderar att samtliga stiftelsers styrelser utarbetar och antar skriftliga bestämmelser angående jäv som även omfattar externt anlitade experter i beredningsgrupper. Vidare rekommenderar revisorerna att stiftelserna klargör och tydligare informerar stödmottagarna om vilka krav på återrapportering och redovisning som ställs.

RRV tillstyrker att det för samtliga stiftelser utarbetas skriftliga jävsbestämmelser samt att kraven på återrapportering klargörs.

Länsstyrelsen i Skåne län anger att de problem med jävssituationer som kan uppstå måste motverkas och stöder därför förslaget att samtliga stiftelser bör anta skriftliga jävsbestämmelser.

Vårdalstiftelsen och *STINT* framhåller att man har utarbetat skriftliga jävsbestämmelser.

Östersjöstiftelsen meddelar att stiftelsens styrelse har för avsikt att fastställa riktlinjer för hantering av jäv.

KK-stiftelsen menar att skriftliga riktlinjer för hur jäv ska hanteras är av största vikt. För stiftelsen har dessa riktlinjer inte formellt beslutats på styrelsenivå, detta planeras ske inom kort.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.**

Bilaga 2

Verksamhetens kostnader

- Revisionsbyrån Lindebergs Grant Thornton har på revisorernas uppdrag genomfört en granskning av stiftelsernas administrativa kostnader. En jämförelse över tiden inom så väl som mellan stiftelserna har gjorts. Enligt konsulterna visar en sammantagen bild att det finns kostnadsposter som förefaller höga. Exempelvis anges att stiftelsernas kostnader för redovisning och revision närmare bör analyseras. Stiftelsernas pensionskostnader tycks också generellt ligga relativt högt.

RRV menar att storleken på stiftelsernas verksamhetskostnader är beroende av ambitionsnivån i stiftelsernas prövning och uppföljning av bidragsverksamheten. Den nyckeltalsjämförelse som redovisas kan därför inte ligga till grund för slutsatsen att vissa verksamhetskostnader är för höga.

MFR konstaterar att stiftelsernas kostnader i de flesta fall är betydligt högre jämfört med forskningsråden i jämförelse med det arbete som forskningsråden åläggs inom ramen för sina mycket begränsade administrativa kostnader.

NFR anger att tämligen stora skillnader finns mellan stiftelsernas och rådets löneläge. Enligt rådet är det olyckligt att de statliga forskningsråden på så sätt riskerar att förlora nyckelpersoner på grund av det betydligt högre löneläget vid stiftelserna.

Vårdalstiftelsen framför stora tveksamheter till konsultrapportens kostnadsjämförelse. Rapporten saknar analyser till de kommentarer som görs. Exempelvis uppger stiftelsen att en fördubbling av lokalkostnaderna kan förklaras av att verksamheterna successivt har utvecklats under senare år.

Innovationscentrum menar att en mer rättvisande bild av kostnaden hade erhållits om den faktiska kostnaden redovisats eller om redovisningen resonerat kring olikheterna mellan stiftelserna och deras verksamhet. Stiftelsen anser att det kan vara befogat att handla upp revisionstjänsten igen för att få en bättre kostnadskontroll.

STINT hyser stora tveksamheter till nyckeltalsjämförelsen och påpekar att det viktiga torde vara att öppet redovisa vilken verksamhet som stiftelserna bedriver och vilka kostnader som är förbundna med olika aktiviteter utan att dessa reduceras till administrativa kostnader.

SSF anger att användningen av nyckeltal av det slag som redovisats bör ske med stor försiktighet. Vissa storheter har ej definierats entydigt och har olika innebörd för olika stiftelser. Det gäller exempelvis antal ansökningar och antal beviljade ansökningar (beviljandegrad). För en stiftelse som arbetar proaktivt med egna initiativ är t.o.m. antalet ansökningar irrelevant. Nyckeltal som mått på effektivitet och för jämförelser kan vara ett utmärkt hjälpmedel. Stiftelsen har i den policy som styrelsen fastställde 1999 lyft fram sin avsikt att själv utforma olika operationella kvantitativa resultatmått. Stiftelsen kan således bidra i arbetet med att utveckla mer användbara nyckeltal för framtida användning.

Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.

Bilaga 2

Utvärdering

- Riksdagens revisorer understryker betydelsen av att stiftelsernas verksamhet systematiskt följs upp och utvärderas av oberoende utvärderare. Även om det är stiftelsernas styrelse som avgör vad av eventuell kritik man ska ta till sig, anser revisorerna att det är viktigt att oberoende utvärderingar görs för att följa upp i vilken mån stiftelserna uppnått avsett resultat utifrån de intentioner statsmakterna uttalade vid stiftelsernas bildande.

RRV delar revisorernas uppfattning att det är viktigt att en oberoende utvärdering görs. Vetenskapsakademierna fyller en viktig funktion att ur strikt vetenskaplig synpunkt bedöma kvaliteten i den forskning som finansieras med stöd av löntagarfondsstiftelserna. Denna utvärdering bör dock enligt verket kompletteras med en effektivitetsrevision som granskar måluppfyllelsen utifrån statsmakternas intentioner.

TFR rekommenderar att regeringen med stöd i stiftelselagen ändrar löntagarfondsstiftelsernas stadgar så att det tydligt framgår att verksamheten ska utvärderas med avseende på kvalitet och relevans. Den nuvarande formuleringen att någon eller några av vetenskapsakademierna har rätt att granska verksamheten är enligt rådet inte tillräcklig.

Innovationscentrum anger att det kan vara av värde att med jämna mellanrum studera några aspekter på stiftelsens verksamhet mer ingående genom speciella studier.

KK-stiftelsen instämmer i vikten av att stiftelsernas verksamhet utvärderas regelbundet och att uppföljningsrutiner utvecklas samt att riktlinjer för återrapportering utarbetas.

Samverkan

- Regeringen bör ta initiativ till en mer formaliserad samverkan med stiftelserna. Stiftelserna utgör ett betydande inslag i den svenska forskningsfinansieringen och det finns frågor som är gemensamma. Ett gemensamt forum kan också utgöra en grund för vidare diskussioner om former för samarbete mellan olika finansiärer i syfte att bl.a. minska risken för överlappningar och dubbelarbete.

MFR påpekar att det är viktigt med en dialog och viss samordning av beredningsarbetet mellan olika finansiärer. Enligt rådet utgör den nuvarande samarbetsnämnden ett bra forum för detta.

NFR konstaterar att de verksamheter stiftelserna bedriver i hög grad är relevanta men att en högre grad av samordning skulle kunna bedrivas under samma paraply. Det forum för finansieringssamverkan som nu föreslås inrättas fyller i viss mån denna funktion men fortfarande på frivillig basis.

TFR menar att ett sådant initiativ är positivt men att det lämpligen bör anstå tills vidare. Organisationskommittén med uppgift att förbereda och genomföra en ny organisation för forskningsfinansiering (dir. 2000:33) har bl.a. till

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 2

uppgift att föreslå former för samverkan kring forskningsområden där ansvarsfördelningen innebär att flera finansiärer bör ingå. Kommittén ska även lämna förslag på samverkansformer som rör det s.k. Forskningsforum. Därmed bör man invänta kommitténs förslag och något års erfarenheter av den nya myndighetsorganisationen.

MISTRA anser det synnerligen angeläget att det skapas en instans, i vilken samtliga stora forskningsfinansiärer är permanent representerade. Genom erfarenhetsutbyte, samråd och samverkan i en sådan instans skulle det samlade resultatet av de totala svenska forskningssatsningarna öka.

Vårdalstiftelsen påtalar att framgångsrik samverkan uppnåtts med departement, myndigheter, stiftelser och andra organ av betydelse för vård- och allergiforskning. Stiftelsen är av uppfattningen att sådan samverkan inte dirigeras fram från statsmakterna utan sköts bäst utifrån ett lokalt perspektiv. Däremot vill stiftelsen framhålla vikten av att regeringen initierar överläggningar med samtliga berörda forskningsfinansiärer t.ex. i form av ”runda bords samtal” när initiativ kräver full styrka och slagkraft. Stiftelsen är beredd att medverka i sådant samarbete.

KK-stiftelsen pekar på att behovet av att stiftelsens insatser koordineras med annan finansiering genom stiftelsens ökade insatser för bl.a. de nya universiteterna och högskolorna.

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap**

Bilaga 2

Innehållsförteckning

1 Revisorernas granskning.....	1
2 Revisorernas överväganden	1
2.1 Tillsyn över stiftelser	1
2.2 Revision av stiftelser.....	7
2.3 Stiftelsernas verksamhet	8
2.4 Utvärdering	12
2.5 Samverkan mellan forskningsfinansiärer	13
3 Revisorernas förslag	15
<i>Bilaga 1</i>	
Förord	19
Sammanfattning.....	20
1 Granskningens bakgrund och inriktning	24
2 Stiftelser.....	25
2.1 Vad är en stiftelse?.....	25
Stiftelsens styrelse.....	26
2.2 Stiftelser bildade av staten	27
Ändrade bestämmelser för statliga stiftelser	28
Regeringen utser styrelseledamöter.....	30
3 Tillsyn och kontroll av stiftelser	33
3.1 Tillsyn.....	33
Allmänt.....	33
Länsstyrelsens tillsynsfunktion över stiftelser.....	34
En begränsad tillsyn över statligt bildade stiftelser	35
Tillsyn i praktiken – erfarenheter från några länsstyrelser	35
3.2 Revision	37
Allmänt.....	37
Kontroll av stiftelser bildade av staten	37
4 Stiftelser inrättade med löntagarfondsmedel.....	40
4.1 Motiv för inrättandet	40
Varför valdes stiftelselösningen?	41
4.2 Stiftelsernas verksamhet	41
Stiftelsen för strategisk forskning och Stiftelsen för miljöstrategisk forskning.....	41
Donationen till Riksbankens Jubileumsfond	42
Ytterligare fem forskningsstiftelser	43
Stiftelsen Framtidens kultur	45
Stiftelsen Innovationscentrum.....	45
4.3 Stiftelsernas organisation	46
4.4 Stiftelsernas livslängd	47
5 Verksamhetens inriktning och omfattning.....	49
5.1 Stiftelserna som finansiärer.....	50
Stiftelserna som finansiärer av forskning	50
Stiftelserna har tagit över statlig finansiering.....	51
5.2 Utvärdering av stiftelsernas verksamhet	52
Former för utvärdering	52

Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.

6 Beredning, bedömning och uppföljning av stöd	54
6.1 Ansökningsförfarandet.....	54
Hur kommer man i kontakt med stiftelserna?	54
Anpassning av ansökan	54
6.2 Former för beredning	55
Hantering av jävsfrågor.....	56
6.3 Beviljande av stöd.....	57
Stiftelsernas stöd – en förutsättning för verksamhet.....	59
6.4 Uppföljning och utvärdering av stöd.....	60
Återrapporteringskrav	61
Ekonomisk redovisning.....	62
Kvalitativ utvärdering	62
6.5 Verksamhetens kostnader	63
6.6 Upphandlingsfrågor	66
7 Samverkan mellan aktörer	67
Samarbete i beredningsprocessen.....	67
7.1 Stiftelsernas erfarenheter av samverkan med andra aktörer	68
7.2 Forskningsrådets erfarenheter av samarbete med stiftelserna	69
7.3 Kontakter mellan Regeringskansliet och stiftelserna	69
7.4 Behov av en mer formaliserad samverkan	71
8 Revisorernas överväganden och förslag	73
Allmänna utgångspunkter	73
Tillsyn	74
Revision	77
Styrelsen	78
Stiftelsernas verksamhet	79
Utvärdering	82
Referenser.....	84
<i>Underbilaga 1</i>	
Stiftelsen för strategisk forskning (SSF).....	85
Stiftelsen för miljöstrategisk forskning (MISTRA)	91
Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling (KK-stiftelsen).....	96
Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning (STINT)	100
Stiftelsen för vård- och allergiforskning (Vårdalstiftelsen)	104
Stiftelsen för forskning inom områden med anknytning till Östersjöregionen och Östeuropa (Östersjöstiftelsen).....	108
Stiftelsen för Internationella institutet för industriell miljöekonomi vid Lunds universitet	111
Stiftelsen Framtidens kultur.....	114
Stiftelsen Innovationscentrum (SIC).....	118
Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond (RJ) – Kulturvetenskapliga donationen	122
<i>Underbilaga 2</i>	
Nyckeltalsjämförelser	127
<i>Underbilaga 3</i>	
Intervjupersoner.....	131

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.**

<i>Underbilaga 4</i>	
Riksdagens revisorers enkätstudie	133
<i>Bilaga 2</i>	
Sammanfattning av remissyttranden över rapport 1999/2000:6	
Stiftelser bildade med löntagarfondsmedel.....	134

**Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.:Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.Fel! Okänt namn
på
dokumentegenskap
.**